Giovanni Arpino

UN DELICT DE ONOARE

Giovanni Arpino

UN DELICT DE ONOARE

În românește de
MARIANA STĂNCIULESCU

Editura pentru
Literatură Universală
București — 1966

Desenul copertei : *Ileana Dăscălescu*

Giovanni Arpino
UN DELITTO D'ONORE
© Arnoldo Mondatori Editore 1962

PARTEA ÎNTÎI

I

Strigătele femeilor îi surprinseră în spatele copacului.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Sabina, aşezîndu-se în genunchi.

Strigătele continuau, înspăimîntătoare. Sabina scruta zarea ducîndu-şi înfricoşată mîna la gură.

În sfîrşit văzură : mai întîi trei figuri negre de femei ce alergau disperate pe marginea dealului, apoi doi bărbaţi care umblau în grabă, îndoindu-şi picioarele, şi transportau ceva întunecat şi lung : un sicriu. Apărură o clipă legănîndu-se pe fondul alb al cerului, apoi fură înghiţiţi de verdele prăfuit al alunilor în spatele cărora se afla cimitirul.

— Un sinucigaş, spuse Gaetano Castiglia, reaşezîndu-se. Se duc să-l îngroape în pămînt nesfinţit.

Sabina, palidă, se strînse din nou lîngă copac.

— Nu te teme, îi surise bărbatul atingîndu-i uşor umărul cu degetele întinse.

— Totdeauna morţii mă înspăimîntă, murmură fata.

Apoi se întoarse să-l privească ; doctorul Castiglia o fixă îndelung pînă cînd ea îşi plecă ochii şi chipul neted, perfect, cu umerii obrajilor

înalți și cu gura cuprinsă de un tremur neîntrerupt.

Acum Sabina privea din nou depărtarea în care, sub cerul de primăvară, se întindea cîmpia tăcută, cu ogoarele de tutun de un verde crud. Spuse :

— Dacă n-o să am copii vreau să mor.

Bărbatul respiră puternic :

— Uite ce vreau să-ți spun, vorbi el. Pînă acum nu mi-a fost gîndul la copii, ci numai la tine. Vei vedea c-o să avem, desigur. Și că vor fi respectați.

Se aplecă spre umărul ei și, simțind-o tremurînd, vru să-și sprijine fruntea de brațul ei. Atunci mîna fetei o căută pe a sa.

— Sabina, îi spuse el, ținînd ochii închiși, vreau ca toți de aici, cînd vor ridica ochii să te privească, să vadă în tine o minune.

Îl simțea respirînd cu gura deschisă aproape de brațul ei și răsuflarea lui îi încălzea un mic rotocol de carne sub mînecă.

Strîngîndu-i degetele șopti :

— Faceți-mi ceva.

Bărbatul însă își revenise. Fuma privind verdele spălăcit al tutunului.

Îi spuse ca de obicei :

— Să nu ne irosim. Trebuie să ajungem la fericirea noastră fără pată. Lumea e murdară, dar noi, nu. Să mergem.

Se ridicară în picioare și o porniră de-a lungul potecii fără să se privească, el cu mîinile în buzunare, ea strîngîndu-și-le la subsuoară.

— Iarăşi să facem plimbarea aceea ! În seara asta vă rog nu, avu ea curajul să-i spună.

— Ba da, răspunse el fără să se întoarcă. Să nu mai discutăm. Ştii că mama mea trebuie să ne vadă.

Pe şosea îi aştepta trăsurica ; Gaetano Castiglia aranjă hăţurile, o ajută pe fată să se aşeze şi calul porni încet.

— Nu vrei să încerci ? propuse oferindu-i hăţurile.

— Cu dumneavoastră, nu, se apără Sabina, rîzînd.

— Dar va trebui să învăţi să conduci cît mai repede. O doamnă nu iese decît în trăsură.

— Şi la Neapole ?

— La Neapole sînt trăsuri publice şi chiar maşini ! îi răspunse grav.

Şoseaua plină de praf alerga în curbe lente printre cîmpurile de tutun ; din cînd în cînd cîte un ţăran călare pe catîr se descoperea înaintea chipului cu ochi negri şi nas mare al doctorului Castiglia, care abia răspundea la salut.

— La mine nici nu se uită, spuse Sabina.

— Se vor învăţa, pe viaţa mea ! Vei vedea, cînd vei purta numele meu...

Sabina îşi strîngea din nou braţele în jurul trupului în obişnuitul său gest care exprima teamă.

— Vă rog, începu ea din nou : Nu mă duceţi la plimbare. În seara asta nu.

Castiglia dădu bice calului care începu să galopeze leneş.

Acum munții Irpini cu pădurile presărate ici și colo cu pete galbene ca de lepră — ce întrerupeau verdele castanilor cu ochiuri golașe, mari și mici — apăreau mai întunecați în lumina apusului.

Șoseaua se îndrepta spre Atripalda și, la o curbă, văzură în depărtare pata alb-rozalie a satului Avellino, întinsă larg pe cîmpie.

— Lăsați-mă la Atripalda, la mătușa mea, se rugă Sabina.

— Nu ! fu răspunsul. Să nu mai discutăm. Știi că plimbarea trebuie s-o facem.

Ocoliseră satul și acum urcau de-a lungul unui drum abrupt, închis între tufișuri de castani tineri. La o curbă, doi oameni stăteau pe loc, cu bicicletele sprijinite una de alta. Trăsura se opri. Cei doi îl salutară pe doctorul Castiglia cu mîna la frunte.

— Așteptăm vizita dumneavoastră, domnule doctor, spuseră surîzînd.

Aveau chipuri înguste și întunecate, iar pe cămașa neagră ieșeau în evidență cîteva panglici de decorație și o medalie.

— Domnule doctor, reluă vorba cel mai scund dintre ei, dacă binevoiți... Sîmbătă seara la clubul nostru vine avocatul Farina. Un milanez, știți...

— Poate, răspunse surîzînd Castiglia.

— Domnule doctor, cum ajungem la putere vă alegem primar...

— Să nu ne grăbim, să nu ne grăbim, zîmbi Castiglia, cu pleoapele întredeschise.

Porni calul și cei doi salutară cu mîna la frunte, ridicînd-o așa în sus, desfăcută.

— Cine erau ? întrebă Sabina.

— Nimic important. Niște fasciști. Vor să merg cu ei.

— Și ce vor ?

— Politică. O doamnă nu vorbește niciodată despre politică.

— Și chiar o să vă facă primar ? rise încet, cu mulțumire, Sabina.

Gaetano Castiglia ridică din umeri.

— Eh, sînt oameni cam lungi de mînă ; măcar de-ar ajunge ei la putere. Dar pe mine lucrurile astea nu mă interesează.

Nu se priveau. Sabina cu bărbia în piept și cu brațele încrucișate se uita țintă în jos.

Ajunseră la primele case din Montrone. Calul se opri.

— Să mergem, îi spuse Castiglia ajutînd-o să coboare. Apoi porni hotărît.

Știa că trebuie să meargă în pas cu el și se grăbi să-l ajungă din urmă.

Drumul, înaintînd printre case, se îngusta din ce în ce ; în semiîntuneric lumea privea de la porți.

II

— Sus capul, îi șoptise printre dinți.

Dar Sabina mergea alături, cu ochii plecați. Se simțea urmărită de privirile repezi ale tuturor și auzea saluturile murmurate sau scandate care

porneau de la fiecare poartă spre el, şi răspunsurile scurte ale doctorului Castiglia.

Ştia că îl supără cu sfiala ei, dar nu reuşea în nici un chip să ridice ochii din pământ. Alături de bărbatul ţeapăn care o lua înainte, ea mergea greu, fiindcă uliţa era împărţită în două de un mic izvoraş, iar pe pietrele înclinate un pantof i se sucea în afară. În sfîrşit, drumul se termină ; Castiglia se opri şi începu să vorbească.

— Să nu facem ca aseară, îi porunci cu glasul scăzut. Trebuie să mă ţii de braţ, ai înţeles ? Dacă nu, cum am să-i pot vorbi ? Cum am s-o pot convinge că nu-i vorba de o copilărie, ci că mă expun, că vreau să mă expun tot mai mult ?

Porniră din nou. Acum drumul era aşternut cu pietriş pentru că ducea, după cîţiva paşi, la casa familiei Castiglia, ultima din sat, joasă şi roşiatică, în spatele unui simulacru de grădină.

— Braţul ! i se porunci, şi îşi strecură mîna deasupra cotului lui. Şi vorbeşte, nu sta tăcută ; ne-au văzut, vorbeşte! auzi din nou spunîndu-i-se.

— Mor de ruşine, îi răspunse ea.

Înaintau foarte încet, spre terasă unde seara, după asfinţit, doamna Magdalena Castiglia, bătrînă şi paralitică, era adusă să ia puţin aer. De acolo, de sus, ea domina bucăţica de drum presărat cu pietriş, spectrul ruginiu al unui palmier din grădină şi pe fiul său care, la braţ cu Sabina, se plimba în sus şi-n jos, pînă la ora mesei.

— Astăzi este joi, vine şi unchiul meu, preotul, spuse Gaetano.

— Îi vedeți ?

— N-am nevoie să-i privesc.

— Niciodată n-o să vă lase să mă luați în căsătorie.

Doctorul Castiglia rîse printre dinții strînși.

— Ba da, vei vedea că da. Vreau numai ca mama să-mi dea consimțămîntul, mulțumită. Aș putea s-o amenințț, să-i spun că mă întorc în America, că mă mut la Roma. Dar asta nu-i treabă de bărbat. O, ai să vezi că vor fi de acord, c-or să ne binecuvînteze și că ne va cununa chiar unchiul meu, preotul.

— Parcă-i văd. O să spună că sînt prea tînără pentru dumneavoastră.

— Pentru că ai șaptesprezece ani și eu treizeci și nouă ? Mama mea da, într-adevăr, s-a căsătorit cu un om mai tînăr.

Se găseau la cîțiva metri de gardul grădinii, și se întoarseră să coboare. Aici, cu spatele întors spre terasă, Sabina se simțea și mai rușinată.

— Dar cînd o să se întîmple asta ? întrebă suspinînd.

— Curînd, spuse el, sigur. Cum obțin consimțămîntul, pleci din sat. Trebuie să termini o dată cu cîrciuma aia și cu mătușa care te pune să servești vin căruțașilor. O să mergi la cealaltă mătușă din Atripalda. O să-ți iau o casă. O să înveți să citești și să scrii. O să fie frumos cînd ai să-mi poți scrie prima scrisoare, nu-i așa ? Și o să-ți pregătești trusoul. O să conduci o trăsurică. Totul trebuie să fie perfect. Și cum o să înveți să scrii o să mi te adresezi cu tu.

Îl asculta ca de atîtea mii de ori, visînd la acea casă din Atripalda pe care şi-o închipuia, roză, cu doi palmieri şi cu lumină electrică. Acolo, într-un an, va învăţa să fie o doamnă.

Îi era frică şi-i venea să rîdă. Mergînd cu capul în jos se ruşina de pantofii ei de ţărancă.

— Vreau să vină vara mai repede, spuse ea. O rochie, oricum ar fi ea, arată altfel. Mi-e ruşine să vin aici îmbrăcată cu hainele astea.

Degetele lui îi strînseră braţul.

— Nu-mi place vara, îl auzi spunînd cu asprime. Nu-mi place. Tu... rochiile alea...

Se opriră o clipă în faţa zidului ieşit în afară, care dădea spre vale. Luminile din Avellino tremurau în depărtare şi munţii se proiectau negri pe bolta cerului. Dinspre Atripalda se vedea un mănunchi mai mic de lumini. Sub cerul încă luminos, fără stele, cîmpia stătea neclintită, cu respiraţia oprită.

Degetele ei abia-i atingeau stofa mînecii.

— Pariez că ne privesc cu binoclul, spuse Castiglia. Şi unchiul, fricos cum e, n-o să înceteze o clipă să-i dea dreptate.

— Lăsaţi-mă să plec, se rugă Sabina.

Ridică ochii şi-l văzu : foarte palid, cu dinţii strînşi împingînd în afară, sub piele, osul maxilarului.

— Să te las să te întorci în cîrciuma aia ? spuse el. Să torni vin ţăranilor beţi ? Ruşinea asta trebuie să se termine numaidecît sau înnebunesc ! Tu trebuie să fii respectată, auzi tu ? !... Jură-mi !...

Izbucnirea lui făcu gura Sabinei să tremure.

— Jură-mi că nimeni nu-ţi vorbeşte, că nu-ţi face semne şi că nu ţi-a făcut vreodată !

Îi răspunse dînd din cap.

— Pe drum să nu te uiţi în ochii nimănui, urmă el. Dacă-ţi vorbeşte cineva să nu răspunzi. O doamnă nu răspunde niciodată, se face că nu aude. Iar a doua zi îmi repeţi mie tot ce ţi-a spus. Vreau să ştiu dacă am pe aici duşmani care îndrăznesc aşa ceva.

Îl asculta cu ochii în pămînt, cu degetele împletite pe piept.

— Nu înţeleg de ce nu vorbiţi dumneavoastră cu mătuşa mea, spuse ea la sfîrşit. Ştiţi prea bine, v-am spus doar, o vorbă de-a dumneavoastră şi n-o să mă mai pună să servesc în cîrciumă...

Dar cunoştea dinainte răspunsul :

— Nu vreau să am de-a face cu ea. Numai cu tine vreau să am de-a face. N-am de gînd să mă căsătoresc cu rudele tale, nu vreau să vorbesc cu ele. Nu poţi să înţelegi. Mai întîi, trebuie să obţin consimţămîntul mamei mele, şi apoi vei merge la Atripalda.

Îl asculta privindu-l tulburată, plimbîndu-şi ochii de la fruntea la buzele lui.

Apoi spuse :

— Mă duc.

Îşi strînseră mîinile, apoi Sabina se îndreptă spre pîlnia neagră a satului.

Doctorul Gaetano Castiglia o urmărea cu ochii, stînd nemişcat pe marginea drumului. Cu toată umbra serii desluşea satul pînă la biserica din

dreptul căreia începea coborîşul spre Atripalda. Cu picioarele depărtate, cu mîinile în buzunare, număra paşii Sabinei între zidurile întunecoase de care stăteau sprijiniţi oameni ce priveau.

La jumătatea drumului Sabina traversă şi dispăru în dosul uşii de la cîrciumă ; doctorul Castiglia stătu o clipă nemişcat privind în gol, aşteptînd parcă ceva.

Apoi auzi din spate sunetul clopotului care-l chema la masă.

Era o necuviinţă din partea mamei sale să sune la masă înainte de sosirea lui. Dar era prea tîrziu ca s-o mai împiedice să-i fie ostilă. Numai înfruntînd-o cu toată bunăvoinţa şi cu tot devotamentul filial cuvenit va putea să înfrîngă rezistenţa maternă.

Acum era noapte şi dinspre munţi adia un vînt călduţ.

Se întoarse încet şi îndreptîndu-se spre poartă văzu luminile aprinse în sufragerie. Trebuia să fie calm, să se stăpînească ; îşi promise să nu ridice tonul, în ruptul capului.

III

După ce mînca, familia Castiglia nu se scula imediat de la masă.

Doamnei Magdalena şi cumnatului său le plăcea să mai întîrzie lîngă ultimul pahar de vin, sau lîngă o cafea, în timp ce fata strîngea masa,

Conversația continua alături de agitația slujnicei pe care comesenii o ajutau cu gesturi mărunte, ridicînd un colț al feței de masă sau dînd la o parte o ceașcă. Pînă cînd familia Castiglia rămînea singură în sufragerie, în care, din cauza luminii slabe, tablourile cu peisaje și marea fotografie ovală a lui Vincenzo Castiglia, mort cu mulți ani în urmă, într-un accident de vînătoare, deveneau niște pete mari, negre.

Fata ieșise cu ultimele cești goale și preotul își fuma trabucul. Doctorul Gaetano fixa nemișcat suprafața neagră a mesei, iar doamna tăcea.

— Ar trebui să plec, încercă să spună preotul.

— Și de ce, unchiule ? răspunse Gaetano fără să ridice ochii. Este o discuție în familie. E inutil să vă ascundeți. Mai ales în seara asta.

— Dar ce amestec am eu ? sări repede celălalt, mișcîndu-și mîinile. Eu nu contez, știți...

Era înalt, prea slab pentru chipul său violaceu, numai vine, așezat pe un corp ce înota în haina neagră.

— Are dreptate, rămîi ! porunci femeia.

Și ca întotdeauna, la cuvintele cumnatei sale, don Alfonso Castiglia nu crîcni.

Bietul preot ; soarta sa depindea de bunăvoința doamnei Magdalena. Dînsa, cu cele o sută de hectare de tutun, cu cei șaptezeci de catîri, cu pădurile de castani și cu proprietățile din Salerno și Vietri, căsătorindu-se cu Vincenzo Castiglia nu numai că dăduse greutate numelui unor avocăței fără faimă, dar avea în mînă și

posibilitatea de a ajuta mai mult sau mai puțin un preot lipsit de mijloace.

— Cum vreți, spuse deci resemnat don Alfonso.

Dar stătea ca pe ace. Tăcerea aceea, gesturile celor doi, care nu se priveau, îl chinuiau mai mult decît o ceartă violentă între mamă și fiu.

Pînă cînd, în sfîrșit, doamna Magdalena începu:

— Aici, credeți-mă, am văzut de toate. În casa asta vreau să spun, complectă ea din capul mesei. Dar de ridicol, de ridicolul care e mai grav decît rușinea, nu avusesem încă parte.

Se adresase preotului, ca și cum ar fi continuat o discuție începută între ei doi. Don Alfonso trăgea din trabuc, și urmărea cu atenție disperată fumul ce se desprindea în inele mari din mucul lung.

— De ridicol, repetă femeia fremătînd, e limpede ?

Dar Gaetano Castiglia simți că sub acea asprime mama sa era deja nesigură, ostilă, dar slabă. Și se bucura văzînd acea față acoperindu-se cu mii de încrețituri care arătau în ce măsură femeia aceasta era mai degrabă îngrijorată și îndurerată în sinea sa decît potrivnică.

— De două ori ar fi putut să se căsătorească de cum s-a întors din America, continuă doamna Magdalena, adresîndu-se bietului său cumnat. Dar, nu ; erau tinere demne de el, și atunci n-a vrut. Asta ne trebuia acum, înțelegeți ? Poftim !

Și în clipa aceea făcu să alunece pe masă o scrisoare pe care o scoase din sîn.

Doctorul prinse cu iuțeală foaia și o rupse fărîme după ce o strînse tare în pumn.

— Și eu am primit scrisori anonime, vreo trei, patru, spuse calm. Și totuși nu am vrut să le citesc. Toată invidia din lume nu valorează cît o răsuflare a acestei fete, înțelegeți? Înțelegi, mamă? Toți oamenii ăștia plini de venin să vină să-mi spună în față porcăriile lor.

— Desigur că anonimele... spuse cu un fir de voce don Alfonso.

Doamna Magdalena își acoperise fața cu mîinile. Inelele din degetele uscate, cu vine mari, străluceau sub raza de lumină.

Don Alfonso profită de acest moment pentru a-i face semn nepotului să nu se aprindă. Mișcînd ușor din mîini, din sprîncene și ținîndu-și buzele îi recomandă să aibă răbdare și să păstreze respectul cuvenit. Surîse apoi la aprobarea mută a lui Gaetano și îndrăzni să deschidă gura.

— Desigur, suspină. Cînd se găsesc atîtea fete bune în regiunea asta. O voiai bogată? Sînt destule între Avellino și Salerno. O voiai săracă? Atunci să te fi dus într-o mînăstire ca lumea. Nu te-ai uitat niciodată, nepoate, la fetele acelea din Marcagliano? La orfanele de la maici? Sînt ca niște flori sfinte...

Vorbise prea mult și-și dădu seama că-și irosise cuvintele de pomană. Sfîrși cu un mormăit timid, ascunzîndu-se iarăși după fumul trabucului.

Degetele femeii se sprijineau acum de masă; vocea îi slăbise.

— Oare ce-ai făcut în America ? spuse privindu-şi în sfîrşit fiul. Ce-ai învăţat în acel Boston ? Numai chirurgie ? Te-ai întors anume ca să te însori c-o slujnică de crîşmă analfabetă ? Eu nu vreau să spun nimic ; o fi înger cum susţii tu, o fi vreo madonă. Oricum, nu merită osteneala. Te-ai gîndit ce copii o să-ţi facă ?

Gaetano ascultase cu capul plecat.

Femeia continuă :

— Eşti un doctor, o personalitate, şi vrei să te încurci cu o ţărancă. Pe care n-o vei putea introduce unde vei fi invitat, care-o să te facă de rîs. Sărmana, fără vina ei, bineînţeles. Îţi este mult prea inferioară ca să-ţi poată fi de vreun folos.

Acum respira greu cu degetele întinse pe masă, spriiinindu-se parcă în ele.

Gaetano ridică ochii şi-l văzu pe don Alfonso, care sublinia prin uşoare clătinări din cap, afirmative, argumentele cumnatei.

Văzînd acele semne doamna Magdalena recăpătă forţe şi adăugă un nou cuvînt disprefuitor :

— Acele mîini de crîşmăriţă vor trebui să-mi închidă ochii... Apoi, întorcîndu-se spre fiul său : Frumos cal alb ţi-ai mai ales, bietul de tine.

— Ce cal ? întrebă Gaetano.

Mama se făcu că surîde.

— Nu-ţi aminteşti cînd erai mic şi veneai în camera mea ? Te întrebam ce vrei să fii cînd o să te faci mare ; ani de-a rîndul mi-ai spus că vrei doar un cal alb...

— Ce legătură are ?...

— Are, are, încearcă să înțelegi, suspină femeia închizînd ochii pe jumătate.

El își căuta cuvintele ca să înceapă. Ceea ce avea de spus i se încîlcea în piept ca un mănunchi de urzici. Simți pe tîmpla privirea mamei tremurîndă, îndurerată. Îi spuse :

— N-ar trebui să-ți dai atîta silință ca să mă jignești.

— Eu ? Eu, care încerc să te apăr împotriva ta însuți ? Fiule... dar nu continuă.

Lui don Alfonso i se păru că acesta este momentul potrivit ca să treacă de partea cumnatei.

— Nu dînsa jignește, începu, ci tu, cu greșelile tale.

— Stai liniștit, îl întrerupse brusc doctorul Castiglia. Dumneata auzi pentru prima dată lucrurile astea. Între mama și mine...

Își întinse mîinile ridicîndu-le.

— Lăsați-mă să vorbesc, reuși în sfîrșit să spună. Vreți să știți într-adevăr cum mă simt ? Fiți atenți : n-o să mai vorbesc niciodată despre asta... Acum mă explic, înțelegeți ?

Don Alfonso, înspăimîntat, manevra chibriturile : femeia își cuprinsese fața în mîini.

— Ce știți dumneavoastră despre deziluziile pe care le-am avut ? continuă Gaetano cu voce înceată. Eram în America, stăteam bine, dar singur, singur cum nici nu vă închipuiți. Aveam bani într-adevăr, dar totul era scîrbos. Bostonul și americanii erau scîrboși. Știți de ce n-am fost niciodată la New York ? Niciodată nu m-am mișcat din Boston, și aș fi putut s-o fac. Nu puteți să vă faceți o idee. Apoi a venit războiul și am

făcut cerere de repatriere. Am reuşit să mă întorc abia la sfîrşitul războiului. Nimic n-am reuşit să fac cu adevărat ; nici măcar războiul. Şi astăzi, doi fascişti m-au salutat în mijlocul drumului. Ei sînt cineva, cu medaliile şi decoraţiile lor căpătate în război ; pînă şi ei ! Şi mă vor primar, mă vor la club, să se mîndrească cu mine pentru că sînt un domn. Dacă aş fi fost în război, aş fi comandat aici tuturor. Viaţa mea ar fi avut un rost. Înţelegi ?

Rămase o clipă cu gura deschisă, fără să-i privească în ochi, palid.

— Să-ţi faci un rost în viaţă, reluă, înghiţind. Da, dar cum ? Nu mai sînt un tinerel, n-aş suporta aerele medicilor mari din spitale. Mă înspăimîntă ideea de a sta la Roma. Şi ce să fac : să-mi deschid cabinet aici, la Montrone, sau la Avellino ? Ca să îngrijesc pîntecele ţăranilor ? Cu o infirmieră care a lăsat sapa din mînă cu cinci minute mai înainte ? Eu vreau să trăiesc liniştit aici. Pot să nu fac nimic, să mă dedic acestei femei şi să fac din ea o doamnă cum îmi place mie. Aşa mi s-ar părea că am un rost, înţelegeţi ? Înţelegi sau nu, mamă ? Totul e plicticos şi murdar. Lumea mă scîrbeşte ; e vina mea ? Fata asta, în schimb, îmi deschide pofta de viaţă. Îmi face bine, o simt ! Îmi prinde bine pentru sănătate, mă angajează într-un fel...

Palid, se opri aici, privind masa. Ochii femeii îi căutau pe aceia ai lui don Alfonso.

— Ai auzit ? spuse. Cum pot eu să lupt împotriva acestor lucruri ? Sînt obosită şi el aproape că mă învinovăţeşte, ca şi cum eu i-aş vrea răul.

Preotul tușea, i se înroșise fruntea.

— Spune ceva și dumneata, vorbește ! îi porunci cumnata. Hai.

— Aceasta e o descărcare, e ca o spovedanie, murmură haotic bietul om. Asta este...

Își frămînta mîinile.

— Toate sînt argumente bune, continuă în grabă. Dacă vreți putem să ne interesăm, să vorbim cu unchii fetei. Poate că dacă luăm lucrurile din pripă...

Nu mai știu cum să termine.

— Din pripă, da, reluă femeia, suspinînd și sprijinindu-și bărbia în pumni. Dar de ce trebuia să am eu parte de oboseala asta ? Nici nu mai știu măcar de ce trebuie să mă încăpățînez atîta ! El spune că-i face bine la sănătate...

— Sînt lucruri grave, bolborosi don Alfonso, tulburat.

— Așa trebuie să faceți, reluă doctorul Castiglia. Mamă, poți să-i chemi aici. Și pe mătușa care stă la Atripalda. Îți vor spune ei dacă nu este bunătatea și puritatea în persoană. Și vei putea, în sfîrșit, s-o vezi cum arată, dacă vei voi.

Din nou femeia își acoperise fața cu mîinile și-și apăsa ochii ca și cum ar fi durut-o.

— Am s-o fac și p-asta, acum cînd știu cum judecă, zise încet. Nu vreau să spui că eu am fost nenorocirea ta. Apoi, numaidecît, cu asprime : Spune-le să vină și-o să vadă ei. Măcar puțin tot o să-i bag eu în sperieți.

Don Alfonso încercă să surîdă. Se sculase și se plimba în sus și-n jos, de la fereastră la masă,

cu haina fluturînd pe lîngă el, atent la scrumul trabucului.

Împingîndu-l cu degetele, femeia urni scaunul pe rotile. Numaidecît fiul fu în spatele ei.

— Îţi ajut eu în seara asta, spuse surîzînd cu nervozitate.

Don Alfonso începu să-şi ia rămas bun.

— Nu mai iscodi cu ochii în toate părţile, îl luă în rîs femeia. Coşul dumitale e acolo.

— Noapte bună, noapte bună, Dumnezeu să vă binecuvînteze, repetă bătrînelul.

Din poartă, cu coşul de provizii în mînă, saluta încă, simulînd o plecăciune.

— Nu, nu, striga doamna Magdalena. Dar deja trebuise să se agaţe de fiul său care o ridicase pe braţe.

— Lasă-mă să te duc, rîdea el.

Urcă scara cu grijă, treaptă cu treaptă.

Ascultînd sfatul maică-si, de cum trecea de-o uşă, întindea cu grijă mîna ca să răsucească întrerupătoarele şi să stingă lumina în urmă. Simţea pe braţe greutatea uşoară a trupului ei, inconsistent, ca de pasăre împăiată. O aşeză pe pat.

— Lasă-mă să rămîn un moment, o rugă.

— Întoarce-te, îi porunci ea.

Docil, se întoarse cu spatele, aşteptînd-o să se aşeze între perne. Privi divanul şi fotoliile tapiţate, care umpleau camera cu feţele lor înflorate.

— Cînd pleci, scoal-o pe Amalia. Nu pot să mă dezbrac bine singură.

— Da, mamă. Şi mulţumesc.

Îi sărută mîinile.

— Dacă ai chef de plîns n-o face aici, ne-am înţeles ? L-am văzut plîngînd prea des pe tatăl tău în camera asta. Poate pentru că trebuia să se culce cu mine...

— Dar...

— Ei, lasă-mă să vorbesc !

O privea şi chipul ei galben, neocrotit de pudră, părea că se luminează de un surîs, ca apoi să se întunece pe neaşteptate, uscat ca o prună, pentru a se redeschide, în sfîrşit, în altfel de încreţituri, duioase.

— E adevărat că tatăl meu plîngea ?

Femeia îl privea cu surîsul său mut.

— Plîngea, rîdea. Din cauza băuturii, fii liniştit, numai din cauza băuturii devenea melancolic.

— Eu credeam...

— Nu era fericit cu mine, şi nici eu cu el. Dar ne-am respectat întotdeauna, asta da, fără să ridicăm tonul vreodată, fiindcă era ceva care nu ne lipsea : educaţia. Dragul meu...

Gaetano îşi sprijinea capul în îndoitura cearceafului, lîngă mîna ei. În genunchi, se simţea slab şi mulţumit, golit de vlagă după ce spusese atîtea lucruri.

— Nu ştiam că viaţa voastră a fost aşa de grea...

Femeia continuă să rîdă liniştit.

— Mîndria costă scump, spuse.

— Dar tata nu era mîndru... începu Gaetano.

— Eu eram, spuse ea rîzînd. Şi du-te acum, lasă-mă să mă odihnesc.

Gaetano nu se mişcă.

— Mai lasă-mă, mamă, să stau aici. Am atîtea lucruri să-ţi spun. Fata aceea...

Mîna mamei se ridică de pe cearceaf şi îl mîngîie o clipă pe tîmplă.

— N-ar fi trebuit să te trimit în America. Am pierdut timpul. M-am înşelat, suspină.

Sub degetele care-l mîngîiau Gaetano clătină din cap ca şi cum ar fi protestat.

— La Roma ar fi trebuit să te trimit, continuă ea. La Roma ; tatăl tău a fost obligat să mă ducă şi pe mine o dată acolo. Îmi venea să mor de ciudă cînd am văzut ce frumoase erau femeile... Roma era un oraş care făcea de tine.

— Nu vorbi în felul ăsta, mamă, îi spuse el. Greşeşti tratîndu-mă ca şi cum aş fi un copil.

— Nu, răspunse ea, liniştită. Eşti un bărbat. Dar slab, mult prea slab. Ca tatăl tău. El era în schimb plin de viaţă, era un vulcan de veselie.

Mîna îi mîngîia cu mai multă insistenţă.

— Fata aceea, începu din nou Gaetano.

— Chiar trebuie să vorbeşti de ea ?

— Firește. Sigur. O am mereu în minte.

Femeia respiră încet.

— Dar lasă-mă să-ţi spun, fiule : a servit într-o cîrciumă şi tu, care eşti bărbat, ar trebui să ştii mai bine decît mine ce este o cîrciumă.

— Dar pot să-ţi jur, mamă... Este o sfîntă ! O nevinovată care... Eu aş face moarte de om, ştii ? moarte de om...

Mîna ei care îi mîngîia părul simţea cum i se zbate vena de pe tîmplă.

— La ce trudă te înhami, fiule. Tocmai tu, cu lenea ta...

— Nu sînt leneș.

Femeia își reluă rîsul său tăcut :

— Cum nu ? N-a venit fiul acelui țăran să te roage să-l înveți cum se fac injecțiile ? Și nici măcar asta n-ai chef să faci.

Gaetano clătină din cap.

— Dar asta nu e lene. De ce trebuie să-l învăț ? Să stea la locul lui. Să vină în curte, să-și ajute tatăl dacă vrea să muncească. Injecții ! Auzi ce le-a intrat în cap. Nu e vorba de lene, mamă, ci de principii.

— Ei, în schimb, ești dispus să-i dai totul, nu? Acum nu te înfierbînta. Gîndește-te, în schimb, ea știe ce vrei să-i dăruiești ? Își dă seama ?

— Lasă-mă să stau aici, mamă, spuse din nou Gaetano, cu obrazul pe cearceaf, cu ochii închiși. Lasă-mă să-ți spun. Să vorbim. Fata aceea este orfană, știi... Eu mă simt tatăl său, fratele său. Vreau să fac din ea o ființă desăvîrșită. Căci va trebui să fim desăvîrșiți...

IV

Îi ținea mîna mîngîindu-i ușor unghiile cu vîrfurile degetelor.

— America, repeta. Niciodată !

— Mie mi-ar place să vin cu dumneavoastră. Aici trebuie să trudim atîta. Atîta, zise Sabina.

Printre castani era răcoare. Cu o zi înainte o furtună împrospătase parfumurile primăverii.

— Nu, vom sta aici. Şi îi vom face pe toţi să moară de invidie, rîse Gaetano Castiglia cu gura deschisă, aţîţat. Să moară zi şi noapte. Să clocotească fierea în ei. O să vezi ce-o să însemnăm noi doi ; mai mult decît America.

Ea nu rîdea. Îl asculta atentă, cu acea cută tinerească între ochi.

— De ce vă gîndiţi atîta la alţii ? vru să-l întrebe. Apoi zise, înspăimîntată : Dacă mă iubiţi, ce importanţă au ceilalţi ? De ce vă gîndiţi mereu la ei ?

— Îmi place să ne invidieze, fu răspunsul.

Îi lăsă mîna şi culese un fir de iarbă pe care-l frecă pînă cînd îşi umezi degetele, ca apoi să-l arunce.

— Mi-e frică, mereu mi-e frică, murmură Sabina.

— De ce ?

— Că nu se poate, că se va întîmpla ceva. Cîteodată mi-e teamă c-o să mor de bucurie, ba chiar mi-e frică c-o să mor mai înainte.

Vorbind se înroşise. Acum, din nou palidă, îl privea cu ochii aprinşi.

— Spuneţi-mi că sînt proastă, zise ea înflăcărîndu-se. Fiindcă sînt ! Ar trebui să mă bateţi pentru că nu înţeleg niciodată nimic. Mă respectaţi prea mult.

El întinse o mînă şi-o mîngîie pe păr şi pe obraz.

— O să ai o trăsurică frumoasă şi un cal, şi o să mergi la pelerinajul din Montevergine cu calul

tău împodobit. Ca doamnele din Avellino. Şi vei purta mănuşi de catifea, mă auzi ? Lungi pînă aici. Şi cînd vom fi căsătoriţi, vei avea pălării cu voaletă.

Ea surîdea cu ochii întredeschişi.

— Nu vorbeşti niciodată cu mine. Mătuşa ta spune că nu eşti de loc liniştită. Vezi ? Asta nu înseamnă încredere : nu trebuie să vorbeşti cu alţii, dar mie trebuie să-mi spui totul. Acum ce gîndeşti ?

Dar Sabina îşi strînsese umerii întîi palidă, apoi roşie şi apoi din nou înspăimîntată.

— Nu am curaj, şopti. Mi-e teamă de dumneavoastră. Eu aş vrea să vorbesc dar nu pot. Nu fac aşa dinadins, dar nu sînt în stare. Aş avea atîtea să vă spun, dar... Îşi acoperi numaidecît gura cu mîna. Apoi numaidecît rîzînd : Mătuşa din Atripalda spune că dacă nu vă iau, mă omoară.

— Şi are dreptate, rîse şi el. Ba dacă nu mă vrei o să te omor eu. Pentru că fericirea noastră va trebui să servească drept exemplu tuturor. Fiecare să-şi dea seama că n-a mai văzut oameni ca noi.

Sabina respira cu bărbia în piept ; o cărare albă, subţire îi împărţea părul în două.

— Castiglia, spuse ea încet. Sabina Castiglia. E frumos, sună bine...

Gaetano îşi umplu plămînii de aer.

— Trebuie să vin să văd casa din Atripalda, începu. De cînd te-ai mutat tu şi cu mătuşă-ta n-am mai dat pe acolo. Din cauza lumii, înţe-

legi ? Nu vreau să dau motiv de vorbă. Ai cumpărat perdele ?

— Nu, răspunse ea încet.

Se făcu mică sub izbucnirea lui furioasă.

— Trebuia s-o faci de săptămîna trecută.

— V-am mai spus. Mi-e frică să cheltuiesc banii. Iertaţi-mă.

— Nu, nu te iert. Vreau să faci cheltuieli. Trebuie să ştii să faci acest lucru, în fiecare zi trebuie să intri într-o prăvălie şi să cumperi ceva ; în fiecare zi ceva.

O bătea cu mîna pe umăr.

— Da, dar ştiţi că mi-e ruşine, se apără Sabina.

— Banii pe care ţi i-am dat, unde i-ai pus ?

— În cufăr...

— Trebuie să-i scoţi de-acolo, să cumperi perdele şi ce mai ai nevoie, pînză, tot ce-ţi trebuie pentru trusou. Sau vrei să mă hotărăsc să vorbesc cu mătuşa ta ? Apoi ai nevoie de un om, un bătrîn, pentru trăsurică şi cal. O să ţi-l trimit duminică. Trebuie să mă asculţi, ai înţeles ?

Sabina aproba aplecîndu-şi fruntea cu încăpăţînare. Pînă cînd el o cuprinse cu braţul şi-o trase spre sine, făcînd-o să ajungă cu gura lîngă urechea sa.

— Azi noapte am visat, şopti Sabina într-o răsuflare. Vă sărutam pe gură... Simţi cum căldura respiraţiei lui îi aleargă spre ceafă. Apoi m-am trezit arzînd toată. Era focul dumneavoastră...

Gaetano încercă s-o îndepărteze, dar ea rezista, sprijinindu-şi fruntea de umerii săi.

— Faceți-mi ceva, vă rog, îi spuse încetișor, parcă îndurerată. Nu mă disprețuiți atîta.

— Nu, îi spuse el, calm. Nu trebuie să facem nimic. Trebuie să așteptăm timpul sorocit. Dacă ne grăbim totul se prăpădește... Și de ce spui că te disprețuiesc, ești nebună? Să vorbim, în schimb, despre altceva : înveți să scrii?

Gîfîind încă, năucită, aprobă :

— Am învățat alfabetul.

— Hai spune-mi-l.

Fata încercă să scape, apăsîndu-și degetele pe buze.

— Trebuie să-l spui. Destul cu rușinea asta.

— Și dumneavoastră vă e rușine, îndrăzni ea să spună.

— La mine nu-i vorba de rușine, ci de respect. Înțelegi? Respect!

— Iertați-mă, o auzi murmurînd.

Rămase o clipă tăcut, simțind cum îi fuge sîngele din obraji și cum întreg trupul îi este cuprins cu repeziciune de o melancolie plăcută.

— Dacă tu ai înțelege acest respect, vorbi el din nou, greu, dar amenințător, ai prețui norocul tău. Norocul tău și al meu.

Nu mai putu să continue ; își mușca buzele. Cu pleoapele lăsate, Sabina stătea în fața lui, împietrită.

— Un om de onoare, spuse el dintr-o răsuflare, bagă-ți bine în cap ce nume vei purta și gîndește-te mereu la onoarea mea!

— Iertați-mă, suspină Sabina.

Împietrit încă, stătea în fața ei, țintuindu-i creștetul cu privirea, ca și cum ar fi vrut s-o

străpungă. Apoi oftă şi atunci ochii ei timizi se ridicară să-l privească.

— Şi acum : dă-i drumul. Alfabetul ! îi porunci.

Ea, serioasă, ca să poată începe, îşi îndreptă faţa spre castani. După un minut literele îi fugeau de pe buze într-o rostogolire întreruptă ici şi colo de frînturi de rîs.

— Dar să scrii ai început ?

— Am copiat de mai multe ori alfabetul, îi răspunse fata. N-aş fi crezut niciodată că e atît de uşor. Chiar foarte uşor.

— O să vezi că va fi din ce în ce mai uşor. Apoi o să înveţi numerele şi vei putea număra.

— Banii ştiu să-i număr.

— Trebuie să-i numeri pe hîrtie. Adunarea şi înmulţirea. E altceva. Pe urmă am să te învăţ chiar eu să scrii caligrafic, cu un scris frumos, de doamnă.

— Îmi place să învăţ. O să pot să citesc cărţi.

— Dacă ai să vrei.

— Şi pianul ? Odată mi-aţi vorbit de pian.

— Cînd vom fi căsătoriţi, mai tîrziu. Atunci va putea să vină acasă un profesor sau o profesoară.

Un fluierat îi redeşteptă. Era trenul care tăia un colţ din cîmpie. Numaidecît fu înghiţit de un tunel şi dispăru lăsînd în urmă vîrtejuri de fum care se destrămau pe cîmpie.

— La Napoli, spuse Sabina, dacă-aţi şti cît de mult mă gîndesc la Napoli.

Gaetano Castiglia scosese din buzunar un carneţel şi un creion.

— Priveşte, spuse el, iscălitura ta. Aşa va fi.

Începu să mişte creionul, înşirînd încet literele numelui şi prenumelui, înalte şi clare. Apoi sfîrşi iute cu o buclă prelungită într-o linie unduită.

— N-o să izbutesc niciodată să fac aşa ceva, spuse Sabina, care privea cu capul plecat.

— Ba da, şi încă foarte bine. Chiar mai bine decît mine, rîse bărbatul, rupînd foaia.

— N-o aruncaţi ! strigă Sabina prinzîndu-l de braţ. Nu ! De ce ? Puteam s-o arăt mătuşii !

Gaetano Castiglia se sculase. Rîzînd îi întinse mîna ca s-o ajute. Porniră pe potecuţă ca să ajungă la trăsură. Mergînd printre castani îşi umpleau plămînii cu parfumul pămîntului uşor umezit, presărat ici şi colo cu pietre acoperite de muşchi. Soarele se vedea încă sus, printre frunze ; de la mînăstirea din Montevergine coborau, săltînd, frînturi de cîntec.

Doctorul Castiglia urni o piatră cu vîrful pantofului. Dedesubt furnicau larve albe, încolăcindu-se pe pămîntul umed.

— Vezi ce scîrboasă e lumea ? o întrebă el.

— De ce ? or fi ouă de gîngănii. Mie nu mi-e scîrbă, răspunse Sabina.

Tocul bărbatului se lăsă pe pămînt ca să zdrobească învălmăşeala de larve.

— Atunci gîndeşte te la un bolnav cu pîntecele plin de măruntaie putrede, care put, spuse Castiglia. Ai să vezi şi asta, dacă nu ţi-e scîrbă...

— De ăla, da, doar e un bolnav.

— Medicina pe care am studiat-o m-a făcut să-mi fie silă de tot, încheie Castiglia.

O porniseră din nou la drum. Bărbatul întinse degetele ca să-i mîngîie obrazul.

— Numai tu, spuse el. Numai tu eşti frumoasă şi sfîntă. Va trebui să mă iubeşti mereu.

— Asta e şi-n sufletul meu, bolborosi Sabina.

Apoi îl îmbrăţişă strîngîndu-l cu toată puterea. O făcea din toată inima, pentru că imediat rîse scurt şi ridică ochii.

— Ştiţi, am nişte prietene care vin să mă vadă. Mătuşa nu le lasă să intre pentru că-i este frică de dumneavoastră. Dar eu vorbesc cu ele de la fereastră. Vor mereu să le povestesc ce facem, cum sînteţi. Eu le spun că sînteţi un domn, că ele nici nu ştiu ce-i aia... că dacă vor şi ele un domn să facă legămînt la mînăstirea Montevergine.

Gaetano îi surîdea dus pe gînduri.

— Ce prietene ? întrebă.

— A, nişte fete. Dacă nu vreţi, nu le mai văd.

O sărută pe frunte.

— Nu că n-aş vrea ; e vorba însă de altceva. Tu nu trebuie să fii apropiată de nimeni. Acum eşti alta. O altă fată, vîră-ţi asta în minte.

— Dar cum pot să îndrăznesc, cînd sînt singură ?

— Trebuie să te ţii deoparte. Chiar şi la biserică, la liturghie, pe drum, în prăvălii. Deoparte. Să le arăţi că n-ai nimic de împărţit cu alţii.

— Nici cu mătuşa ?

— Nici cu ea ; dar asta mai tîrziu, cînd vom fi căsătoriţi.

Calul cobora cu grijă drumul prăfuit.

— Credeţi c-am s-o pot ajuta pe mătuşa din Montrone de Paşte ? În zilele alea la cîrciumă...

— Taci ! îi spuse el. Îţi dai seama ce zici ?

— Numai pentru că...

— Taci. Te-am scos din cîrciuma aia şi acum vorbeşti iar de ea ? ! Abia ţi-am spus să n-ai de-a face cu nimeni şi tu... Nu înţelegi ?

Oprise calul şi, întorcîndu-se pe scaun, îi vorbea furios, cu voce joasă.

— Vrei să rămîi acolo, cu beţivii ? Îţi place ce-ţi spun ? Ei, vorbeşte : ce spun, ce ?

Ea îşi ţinea mîinile la gură.

— Vorbeşte. Spune ce-ţi propuneau. Spune o dată, mărturiseşte !

Nega, nega într-una cu gura acoperită, înspăimîntată.

Gaetano îmboldi calul care, înainte de-a începe coborîşul, avu un tremur.

— Nu trebuie să ne mai gîndim la timpurile acelea, reluă el calm. Nici tu, nici eu. Nu trebuie să-mi mai dai nici un prilej ca să mă gîndesc la ele. Tu nu ştii nimic ! Nu ştii, bunăoară cum nopţi întregi m-am gîndit la paharele pe care le umpleai, le duceai la mese, le spălai. Nu trebuie să mai vorbeşti niciodată de asta !

— Niciodată n-aţi venit să mă luaţi de acolo, îi răspunse.

— Asta voiai ?

— Să nu mă înţelegeţi greşit. Totuşi ar fi fost frumos dacă veneaţi o dată.

— M-am gîndit de mii de ori la asta. Aş fi intrat numai ca să-i alung pe toţi cu lovituri de picior. Dar ţi-am spus, nu-mi mai vorbi de asta.

La curbă calul porni într-un trap uşor pe drumul larg deschis. Cu soarele în spate, înaintau, fără să vorbească, în legănarea aspră a trăsurii. Pînă cînd casele din Atripalda apărură pe după plantaţiile de aluni.

— Am mai avut un vis, spuse ea privind înainte. Dar nu l-am înţeles. Explicaţi-mi-l dumneavoastră. Am visat că înotam. Ba, mai mult, stăteam întinsă în apă şi înaintam încet, fără oboseală. şi dedesubt, pe fundul apei, mergeau nişte tigri. Înaintau încet-încet, ca şi mine. Erau mulţi, apa era limpede şi-i vedeam bine. Nu-mi era frică. Acuma, în schimb, dacă mă gîndesc la ei, îmi este. Ce-o însemna visul ăsta ?

Dar el abia o ascultase.

— Tu nu ştii ce-i dragostea, îi spuse, întunecat. Eu, dacă tu ai fi bolnavă, mi-ar fi frică să te îngrijesc ; aş avea mai degrabă încredere într-un doctor oarecare. Ştii pentru ce ? Nu, tu nu ştii ce înseamnă să iubeşti !

Sabina tăcea, ţinîndu-şi degetele împletite în poală.

— Îndrăzneşte să spui, dacă poţi, că ai muri pentru mine ! îi spuse el, strîngîndu-i un umăr cu răutate.

Sabina, moleşită, se lăsă scuturată.

— Aş muri, răspunse. Ştiţi bine că aş muri pentru dumneavoastră. Îi tremura gura. Trebuie să aveţi milă, mai adăugă Sabina. Dumneavoas-

tră sînteţi un domn. Trebuie să vă fie milă. Pe urmă o să vedeţi : voi şti să fac totul pentru dumneavoastră. Simt că pot s-o fac. Dar acum trebuie să aveţi milă.

Îi prinse în mîini capul care i se aplecase pe umăr şi îl strînse la piept, ţinîndu-l cu putere sporită atunci cînd Gaetano Castiglia încercă să se elibereze.

— Eu te-am învăţat asta, eu ! spuse bărbatul cu vocea sugrumată aplecîndu-se spre ea.

Apoi porniră mai departe în tăcere. Sabina coborî în faţa casei sale.

— Aşteptaţi, îi spuse ea. Am ceva pentru dumneavoastră.

O luă la fugă şi se întoarse din grădină cu un coşuleţ. Era învelit într-un sac, cusut de jur împrejurul nuielelor de răchită cu împunsături mari de sfoară, ca legăturile pe care la duc ţăranii la piaţă.

— Să nu-l deschideţi pînă cînd nu ajungeţi în camera dumneavoastră. Îmi promiteţi ? îl întrebă ea, ridicînd coşuleţul pînă la scaunul trăsurii.

Gaetano Castiglia plecă vlăguit şi ameţit.

Acasă, aşezat pe pat, tăie sacul cu o foarfecă. În coş erau mere, verzi încă, dar lustruite bine cu postav.

Şi fiecare măr avea, de jur împrejur, o coroană de semne. Erau urmele dinţilor ei care se înfipseseră uşor în coaja aspră, lăsînd în urmă mici semicercuri ruginii acum.

Bărbatul privi mult timp merele, respirînd cu gura deschisă, goli apoi un sertar cu maiouri şi cămăşi pentru a face loc fructelor pe care le înşiră unul lîngă altul.

V

In casa Castiglia ziua începea leneş, cu zgomotele venite din bucătărie şi din curte — repede înăbuşite pentru ca doctorul Castiglia să nu fie deranjat.

Doamna Magdalena se trezea de dimineaţă, dar nu ieşea din cameră. După ce lua cafeaua şi se pieptăna în pat, răsfoia caietele de socoteli înguste şi lungi, legate în carton, aşa cum le avusese înainte tatăl său.

In schimb, doctorul Gaetano dormea pînă spre amiază, şi apărea la parter abia la ora mesei. Palid, cu faţa umflată de prea mult somn, făcea cîţiva paşi prin grădină, ca imediat să se tîrască spre un fotoliu din sufragerie, unde masa şi fusese pusă.

Aici aştepta ca sunetul clopotului să fie urmat de paşii prudenţi ai cameristei, care deschidea uşa şi se ivea cu castronul de supă în mînă.

De cînd se întorsese din America, Gaetano se bucura de mai mult respect : nici slujitorii din casă, nici arendaşii, nici muncitorii mai

bătrîni nu mai erau apropiaţi de el ca pe vremea cînd era tînăr.

Chiar şi bătrîna Caterina, care nu se dezlipea niciodată de maşina de gătit, acum, cînd el era bărbat, se ţinea la distanţă. Slăbiciunea pe care o avusese pentru el, cît fusese tînăr, o dovedea încă gătind mereu mîncărurile care-i plăcuseră lui în tinereţe, dar pe care acum doctorul Gaetano le gusta cu o satisfacţie amestecată cu ciudă.

Cînd, de exemplu, se vedea dinaintea omletelor cu verdeaţă, ceapă şi brînză îi lăsa gura apă, ca şi înainte, dar îl încerca în acelaşi timp şi un sentiment de dezamăgire, aproape de ură. Atmosfera complice a casei îl amorţea ; e adevărat că totul răspundea cu supunere anumitor pretenţii ale sale de comoditate, dar îi producea în acelaşi timp şi o iritare, o nervozitate, o mohoreală care-i complicau starea sufletească.

Aşa se explica înfăţişarea sa încruntată pe care ceilalţi, începînd cu Caterina şi cu camerista, şi sfîrşind cu ţăranii, o luau drept semn de bărbăţie şi o respectau de la distanţă, schimbînd între ei îndemnuri de tăcere.

Nu se întîmpla să alunece un capac în bucătărie sau să se izbească vreo lopată de pietrele curţii, fără ca servitorii, care în cazul acela nu erau vinovaţi, să nu facă semne evidente spre vinovat prin care să ceară mai multă grijă. Chiar şi lătratul neaşteptat al unui cîine era potolit cu vorbe furioase. Ţăranul care ar fi trebuit să se

ocupe de flori, dar care știa să îngrijească numai de iepuri și de un colț de grădină, învățase și el să se miște în jurul casei ca și cum acele ziduri ar fi adăpostit un bolnav cufundat în gînduri negre.

Și totuși doctorul Gaetano nu impusese niciodată asemenea restricții, ba dimpotrivă : la întoarcerea sa din America încercase, pentru o scurtă vreme, să schimbe atmosfera vieții familiale. Era evident că încercase în zilele acelea să manifeste o energie rămasă în amorțire, dincolo de ocean ; voise, bunăoară să se instaleze numaidecît un duș în baie.

Doamna Magdalena a sprijinit cu bucurie inovațiile fiului ; fusese de acord cînd doctorul Castiglia ținuse un discurs, pasămite bărbătesc, împotriva obișnuinții băii săptămînale, eveniment critic al fiecărei sîmbete. Cuvintele „un duș bun e mama zilei" fu deviza care circulă cu vioiciune cîtva timp. Pînă cînd sosiră, ambalate, de la Napoli, diferitele părți ale instalației. Doctorul Castiglia, arțăgos, supraveghease lucrările din baie, atent la toate mișcările zidarilor nepricepuți. Astfel, ceremonia din fiecare sîmbătă, cînd Caterina și servitorul tîrau cu teamă pe scări vasele de aramă pline ochi cu apă clocotită, a fost înlăturată pentru totdeauna. Primul duș la Montrone aproape că îi dăduse doctorului Castiglia sentimentul unei vieți noi.

Din America el își amintea mai ales propria-i lene. O tîrîse peste tot ; de la pensiunea de periferie, pentru studenți, cu camerele aranjate

după moda franceză, acoperite cu tapete înflorate şi cu o baie enormă, în care pentru a ajunge la obiectele risipite trebuiau să se întindă şi să se răsucească ca şerpii, pînă la hotelul *Gloriana* unde avea şi duş.

Şi aici a continuat să-l macine lenea ; ore întregi doctorul privise de la fereastră grădinile depărtate, înşirate ca nişte fîşii de hîrtie verde peste acoperişurile caselor mici, toate la fel şi cenuşii. Zgomotele Bostonului îi strînseseră luni de zile craniul într-un cerc de durere continuă, caldă şi molatecă pe care antinevralgicele (*cachets*) şi vitaminele n-au reuşit să o înfrîngă.

I se părea că pluteşte în aer şi că nu reuşeşte niciodată să ajungă într-adevăr cu picioarele pe pămînt : mai ales duminica, zi care la Montrone şi Salerno era plină, consistentă şi prietenoasă, la Boston îi fugea printre degete ca firele de nisip, lăsîndu-l şi mai vlăguit în exilul său.

De la fereastră, duminica, vedea un balcon ce se umplea de oameni bine îmbrăcaţi. Apăreau şi umbrele colorate, chiar dacă soarele nu putea să ajungă niciodată la vilişoara aceea joasă, după cum apăreau bărbaţi care serveau femeile, aşteptînd cu farfuriile în mînă. Toţi mîncau în picioare, bărbaţii mereu gata să alerge în casă pentru a se întoarce cu alte mîncăruri, alte pahare, pentru femeile decoltate.

„Imbecili", îşi spunea Castiglia, spionîndu-i fără invidie.

Retrăgîndu-se de la fereastră se întorcea la zgomotele discrete ale hotelului *Gloriana* : se auzeau pocnituri depărtate în ţevile care treceau

prin pereți, sonerii stinse și pași care se pierdeau dincolo de ușă.

Șezînd pe pat, cu ceasul alături, ca să-i spună din vreme ora prînzului, frunzărea reviste pline cu poze de femei, anunțuri publicitare, povestioare erotice, întotdeauna aceleași.

Sau învăța.

Lenea și frica cedau, în fața unei agitații mai puternice decît el, de două ori pe săptămînă, cînd era constrîns să se ducă la Universitate. Acolo, între zidurile albe, tinerii îl înspăimîntau, iar veselia și dezinvoltura celorlalți îi injectau sub piele o tulburare plină de venin.

Pe femei nu le dorea. Ceva în interiorul lui se îngrozea cînd se găsea față în față cu casierițele de la barurile, cinematografele sau cofetăriile în care abonamentul său lunar îi permitea să-și piardă o grămadă de vreme. Colegele de facultate, cu dinții, cu părul și cu mișcările lor false îl sîcîiau îngrozitor.

Și așa, noaptea, agitîndu-se în întuneric și nereușind să adoarmă, se obișnuise să-și rezolve singur și în pripă necesitățile, decît să înfrunte contactul cu una din acele fete care, după apusul soarelui, se plimbau tăcute pe sub fereastra lui.

Reîntors la Montrone se trezise însă în el o vioiciune electrizantă pe care cei din casă au îndurat-o cu greu.

Se simțise deodată la adăpost și putuse deci să alerge în sus și-n jos, de la parter la camerele de sus, dezaprobînd totul, criticînd mobilele și luminile.

„Aer, aer", îi auziseră strigînd în timp ce deschidea larg o fereastră înghesuind perdeaua într-un colţ.

Doamna Magdalena îl lăsase în pace, adăpostindu-se în camera sa. Servitorii au rîs şi au încercat chiar să-l ajute, făcînd să dispară la prima obiecţie un candelabru definit „macabru" şi un fotoliu de paie „de azil pentru bătrîni".

Apoi, încet, bătrîna casă roz şi descojită a învins, i-a devorat pornirile active şi i-a înghiţit inovaţiile, cum înghite broasca musculiţele.

Gaetano Castiglia s-a lăsat înfrînt cu docilitate de somnul său matinal şi de vechea plictiseală.

Apa duşului cădea acum cu zgomot pe un trup matur, perdelele grele fuseseră scoase din colţurile ferestrelor şi puse la loc şi bărbatului care stătea în fotoliu îi plăcea, după masă, să doarmă şi să lenevească îndelung.

Doctorul Castiglia se răsucea în această apatie simţind melancolie şi dezgust pentru tot, duşmănie şi bănuieli pentru fiecare, în afară de el însuşi.

Ziua sa avea o singură rază constantă de lumină : dragostea pentru Sabina, nevoia alternativă pe care o simţea de a se dedica şi de a se salva.

Mama şi fiul vorbeau la masă puţin ; bătrîna deschidea gura doar cînd voia să arunce una din înţepăturile sale seci. El, supus, slab, răbda fără a simţi nevoia să-şi sufoce resentimentele.

Pentru că, dincolo de respectul pe care i-l purta mamei sale, simţea că se apropie revanşa o dată cu căsătoria sa, care trebuia, în sfîrşit,

să-l elibereze din acea încîlceală, din acea atmosferă lipicioasă, angajîndu-l într-un fel şi redîndu-l, desigur, vieţii.

— Ai cheltuit pînă acum optsprezece mii de lire, îi spunea maică-sa. Ţi-am văzut socotelile. Eşti nebun.

Acesta era un subiect care-l putea irita.

— Nu sînt un cerşetor, se auzea răspunzînd. Cît a mîncat tatăl meu cu vînătoarea, la clubul din Salerno, cînd s-a încăpăţînat să facă acea colecţie de puşti franceze? Cu femeile? Şi atunci?

— Fata aceea nu va înţelege niciodată ce faci pentru ea, îi răspundea mama, împăciuitoare. Învaţă tu să trăiască aşa nişte oameni care nu ştiu să facă altceva decît să trudească, şi ai să vezi recunoştinţă...

— Optsprezece mii de lire investiţi într-o casă, un cal şi o trăsură, în obiecte de aur şi pînză, care constituiesc un capital, nu înseamnă cheltuială. Trebuie să recunoşti, încerca el să explice.

— Dacă te pricepi aşa bine să administrezi, de ce nu te ocupi de moşie? replica bătrîna la acest punct.

— Voi avea timp, voi avea timp, se muia numaidecît Gaetano. Acum ţii tu totul în mînă. Şi-ţi place. Şi doi stăpîni înseamnă nici unul, nu spui tu mereu aşa? De ce vrei să mă amestec în treaba asta?

— Cu optsprezece mii de lire ţi-ai fi amenajat o clinică, răspundea ea.

Curăţa o pară cu gesturi delicate, atente şi foarte precise, care-l scoteau din sărite pe fiu.

Cînd toată coaja era în farfurie, iar furculița și cuțitul începeau să împartă fructul alb, plictiseala sa ajungea la culme.

Și totuși știa că pe Sabina o va învăța să curețe para tot așa ; cu acea ușurință ce rezultă din însăși repetarea gesturilor. Și-o închipuia pe Sabina la masă și, gîndindu-se, fericit, la acest lucru, se consola.

— Dacă o să continui în felul ăsta, la sfîrșitul anului ai să constați că jumătate din venitul tău s-a și dus.

— Dar sînt cheltuieli utile, mamă, dacă vrem să ne căsătorim !...

— Dacă vreți să vă căsătoriți, cum să nu ! încheia ea cu șervețelul la gură.

După cafea, în timp ce ședeau în fotolii, reluau firul aceleiași discuții.

— Nu citești nici un ziar, fiule, se făcea că se plînge femeia. Tatăl tău era cum era, dar se mișca, îi plăcea să vadă lume în casă, era plin de viață. Tu, în schimb ? La anul ai putea să fii primar, știi bine acest lucru. De ce nu te hotărăști la ceva ?

— Dar nu înțeleg nimic din toate astea, și nu am chef de nimic. Dacă mă critici că n-am de gînd să practic medicina te înțeleg, mamă, dar nu încerca să mă împingi în politică...

Ea nu ridica ochii din ziarul deschis.

— Un bărbat care nu este în stare să-mi explice ce se întîmplă, ăsta ești tu, începea ea din nou. Ce vor fasciștii ăștia, de exemplu ? Mussolini ăsta al lor are chip de om, nu ? Mi-ai spus

că ei ar vrea să te vadă primar. Știu însă că pentru a fi primar trebuie să ai o soție potrivită.

— Te rog, suspina Gaetano fără putere. Îmi promiseseși că n-o să mă mai jicnești...

Auzind protestul ea surîdea aplecînd încet capul.

— Esențialul este acesta, adăugă ea suspinînd pe jumătate. Ca oamenii aceia să nu-mi mai calce prin casă ! O dată ajunge pentru totdeauna.

Gaetano Castiglia se aplecă înainte ca să dea mai multă greutate celor ce voia să spună :

— Mamă, zise. Crezi că eu nu sufăr din pricina asta ? Dar cum ne căsătorim lichidez numai-decît cu mătușa și cu cîrciuma. Nimănui nu-i face plăcere să aibă în preajmă asemenea rude. Vor pleca, cîrciuma va trece în mîinile primului imbecil care o va dori, iar noi vom trăi liniștiți.

— Desigur, desigur, răspundea femeia din spatele ziarului ridicat.

VI

Tu stăpînă a îngerilor... Tu, poartă a raiului.. Tu, scară a împărăției cerești... Tu, chivot al milei...

Murmurul rugăciunii către Sfînta Fecioară urca și cobora în bucătărie, ca în fiecare vineri seară.

Doctorul Castiglia îl auzea cum se pierde dincolo de zid, unduind pe urma glasului sigur al

Caterinei. Era noapte, vîntul alerga printre castani, făcîndu-i să se agite în tresăriri înfrigurate. Dincolo de gardul casei Castiglia, satul şedea ghemuit, sub acoperişurile negre.

Tu, pat de nuntă al regelui gloriei... Tu, fîntînă a milei...

De cînd Sabina se mutase în Atripalda, Castiglia se simţea liniştit. Nu-l mai rodea gîndul că stă în cîrciumă, iar plimbarea de după-masa de seară devenise aproape un răgaz senin.

Trecînd de satul adormit putea s-o pornească pe poteca dintre castani. În drum, după ce o să i se topească în oase ultimele tresăriri de frig, vîntul o să-l înveselească.

Îşi auzea tocurile sunînd pe pietrele şoselei şi, intrînd în sat, îşi aminti cu o neliniştе proaspătă încă, ceasurile petrecute în umbra unei fundături, la cîţiva metri de cîrciuma în care se afla Sabina.

Seri de-a rîndul, timp de luni întregi, spionase lipit de zid dîra de lumină care se strecura în şosea prin uşa localului. Nu se auzeau zgomote, dar chiar şi acea tăcere ajungea ca să-l înveninеze pe Castiglia care şedea la pîndă.

Deodată izbucnea un cîntec, un rîset sau urletul unui jucător de cărţi, şi numaidecît doctorul îşi simţea limba uscată în gură. Din trei paşi ar fi putut s-ajungă înăuntru, s-o ia pe Sabina de braţ, s-o tîrască afară de-acolo.

În schimb, seară de seară rămăsese lipit de zid, terorizat de gîndul că va fi descoperit, cu mîinile crispate de ură şi neliniştе.

Rîsul sau cîntecul se topeau și din nou se întindea tăcerea. Pînă cînd zgomotul glasurilor anunța că mătușa fetei s-a apucat să-și alunge clienții cei mai încăpățînați.

C-o săritură, doctorul Castiglia se strecura din colțul său, urca șoseaua pustie și se refugia înfrigurat și transpirat în grădina casei.

Aici continua să respire greu atîta timp cît putea să reziste frigului, după care se retrăgea în camera sa și stătea în pat cu ochii larg deschiși și cu urechea atentă la tăcerea nopții.

Vîntul șuiera monoton ducînd cu sine strigătele rare ale păsărilor, cîteodată ajungeau pînă la el cîntecul vreunor beți, sau urletul vreunui băiat din împrejurimi, rămas să bea în sat, zgomote care-i umpleau fruntea de sudoare și-i strecurau în mușchi o mînie neputincioasă.

Acești bărbați, acești tineri băuseră acolo și acum, desigur, își împrăștiau duhoarea în văzduh vorbind de ea.

Adormea foarte tîrziu, prăbușit într-o odihnă neliniștită, întreruptă de mii de ori, pe care reușea s-o potolească doar în parte înghițind pe întuneric pahare mari cu apă.

Acum pașii săi nocturni puteau să înainteze liniștiți pe pietrele din Montrone, Sabina era în siguranță, sub un acoperiș cinstit, iar doctorul Castiglia, trecînd pe lîngă lumina împărțită în pătrățele a cîrciumii, se simțea ușor.

Ieșind din sat o lua pe poteca obișnuită dintre castani și, cu pași înceți, se cățăra pe povîrnișul dealului.

Cerul era înstelat şi adînc ; vîntul rece era întrerupt de adieri dinspre mare. Vara era aproape. Vara, apoi zăpezile iernii şi, în sfîrşit, căsătoria.

Aşa gîndea Castiglia, respirînd aerul proaspăt, puţin obosit de urcuş. Ajunse în vîrf, se opri să răsufle.

Privind în jur în acea singurătate atît de tăcută, avea sentimentul puterii. Sub cerul fără lună valea era neagră, lucioasă, înconjurată de dinţii întunecaţi ai munţilor netezi, dincolo de care se găseau Neapole şi marea.

Întinse braţele mulţumit, le coborî sub haină, pipăindu-şi stomacul şi pîntecele. Îşi pipăi cu degetele şoldurile împlinite, curba curelei care începuse să se împingă, hotărît, înainte. Prosperitatea sa fizică şi aerul care-i intra în plămîni îl făceau să surîdă.

Se gîndea la vară, la marea pe care aveau s-o vadă împreună, la soarele puternic din Vietri şi Salerno. Vor sta împreună la soare şi în apă, şi-apoi din nou la soare.

Îşi aminti de un profesor al său din gimnaziu, care în timp ce se plimba printre bănci povestea şcolarilor, cu voce molatecă şi ghiduşă, că bărbatul, după dragoste, trebuie să se întindă la soare pe stînci sau pe nisip ca să-şi refacă forţele. Băieţii îl urmăreau tăcuţi, întorcînd capul după el, iar profesorul continua să povestească despre soare, despre oboseala care, stoarsă şi absorbită de soare, trece, lăsînd muşchii şi dorinţele din nou conturate şi treze.

La sfîrşitul lecţiei clopoţelul dezlănţuia un urlet furtunos de plăcere ; pe stradă şcolarii se

agitau grămadă în urma aceluiași profesor punînd întrebări îndrăznețe, rîzînd. Numai cîte unul, pe ascuns, îl vorbea de rău pe bietul omuleț cu ochelari, care prin acești băieți încerca să recupereze un prestigiu călcat în picioare cine știe de cîte ori.

Dar fiecare gînd al său se năștea numai pentru a se stinge și a se închide în el ; și iată că din nou se vedea cu Sabina la Vietri, la mare, sub razele soarelui, ca într-o proiecție, aproape palpabilă. Rîse singur cu gura închisă, închipuindu-și-o întîi încurcată, apoi dezghețată după ce-și va fi însușit, stînd pe nisip, sfaturile și poruncile sale.

Își amintea despre ea și de atîtea alte lucruri din timpul iernii. Între decembrie și februarie în munți ningea mult și, de pe potecile de țară, din jurul satului Montrone, se putea vedea jos, în fundul văii, satul Avellino, ca o pată distinctă și luminată, avînd de jur împrejur inelul unduit și orbitor al dealurilor și al munților acoperiți de o zăpadă compactă, presărată cu urme întunecate și gălbui, lăsate de animale. În unele nopți se auzeau lupii.

În acele zile ei doi se încumetau să meargă pe zăpadă, îndreptîndu-se spre un castan de care Castiglia se sprijinea și-și desfăcea paltonul ca s-o primească pe Sabina.

Rămîneau strînși, învăluiți de haină, fără grai. Coaja umedă a copacului împrăștia un miros puternic.

— Lăsați-mă să vă îmbrățișez, șoptea ea. Hai să stăm jos.

Își desfăcea haina ca să fie mai aproape de el. Tăcuți, își ascultau respirația ; Castiglia vedea cum aburul ce ieșea din gura fetei se împrăștia în aerul înghețat.

— Lăsați-mă să stau așa, strîngeți-mă ! spunea ea, simțind cum se înțepenește ca s-o poată respinge.

Sau își amintea o vară care începea să-i pară acum foarte îndepărtată.

Țăranii urcau dealul spre sanctuarul din Montevergine înghesuiți, ca o turmă, cu femeile care urlau și se rugau. Bolnavii și bogații erau purtați prin mulțime de măgari cenușii.

O urmase pe Sabina de departe. Cei doi măgari pe care mergeau mătușa și fata urcau încet iar el, în trăsură, alături de mama sa, nu-și desprindea de loc ochii de la ea, de la oamenii care se îngrămădeau în jurul ei pe povîrnișul plin de praf.

Sabina, acoperită cu basma, îi ascultase porunca și nu-și întorsese niciodată capul.

În biserică, înaintea icoanei negre a Sfintei Fecioare, fiecare la locul lui, conform înțelegerii, își juraseră reciproc credință.

El o urmase, de asemeni, la coborîre, în timp ce țăranii năpădeau povîrnișurile muntelui și luminișul în care fuseseră ridicate în aer liber cîteva corturi-cîrciumă.

Doamna Magdalena, cu săculețul de monede în poală, împărțea pomeni schilozilor ce se agă-

țau de trăsură. Și ocupația mamei îi permisese lui Gaetano Castiglia să încetinească mersul calului atît cît să nu-i întrească pe cei doi măgari care coborau încet în vale.

La un moment dat Sabina își scosese basmaua și își ridicase mîna pînă la gît ștergîndu-și sudoarea de sub păr.

— Acum mă simt ca și căsătorită, îi spusese a doua zi.

Doctorul Castiglia încercase în acel moment imboldul de a se supune acolo pe loc jurămîntului care de acum îi unise. Sabina îl privise, tremurînd :

— Nu mă faceți să mă rușinez, se tîngui ea.

Pînă cînd Castiglia își reveni, înbrățișînd-o și mîngîind-o cu acele cuvinte calme pe care reușea să le găsească ori de cîte ori dorința sa părea gata să se plece în fața tînguirii ei.

Mai inspiră o gură de aer, înveselindu-se.

Hotărî să se întoarcă.

Întunericul dintre castani nu-l supăra ; cunoștea de cînd era copil fiecare rădăcină ieșită în afară și fiecare piatră de pe acea potecă. Intră în sat cu pas hotărît, pe care nu-l domoli cîtuși de puțin cînd se întîlni cu patru sau cinci țărani ieșiți, bineînțeles, de la cîrciumă.

Îi făcură loc, descoperindu-se în tăcere, și Castiglia îi auzi multă vreme cum se îndepărtează, bălăbănindu-se, nițeluș cam beți.

Ajunsese la gard cînd le auzi rîsul. Un urlet violent, o izbucnire care se sfîrși gîlgîind ca apoi

să se înalțe din nou, întinzîndu-se, tremurînd, umflîndu-se.

„Rîd de mine", se gîndi numaidecît, înghețat.

Se sprijini cu spatele de gard, spionînd șoseaua.

Era pustie ; se pare că tinerii ieșiseră din sat.

Se scufundă din nou în întuneric, urmărindu-i. Dar după ce străbătu satul și ajunse la biserica de la care începea poteca dintre castani, se trezi singur.

Se întoarse istovit, mergînd agale, cu urechea ciulită la tăcerea acelor ziduri. Ajunse din nou la gard. Și iată că se auzi din nou acel urlet prelungit, de data asta în depărtare, șoptit parcă.

Nu mai era un rîs, ci un strigăt lung, într-adins, de bețivi care vor să jicnească, batjocorind. Rîsul cobora și apoi se auzea iarăși pe vreuna din potecile care duceau în vale.

Nu era un rîs care să pornească dintr-un cuvînt deslușit, ci țîșnea alcătuit din sunetele dezlînate, de măgar bătut.

Rămase acolo în așteptare, ținîndu-și răsuflarea cînd rîsul înceta și se făcea tăcere.

Urletul părea să nu se îndepărteze de loc. Poate tinerii bețivi se opriseră în vreun punct, se întinseseră printre tufișurile de castani și aluni, și de aici își dădeau drumul și-l urmăreau, siguri de vizuina lor.

Făcu cu prudență cîțiva pași, temîndu-se să nu piardă contactul cu acea sursă de ocară. Apoi, grăbit, porni din nou de-a lungul satului, printre ziduri. Nu mai auzi zgomotul dar o dată ieșit

dintre ele, în fața bisericii, rîsul îi ajunse din nou la ureche; acum aducea aproape cu un miorlăit, iar tonurile sale plîngăreţe erau şi mai jicnitoare.

Înţelese că nu se putea avînta într-o urmărire nesăbuită şi se întoarse în goană la gard. Şi, obosit, ajunse în camera sa.

Începu să pîndească de la fereastră.

Hotărî că va trebui să poarte întotdeauna cu sine bastonul de cauciuc al tatălui său.

Era linişte, dar deodată se auzi, distinct, un glas subţire care parcă lătra, şi apoi mai multe voci care-l imitau. Ochi cu puşca de vînătoare şi trase două focuri spre vale, bucurîndu-se la auzul detunăturilor.

Sufla în ţevi, ca să împrăştie fumul, cînd auzi zgomot prin casă şi paşi pe scări.

— Nu-i nimic, Caterina, îi spuse el calm. Mi s-a părut că e un cîine turbat.

Bătrîna femeie, învăluită în şal, îl spiona înspăimîntată din uşa întredeschisă.

— Ţi-am spus, nu-i nimic! repetă el ridicînd glasul. Am crezut că-i un cîine, hai, du-te şi te culcă.

Se întoarse iarăşi la fereastră. Tăcerea nopţii, acum completă, nu-l liniştea. Văzu ţîşnind dinspre grădină fulgerul negru al unei păsări de pradă. O furie rece i se urcă din piept spre creier şi-i încleştă dinţii. Îşi imagina restul nopţii petrecută fără somn, şi în nelinişte, din cauza jicnirii suferite.

Cu grijă ieşi din cameră şi coborî în grajd. Un minut după aceea, trăsura şi calul înaintau în trap spre Atripalda.

— Şi cum, o persoană ca dumneavoastră se lasă descumpănită de patru beţivi ? mai şopti femeia de la fereastră.

Rîdea ca şi cum ar fi vrut să-l mîngîie.

Ridică ochii să privească faţa bătrînă a mătuşii Sabinei. Se pornise numaidecît pe vorbă, aşa, sprijinită de parapetul de lemn, de parcă ar fi fost ziuă şi el n-ar fi trezit-o bătînd în obloane.

— Şi totuşi, insistă el, invitînd-o parcă să-i ofere o altă încurajare.

— Dar liniştiţi-vă, domnule doctor, ce vreţi să vă vîrîţi în cap ? reluă ea cu vocea joasă, privind cu coada ochiului încolo şi încoace. Mai degrabă mă gîndesc la ce-or zice dacă o să vă vadă aici.

Castiglia îşi aruncă atunci şi el ochii în dreapta şi-n stînga.

— N-o spun pentru mine, adăugă bătrîna. Vă daţi seama ! Dar dumneavoastră, care nu vreţi să vorbească lumea...

Suportă vorbele femeii aproape cu umilinţă, obosit, neştiind cum s-o scoată la capăt.

— Întorceţi-vă acasă, îi spuse mătuşa. Duceţi-vă şi vă odihniţi.

Clătină din cap.

— Nu reuşesc să-mi scot din minte gîndurile astea, îi spuse el. Nu că aş da crezare scrisorilor anonime. Le-am aruncat. Am citit doar una din patru. Dar...

— Dar, domnule doctor, se repezi femeia. Vreţi să înnebunim ? Vreţi într-adevăr să daţi crezare gurilor rele ?

— Ţăranii, ştiu... suspină Castiglia.

Nu mai avea putere.

— Nu, nu ţăranii. Fetele le trimit. Cine ştie cîte şi-au făcut visuri în privinţa dumneavoastră, spuse în grabă femeia. Fete, fiice de avocaţi, mironosiţe, credeţi-mă pe mine.Vă închipuiaţi că vă lăsau să faceţi acest pas fără a încerca să vă jicnească ? După ei îndrăzniţi prea mult ! Nu ţăranii. Ce credeţi că poate să scrie un ţăran ? Nici măcar nu ridică ochii din pămînt în faţa dumneavoastră. La mijloc e invidia fetelor, vă spun eu, pentru că dumneavoastră sînteţi cine sînteţi şi, mulţumim lui Dumnezeu, Sabina noastră este săracă, dar este un giuvaer, şi ele crapă de necaz...

Rămăsese fără suflare cu ochii larg deschişi.

— Da, răspunse el plictisit, regretînd cursa pe care o făcuse, aveţi dreptate.

— Ce pereche o să fiţi ! începu din nou femeia, cu surîsul său maliţios. Copiii dumneavoastră o să fie grozavi, credeţi-mă pe mine...

— Ce-aţi făcut în seara asta ? întrebă ca s-o întrerupă.

— Nimic, domnule doctor, redeveni serioasă mătuşa. Am mîncat, am cusut. Stăm mereu închise în casă. Sabina nu vrea să iasă nici în grădină. A, da, a mîncat şi două prăjituri cu cremă. Zice că e slabă şi că dulciurile o ajută să se îngraşe ca să vă placă...

— Acum plec, suspină Castiglia. Să sperăm că nu s-a trezit.

— Ea, rîse femeia, doarme ca un bolovan, parcă ar fi descîntată.

— Bine, noapte bună, spuse el abia urnindu-se.

— Cum porunciţi, răspunse ea. Apoi cu surîsul său maliţios : Eu aş zice să intraţi s-o vedeţi. Ce ziceţi ? Numai din uşa camerei, cu mine de faţă. Asta-i casa dumneavoastră...

— Nu, nu... se tîngui Castiglia.

Dar nu mai adăugă altceva. Era vlăguit şi-l apăsa gîndul drumului pe care-l avea de străbătut pînă la Montrone. Nu vru să se opună. Aşteptă.

Femeia închisese şi partea de jos a obloanelor.

— Să nu credeţi c-o să vă dau voie să vă atingeţi de ea, să ştiţi ! Ca s-o atingeţi pe Sabina c-un deget trebuie să mă faceţi pe mine bucăţi. Dumneavoastră nu mă cunoaşteţi...

Şi crăpă puţin uşa. Gaetano Castiglia intră simţind o durere în umeri din cauza oboselii.

O urmă pe scară ; femeia ţinea în mînă o lumînare şi lemnul scîrţîia sub picioare.

— Nu se trezeşte, fiţi liniştit, îi spunea femeia înaintînd.

La uşă, femeia ridică lumînarea şi deschise.

Ca să distingă ceva Castiglia trebui să se întindă în întuneric. Apoi văzu. Sabina dormea cu braţele ridicate şi îndoite sub cap şi avea pielea puţin mai închisă decît perna, ca o umbră. Degetele de la un picior ieşeau din cearceaf şi

învelitoarea se desena în cute mari pe trupul nemişcat.

— Aţi văzut ? rîse femeia, închizînd uşa. Doarme ca o fetiţă. Şi este încă o fetiţă.

Se reîntoarseră la parter, Castiglia căutînd cu grijă fiecare treaptă, mătuşa sprijinindu-se cu degetele unei mîini de spatele său.

Bătrîna continuă să rîdă, clătinînd din cap.

— Ce fruct minunat, aţi văzut ? Dar nu vă gîndiţi la prostii, domnule doctor, mă înţelegeţi ? Nu vă micşoraţi plăcerea pe care o veţi avea...

O satisfacţie neliniştită-l cuprinse pentru o clipă pe Gaetano Castiglia.

— Dar ce spuneţi ?... bolborosi mulţumit. Eu sînt primul care înţeleg...

Bătrîna aprobă.

— Se înţelege, dumneavoastră sînteţi un domn. Şi aveţi experienţă. O să vedeţi ce satisfacţie vă va da această fată... O femeie pentru un bărbat ca dumneavoastră, pe lîngă celelalte, trebuie să fie puternică şi sănătoasă.

—Nu-i spune nimic despre seara asta, încercă să se pună la adăpost Castiglia.

— Pe sufletul meu...

— Mai este ceva, reluă el imediat. Cînd o să ne căsătorim... vreau să spun după... va trebui să-ţi arate cămaşa din prima noapte. Eşti pentru ea ca o mamă.

— Vă şi gîndiţi la asta, domnule doctor !... rîse femeia, clătinînd din cap. Se înţelege, îi sînt ca o mamă. Cămaşa, desigur, mi-o va arăta. O să-i vorbesc eu...

Îi prinsese braţul şi i-l strîngea.

Pe ferăstruică, printre obloane, intra o adiere înghețată de vînt.

Gaetano Castiglia tot nu reușea să se desprindă de acolo.

— Plec, spuse, dar nu se mișca, palid, cu haina, care nu-l mai apăra de frig, desfăcută.

— Cînd era la Montrone, în cîrciuma aceea, spuse el încet, fără s-o privească, o fi învățat poate unele lucruri. O fi auzit...

Bătrîna dădea din mîini protestînd. Șopti :

— Nu vă necăjiți, domnule doctor, ce vreți să fi auzit ? Era lîngă ea soră-mea. Nu vă mai jicniți pe dumneavoastră și pe ea. O fi auzit, dar nu a putut să înțeleagă nimic. E o copilă, nu o vicleană. Și noi sîntem oameni săraci, dar am crescut-o pe biata orfană ca pe fiica noastră.

— Mă duc să mă culc, dimineață ai grijă să nu-i spui nimic, încheie doctorul Castiglia.

Dincolo de munți se și vedea o dungă verde, luminoasă.

Urcînd spre Montrone, Castiglia o privea cu ochi grei de somn. Ofensa și îndoiala lăsaseră locul unei oboseli mîngîietoare, care-l împiedica să se mai gîndească. Era un frig puternic, vîntul zorilor mușca, iar gulerul hainei nu-i apăra obrazul și ceafa.

Un șir de căruțe cobora pe partea dreaptă a șoselei. În pasul catîrilor țăranii, îngrămădiți între scînduri și înfășurați în haine, se loveau în somn unii de alții.

Pe sub borul pălăriei Castiglia îi fixa pe fiecare, trecîndu-şi ochii de la un grup la altul, ca şi cum ar fi aşteptat provocarea unei priviri. Dar căruţele îşi vedeau de drum, clătinîndu-se înfundat printre pietre şi hopuri, şi nici măcar omul care mergea călare pe ultimul catîr, la capătul şirului, nu ridică nasul din haina care-i venea pînă la jumătatea feţei.

Cum se goli şoseaua, nemaifiind împins de orgoliu şi bănuială, Castiglia simţi cum îl copleşeşte slăbiciunea. Nu avu putere să grăbească trapul calului şi se destinse în unduirile unei somnolenţe neliniştite. Cînd şi cînd o vedea pe Sabina în patul alb, culcată gingaş, cu braţele pierdute într-o dulce uitare.

Coborînd din trăsură auzi un murmur venind dinspre bucătărie. Vru să intre, dar îi văzu pe Caterina şi pe servitor stînd în uşă pe două scaune. Femeia se ruga, iar bărbatul, cu şapca pe ochi, stătea în faţa ei, tăcut. Văzîndu-l, săriră în picioare.

— Mulţumesc lui Dumnezeu! spuse Caterina, emoţionată, cuprinzîndu-şi faţa în mîini. Credeam că s-a întîmplat vreo nenorocire...

— Dar ce ţi-a venit? protestă Castiglia, căscînd.

— Credeam... Mai ştiu eu ce credeam... spuse Caterina, apropiindu-se de el cu mîinile împreunate. Şi mama dumneavoastră... Toată noaptea am văzut lumina aprinsă în camera ei.

Servitorul rămăsese în picioare, cu şapca în mînă.

Castiglia îl fixă întunecat şi numaidecît oboseala îi aprinse în piept o ultimă fulgerare de furie rece.

— Şi fiul tău, întrebă el, acela care vrea să înveţe cum se fac injecţiile, se scoală tot aşa devreme ca tine ?

Omul îşi lăsă în jos capul, legănîndu-se încurcat pe călcîie.

— Tinerii, ştiţi, îşi vîră în cap fel de fel de lucruri... bolborosi el.

Castiglia căscă cu toată gura.

— Mulţumesc lui Dumnezeu, repetă Caterina, privindu-l.

— Am lăsat calul afară, spuse Castiglia.

Femeia făcu semn servitorului să se ducă mai repede în curte, dar omul nu se clinti.

— Vreţi o cafea bună ? întrebă Caterina. V-o fac într-un minut.

— Nu, mă duc să mă culc, răspunse Castiglia.

— Dormiţi, dormiţi, odihniţi-vă, se bucură numaidecît femeia.

Îşi sprijinise iarăşi coatele de rezemătoarea scaunului, gata din nou pentru rugăciune.

Doctorul Castiglia îşi plimbă ochii prin bucătărie, de la spălător la sobă, de la coşul cu mangal, la partea de sus a sobei privind apoi fiecare mobilă în parte.

— Mai devreme sau mai tîrziu, tot mă căsătoresc, mormăi el. Atunci o să vedeţi schimbări...

Servitorul rămase în picioare cu şapca în mînă pînă cînd doctorul trînti uşa.

Gaetano Castiglia se tîrî pînă în camera sa. Înainte de a se vîrî, tremurînd, în aşternut, avu puterea să închidă cu grijă ferestrele. Noaptea ce trecuse i se şi părea îndepărtată, şi-o simţea cum i se desface din minte ca nişte solzi morţi.

Gîndindu-se cu căldură la Sabina şi la braţele ei aruncate pe pernă, izbuti să adoarmă.

PARTEA A DOUA

I

N-au vrut să-i conducă nimeni la gară. Trenul a pornit sub un cer plumburiu.

— O să plouă la Napoli ? întrebă Sabina.

Stătea înțepenită, pe canapeaua de catifea roșie ; avea mănuși și o pălărie fină de pai alb. Din cînd în cînd întorcea ochii ca să admire partea dreaptă a drumului.

— O ploua, n-o ploua, răspunse Castiglia.

Ședea în fața ei și-o privea fix, cercetînd-o centimetru cu centimetru cu pupilele sale întunecate, închise într-un cerc umed, de culoarea fildeșului.

— Și dacă plouă, ce ? continuă el.

Sabina îi răspunse cu buzele tremurînde :

— Ploaia la nuntă aduce noroc ? întrebă.

El aprobă aplecat înainte, continuînd s-o privească insistent.

O primă picătură de apă brăzdă fereastra. Afară cîmpia era pustie și verde, de un verde pe care întunericul iscat de furtună îl făcea mai întunecat. Un băiat cu un băț în mînă apăru pentru o clipă în urma unor capre care alergau. Își acoperise capul și spatele cu un sac și privea trenul cu emoție.

— Trebuie să mi-o scot ? întrebă Sabina întorcînd ochii spre borul pălăriei.

— De ce ? îți stă bine. Dacă te-ai vedea : ești alta.

Ea se înroși ; printre buzele întredeschise Castiglia îi vedea șiragul de dinți.

— Ți-e frică ? o întrebă.

Sabina aprobă cu un surîs aproape trist.

— N-ai văzut ce cuminte am fost ? începu atunci să glumească Castiglia. Am băut un singur vermut. Astăzi nu se bea și nici nu se mănîncă mult. Îți spusesem eu despre mama : a fost amabilă, nu ?

— Foarte amabilă, murmură Sabina.

Avea ochii aprinși, iar degetele i se agitau în mănușă ; Castiglia își sprijini palmele de genunchii ei, și-i simți tremurînd.

— O să fie întuneric cînd vom ajunge ? întrebă în șoaptă Sabina.

— Da. Mai bine. Așa, noaptea o să înceapă imediat.

Și rîse strîngîndu-i genunchii, simțind dedesubt tendoanele încordate.

— Vorbește, spune-mi ceva, îl rugă ea.

Afară ploua cu picături mari care se rostogoleau de-a lungul geamului și, alunecînd, se uneau în șiroaie mai mari, tremurătoare. Cîmpia toată era acoperită de fum cenușiu, iar norii, care aduceau furtuna, se uniseră și ei într-o baltă întunecată, fără nici un fulger.

— Dacă dăm controlorului un bacșiș bun, putem să călătorim foarte comod, spuse Gaetano Castiglia, măsurînd compartimentul cu satisfacție. Așa n-o să vină nimeni peste noi ca să ne plictisească. Pînă la Neapole.

Sabina admira o clipă dantelele albe şi dese ce unduiau pe canapelele de catifea roşie. Degetele continuau să i se mişte încet în mănuşile de piele.

— Valizele-s noi, totul e nou, spuse ea.

— Totul nou, rîse Castiglia, frecîndu-şi încheieturile degetelor.

Coborî o mînă şi, pe sub rochie, îi strînse tare o gleznă.

— Nu, se rugă Sabina.

— De ce? întrebă el murmurat, fără s-o privească, lăsînd mîna să urce de-a lungul mătăsii.

Mănuşa Sabinei îi prinse însă încheietura mîinii.

— Nu, spuse ea din nou.

Castiglia rîse, se ridică, închise uşa compartimentului şi trase perdelele, prinzîndu-le una de alta.

— Gata, spuse el. Eşti mulţumită?

— Nu, nu, îl rugă ea, înghesuită în colţul său.

— Dar nu-ţi fac nimic. Crezi că am de gînd chiar aici...? mormăi bărbatul reluîndu-şi locul. Şi nu mai fi speriată.

— Tu nu baţi, nu-i aşa? întrebă ea, încet.

— Să bat? Ce, ai înnebunit? Într-un an şi jumătate nu te-am atins cu un deget, pentru respectul pe care ţi-l port! protestă Castiglia.

— Dar n-o să mă baţi...

— Ce tot spui! rîse bărbatul, punîndu-i din nou palmele pe genunchi. Ochii săi negri şi aprinşi erau mulţumiţi. Aplecat spre ea respira

cu gura deschisă, dădea din cap ca s-o încurajeze, şi surîdea satisfăcut de temerile ei.

Sabina îl privea, privea dantelele albe şi ploaia care bătea în geam, împrăştiindu-se în şiroaie din ce în ce mai dese.

— Mă doare inima, spuse ea.

— O să-ţi treacă, o să-ţi treacă, îi răspunse el, calm. O studia, îi făcea cu ochiul, rîdea sau stătea nemişcat şi mut privind-o. Mirosea a colonie şi însăşi Sabina simţea cum i se urcă în nări parfumul pe care înainte de cununie i-l împrăştiaseră pe pieptul gol şi pe haine.

— Va trebui să te îngraşi, reluă bărbatul. Vreau să-mi umplu mîinile cu tine...

Îi vorbea triumfător. Sabina aproba în tăcere cu mîinile în poală.

— *Marea Britanie* nu este un hotel mare, dar se locuieşte bine în el, continuă să-i explice Castiglia. Şi se poate mînca în cameră. Aşa o să facem în seara asta. De acord ? Nu trebuie să vedem pe nimeni.

— Avem atîtea lucruri de mîncare, îi răspunse ea. Dac-o să ne fie foame...

— Da, da, rîse el agitîndu-se. Cum ajungem, bem o cafea bună şi pe urmă nimeni nu va mai avea onoarea să ne vadă...

Afară era întuneric ; geamurile reflectau conturul feţelor şi partea dreaptă a pălăriei albe. Apărea cîte o lumină depărtată care era înghiţită numaidecît de dansul umbrelor din jurul trenului.

— Parc-ar fi o seară de noiembrie, se tîngui Sabina cu un suspin.

— Şi ce importanţă are? Ce contează dacă vom auzi din pat cum plouă, îi răspunse cu glas mohorît.

Gara din Neapole o înghiţi pe Sabina Castiglia ca un monstru. Între timp el alerga, o privea, o chema, o îndemna pînă cînd se văzură în trăsura care o porni spre hotel pe bulevardele pustii, strălucind din pricina apei de pe jos

Nu mai ploua, cerul era negru şi tot negri erau şi copacii scuturaţi de furtună. Trăsura traversase o piaţă mare şi luminată, iar acum înainta încet, cotind de mai multe ori. La un colţ Sabina Castiglia văzu mai mulţi bărbaţi şi băieţi nemişcaţi, cu spatele întors spre un foc din lădiţe de lemn.

Cînd trăsura se opri, Castiglia întinse un braţ în întuneric, înainte de a coborî.

— Acolo este marea, îi explică el. Mîine ai s-o vezi. Am cerut o cameră spre mare.

Sabina văzu hotelul şi luminile sale, intrarea cu geamuri înalte şi feţele albe ale oamenilor care-i întîmpinau ca prin oscilarea înfricoşătoare a unui vis.

Rămase nemişcată în faţa uşii.

— Hai, vino, se întoarse Castiglia spre ea. Îi surîdea nerăbdător.

— Nu mai mergem puţin? Măcar un pic. Şi cafeaua? îi şopti ea apropiindu-se.

— Cafeaua ne-o aduce sus. Vino! Şi o luă de braţ.

O auzi silabisind numărul camerei reținute sprijinită de mîna lui cu care o grăbea de la spate.

— Dar cafeaua? Afară... Te rog... încercă încă o dată fără tărie.

El rîdea în timp ce căuta mărunțiș în buzunare.

Se aflau pe coridor; un băiat mergea iute înaintea lor, apoi deschise ușa și aprinse luminile.

Rămaseră singuri; valizele erau toate pe jos, dar Castiglia, rîzînd și bolborosind, se și apucase să încerce arcurile patului.

Sabina se apropie de fereastra.

Afară se vedeau lungi ghirlande de lumină care alergau mărginind un spațiu negru, poate marea. Tremurau violent sub cerul fără stele

Ciocăniră pentru cafea.

— Nu stai? îi spuse după aceea Castiglia, văzînd-o cu ceașca în mînă.

— Au pus ceva în ea, protestă Sabina.

— Coniac. L-am comandat eu, rîse bărbatul, privind-o de pe marginea patului.

Se ridicase ca s-o îmbrățișeze. Îi rămase în brațe fără putere.

— Nu! îi spuse ea, simțindu-l umblînd la nasturii rochiei. Mîinile bărbatului continuau hotărîte.

— Ai să fii bun cu mine? îl întrebă șoptit peste umăr.

Îl auzi cum rîde, cum respiră profund.

— Ce ți-a venit? întrebă și Castiglia. M-ai făcut să înnebunesc un an de zile și acum...

Se îndepărtă de ea ca s-o privească în față. Apoi îi spuse :

— Dezbracă-te.

Avea în gură o țigară neaprinsă.

— Stinge lumina, îl rugă ea, dîndu-se înapoi ca să închidă fereastra.

Își scoase cu gingășie pălăria și-o puse pe noptieră.

— Stinge lumina, îl imploră din nou

Se strecură în pat alături de ea. O auzi plîngînd.

— Dragoste, zise el. Proasto. Dragoste.

Era deasupra ; suspinele ei îl înveseleau.

Nu vru nici s-o mîngîie, nici s-o privească ; îi desfăcu picioarele și pătrunse grăbit în trupul ei lăsîndu-se cu toată greutatea și agitîndu-se.

— Tu ! suspina Sabina. Tu !...

Gaetano se ridică gîfîind și orbit de întuneric. Căută baia.

În lumină se privi cu aviditate. Nu avea pe el nici o picătură de sînge. Rămase nesigur, cu pîntecele sprijinit de chiuvetă.

Luă un prosop și se întoarse în cameră.

— Șterge-te, îi spuse.

Ea nu mai plîngea ; îi dădu ascultare, tăcută.

Se duse din nou în baie ; nici pe șervet nu erau urme de sînge. „Himen semilunar sau în franjuri", gîndi el cu greutate. Emoția îi tăiase răsuflarea.

Se întinse iarăși alături de ea care-l aștepta respirînd liniștită. I se alătură din nou, îi desfăcu genunchii și pătrunse în ea. Ca și prima

dată, termină repede. Ea stătea nemișcată înconjurîndu-i ușor ceafa. O văzu în penumbră cu ochii întredeschiși, cu buzele palide și strînse. Întinse un braț ca să aprindă lumina.

— Nu, strigă Sabina, acoperindu-și fața.

— Taci din gură, răspunse.

— Întuneric, întuneric, se rugă ea, mișcîndu-și capul sub braț cu o mînă întinsă în gol.

— Trebuie să mă uit ! porunci el.

Îi împinse genunchii în sus și se aplecă s-o studieze.

— Stai cum îți spun ! îi strigă.

Sabina era cutremurată de un plîns ușor care-i ridica coastele.

— Stai locului ! îi strigă din nou.

Nu exista nici urmă de himen ; se întoarse pe pernă.

— Tu, dar ce... spunea Sabina cu amîndouă mîinile pe față.

Gaetano stinse lumina și întunericul îl ajută să-și tragă răsuflarea.

Ea se apropie pînă cînd îl atinse, și atunci rămase nemișcată, întinsă alături de el, cu ochii strînși.

— Ești mulțumit ? o auzi, șoptindu-i.

Nu putea să-i răspundă ; bîjbîia printre cunoștințele sale medicale în căutarea unei explicații.

Ea îi puse o mînă pe piept și brațul său îl apăsa ușor.

— Nu tăcea... îl imploră ea. Spune-mi ceva. De ce nu vorbești ?!

Scotoci în întuneric căutîndu-şi ţigările. La lumina chibritului o văzu. Încerca să surîdă. Avea ochii larg deschişi şi se strîngea pe perna ei.

II

— Ţi s-a întîmplat ceva cînd erai copil? începu el calm.

— Ce? răspunse ea. Îşi apăsa capul pe pieptul lui, îi mîngîia umărul şi braţul.

— Ceva ce nu-ţi aminteşti. Cînd te jucai. Sau cu vreun băieţel. Sau te-ai lovit şi te-a durut.

O auzi suspinînd. Apoi răspunse :

— Nu înţeleg.

— Nu eşti virgină, scandă încet Castiglia.

Se desprinse brusc de el.

— Ba da! striga. Ce spui! Ba da, sînt, sînt...

Plîngea acoperindu-şi ochii şi gura cu mîna.

— Nu eşti, reîncepu el. Nu există nici urmă din virginitatea ta. Nu uita că sînt medic.

În tulburarea şi teroarea care-l stăpîneau, calmul îngheţat al acelor cuvinte şi al tonului cu care le pronunţa îl ajută, îl făcu să se simtă mai puternic.

Sabina îşi agita capul pe pernă, plîngînd pierdută.

— Nu, nu, spunea printre hohote.

— Trebuie să ți se fi întîmplat ceva cînd erai copil, reîncepu el. Ținea brațele încrucișate pe piept.

— Nu mă iubești ! strigă ea, cu gura înfundată în pernă.

— Gura ! îi porunci el, ca s-o facă să înceteze.

— Sînt nevinovată ! Sînt nevinovată ! strigă Sabina iarăși.

— Sînt medic, răspunse el. Și-ți spun că nu ești virgină. Oricine și-ar fi dat seama.

O tristețe cumplită îl sugruma, împiedicîndu-l să vorbească cum ar fi vrut.

— Te-ai uitat... plîngea Sabina.

— M-am uitat și nu ești virgină, repetă el.

Simțea perna cutremurîndu-se sub hohotele ei. Gaetano o luă de umeri și o obligă să stea lîngă el.

— Trebuie să-mi spui dacă ți s-a întîmplat ceva, începu el. Trebuie să-mi spui numaidecît. Cînd erai copil...

— Nu, nu ! protestă Sabina, cu violență. Nimic ! Nimic ! Nu mi s-a întîmplat niciodată nimic...

— Nu este posibil, îi reteză el vorba. Sau nu-ți amintești, sau vrei să mă înșeli. Mîine putem face un lucru, pot să te duc la un medic ginecolog. O să ne spună și el. Am dreptate ?

Nu mai plîngea ; îl asculta respirînd neliniștită.

— Ești de acord ?

— Da, răspunse ea murmurînd. Da.

— Nu ți-e frică ? o întrebă iarăși.

— O să mă doară?

— Frică nu de durere. Ce vrei să te doară? Frică de adevăr, de a fi demascată.

Auzi cum începe din nou hohotul ei de plîns.

— Nu, îi răspunse ea. Eu sînt nevinovată. Nu mi-e teamă. Tu vrei să mă batjocorești, să mă scoți din minți. Te credeam bun...

— Dar nu ești virgină. În privința asta voiai să fiu bun? Să fiu bun și să te iert?

Regretă numaidecît că a vorbit aspru. Trebuia să fie delicat, s-o copleșească cu bunăvoința și cu dezmierdările, ca s-o liniștească, s-o facă să vorbească și să descopere dacă l-a înșelat.

O atrase din nou lîngă el, îi mîngîie cu mîna părul și tîmplele.

— Nu, nu, protestă ea cu glas slab.

— Dacă nu m-ai înșelat nu trebuie să-ți fie teamă, o mîngîie el. Nu trebuie să încetezi să mă iubești. Stai lîngă mine...

O alintă îndelung, simțind cum o tresărire îi taie răsuflarea. O mîngîie în tăcere pînă cînd ea deveni din nou calmă. Și atunci, destinsă, o cuprinse din nou, încercînd să-i desfacă genunchii cu mîna.

— Nu, nu, îl imploră Sabina.

— Lasă-mă. Nu vreau să-ți fac rău, dimpotrivă... încercă s-o înveselească.

Se apropie cu mîna de ea cuprins de o emoție primitivă. Și scormonind-o încet și dulce simți cum i se întunecă sufletul; era o ruptură veche și Sabina îl înșelase...

Suspina lipită de el, cutremurată cînd şi cînd de un suspin. Şi Castiglia îşi dădea seama că nici ea, încordată şi disperată, nu simţea nici o plăcere, ci era doar atentă la manevra lui.

— Nu te doare, aşa ? Nu te doare ? se forţa s-o întrebe.

O simţi că se destinde puţin, suspinînd, speriată încă.

Numaidecît Castiglia fu peste ea şi-o avu din nou, atent, străduindu-se să nu-şi uite de sine. O auzi suspinînd şi înţelese că abia îl suportă. Ridică ochii să o privească şi o văzu mai mult moartă, cu braţele moi, întinse pe pernă, cu degetele strînse pumn.

— Îmbrăţişează-mă, îi porunci el, gîfîind.

Încet mîinile fetei i se strînseră în jurul gîtului. Cu fruntea sprijinită de pernă, îi scormonea trupul, îngrozitor de lucid.

— Ajunge. Mă doare, protestă încet Sabina.

Hotărî să termine şi numaidecît se lăsă pe ea. Din nou ea îşi îndepărtă braţele şi-l suportă în tăcere.

Se ridică, şi în baie se mai privi o dată deşi îşi dădea seama cît este de stupidă această ultimă speranţă.

Reîntors în cameră, pe întuneric, scotoci printre valize pînă cînd găsi pachetul cu mîncare pe care bătrîna Caterina ţinuse cu încăpăţînare să i-l strecoare între bagaje. Desfăcu hîrtia ; înăuntru era un pui, nişte plăcinte mici care se turtiseră pe drum şi o sticlă cu vin. Îşi aminti că refuzase brînza şi pîinea.

Se așeză gol lîngă fereastră. Puiul rece era gras și bun. Mesteca în tăcere, privind dîrele de lumină care pătrundeau printre obloane

— Ce faci? o auzi murmurînd.

Nu-i răspunse, ci continuă să mănînce. Pentru o clipă reușise să se elibereze de orice gînd, dar iată că disperarea rece și jicnirea i se înțepeneau din nou în piept, rănindu-l.

Se sculase. Îl privea așteptînd, apărată de o pernă cu care își acoperise pîntecele și pieptul.

— Ce trebuie să fac? întrebă ea încet.

Înțelese că era doborîtă de oboseală sau poate de frică. Dar nu vru s-o liniștească prea mult.

— Mănîncă, îi spuse.

— Da.

— Du-te și te spală, și apoi mănîncă, porunci.

Ezită să se miște.

— Cum să mă spăl? întrebă.

Trebuia s-o învețe, să nu o facă să se îngrijoreze prea tare, trebuia să fie amabil. Se gîndi că ajutînd-o nu va da dovadă de slăbiciune.

— Vino în baie, îi spuse.

Fără nici o vorbă o împinse în baie. Ea se lăsă condusă cu ochii închiși. O constrînse să se ghemuiască și, ținînd-o de braț, îi arătă cum să miște mîna.

— Pleacă, pleacă, îl rugă Sabina.

Ținea pleoapele strînse tare și tremura aplecată în fața lui în timp ce buzele i se mușcau convulsiv, încrețindu-se.

— Pleacă, pleacă, repetă.

De-atîtea ori își imaginase această scenă, pe ea tulburată și rușinată, pe sine cu orgoliul satisfăcut, ajutînd-o radios.

Și acum, în schimb, o privea disperat în tăcere, simțind că abia îl mai țin genunchii.

Nu deschise gura și cum Sabina repeta: „pleacă, pleacă", ieși din baie și se cuibări lîngă fereastră ca să mănînce. Văzu că nu reușește să desfacă sticla bine înfundată, se înfurie, îi veni să o înșface și s-o arunce, dar imediat își recăpătă controlul.

Sabina reapăru acoperindu-se cu perna.

— Pot să iau? întrebase apropiindu-se de masă.

Rupse o bucată de pui, se așeză pe pat și începu să mănînce.

— Nu face murdărie peste tot, îi spuse el.

— Nu, nu! se grăbi să-i răspundă cu umilință. După aceea fac patul.

Se gîndi că nu trebuie s-o lase să doarmă, ci s-o întrebe în continuare, s-o constrîngă să vorbească. Adevărul trebuia să iasă la suprafață.

O spiona din umbră. Reînflorea în el, puternic speranța că greșește. Poate că era vorba de un fapt întîmplător, pe care ea în mod inconștient a vrut să-l îngroape în memorie. Se grăbi să spere; „pentru că e candidă, asta este sigur, nu-i posibil să mă fi înșelat".

Camera era cufundată într-o tăcere profundă; de dincolo de ziduri nu se strecura nici un foșnet. Dîrele subțiri de lumină conturau obloanele.

Căută țigările și-și aprinse una

— Să nu-ţi închipui c-o să poţi sta liniştită, spuse el.

Ea se sculase şi-l privea nemişcată.

— Trebuie să vorbeşti. Vezi ? Sînt calm. Dar tu trebuie să vorbeşti, îi spuse din nou.

Fără să se gîndească la nimic, fuma stînd jos în timp ce ea aştepta lipită de pernă.

Apoi se sculă ca să ia un pahar de apă din baie.

Aplecată şi şovăielnică, Sabina profită de asta pentru a da ocol patului ca să aranjeze cearceafurile.

III

Acum stăteau întinşi din nou cu cearceaful tras pînă la bărbie. Nu încercase să se apropie de el.

— Să nu dormi, îi porunci.

— Nu dorm, suspină ea.

— Sînt calm. Vorbeşte. N-am să mă înfurii, dar trebuie să mărturiseşti, reluă, studiindu-şi cuvintele. Şi nu mai plînge, adăugă auzind-o suspinînd înăbuşit.

— Nu plîng, îi răspunse.

— Atunci, vorbeşte.

Se întoarse puţin ca s-o privească. Stătea abandonată pe pernă, cu buzele deschise, cu ochii negri care se zbăteau în penumbră

— Vorbește, îi porunci.

— Dar ce trebuie să-ți spun ? se tîngui ea. Pentru ce mă chinui în felul ăsta ? Ești un Cain ! Toți sînt Caini cu mine.

Se întinse mai mult, gîfîind.

— Cine este Cain ? Despre ce Cain este vorba ?

— Vrei să-ți bați joc de mine ! răspunse ea, printre suspine.

— Cine spui c-a fost Cain ? Ei, vorbește ! Cine ți-a făcut ceva ?

Stătea întins și inima îl durea în piept.

— Nimeni, nimeni n-a fost. Nu cunosc pe nimeni, hohoti ea. Nimeni nu mi-a făcut nimic.

Căzu pe pernă, simțind tîmplele cum îi zvîcnesc dureros. Rămase multe minute tăcut, fixînd pata neagră a dulapului de pe peretele din față. Sabina nu mai plîngea ; doar cînd și cînd mai scotea cîte un suspin întrerupt, ca un horcăit.

— Nu dormi ! îi spuse.

— Nu dorm ! răspunse ea.

Un miros cald, de femeie, ajungea pînă la el la fiecare mișcare a cearceafului.

Se gîndi c-ar fi fost bine s-o strîngă iarăși lîngă el, s-o mîngîie, să-i vorbească liniștit. Dar nu mai avea putere ; sîngele îi zvîcnea ritmic în tîmple și miile de bănuieli care-i mișunau prin minte, încîlcindu-se, îl constrîngeau să stea încordat din cap pînă în picioare și să privească dulapul cu ochii ficși.

— Trebuie să-mi spui, reîncepu. Trebuie să-ți smulg această mărturisire.

Se sprijini în cot.

— Pentru tine există mai întîi Dumnezeu, şi apoi eu ! urmă el, ridicînd puţin glasul. Şi trebuie să vorbeşti ! Eu, care te-am tratat ca pe o regină, şi tu mă acoperi de ruşine...

Sabina se răsuci şi, repezindu-se, îşi lovi de cinci-şase ori fruntea de pieptul său.

— Nu ! strigă ea, plîngînd. Nu ! Nu ţi-am făcut nimic. Sînt întreagă, nu, nu s-a întîmplat nimic.

El nu ridică braţul ca să-i înconjoare umerii ; rămase nemişcat sub loviturile femeii pînă cînd capul ei obosit alunecă alături.

— Atunci eşti de acord să te vadă mîine un medic, îi spuse. Vrei să te oblig să mărturiseşti în felul acesta ?...

— Ţi-am spus, suspină ea. Du-mă unde vrei !

Gaetano se lăsă pe pernă. Acum îl frămîntau alte gînduri. Simţea că-l doare gîtul de jur împrejur şi parcă i se umflase.

— Dă-mi o mînă, porunci el, şi-i cuprinse degetele moi şi umede.

Îi împinse mîna sub cearceaf, obligînd-o să-l mîngîie.

Sabina tremura lăsînd să-i scape vaiete scurte.

— Nu-mi face asta ! se rugă ea.

Gaetano nu vru să-i răspundă ; continuă să-i conducă mîna care devenise rigidă. Degetele ei, unite şi întinse, le ascultau pe ale sale, dar nu voiau să se oprească acolo unde le apăsa el.

— Nu-mi face asta ! plîngea Sabina. Nu mă vrei. Vrei doar să mă batjocoreşti. Nu, aşa nu !...

Vru să-i apese din nou mîna, dezbătînd mintal diferitele semnificaţii ale fricii şi aversiunii de care femeia dădea dovadă.

— Supune-te ! Supune-te ! îi porunci el cu dinţii strînşi.

— Dar de ce, pentru ce ? protestă Sabina, plîngînd.

Îi împinse din nou mîna şi încerca să-i îndoaie degetele care de-acuma încercau să-i scape. Apoi o lăsă să şi le tragă şi observă că Sabina îşi ascundea mîinile la piept. Nu mai plîngea. Doar din cînd în cînd hohote seci îi tăiau respiraţia.

Hotărî să aştepte.

— Nu dormi ! îi mai porunci o dată. Eu stau aici. Tu să nu dormi. Aştept să te decizi să vorbeşti.

Îşi încrucişă braţele sub cearceaf. Încercă să nu se gîndească la nimic, să privească dulapul. Nu-i era somn, deşi ochii îl dureau tare sub pleoape.

Dar nu putu să tacă.

— Am făcut din tine o madonă, îi spuse. Şi tu m-ai înşelat. Trebuia să te las cu ţăranii tăi...

Sabina, strînsă sub cearceafuri, se tînguia încet.

— Nu, nu, încercă să se opună.

— Eu am fost nebun, am fost nebun de legat să pot spera aşa ceva, spunea Castiglia încet, muşcîndu-şi buzele.

Îşi urmărea cuvintele în gînd şi apoi le arunca, s-o rănească, şi s-o facă să vorbească. Da, trebuia să plîngă şi să dispere.

— Eu ar trebui să mă dau cu capul de pereți, nu tu ! spuse cu vocea ceva mai ridicată. Eu plătesc rușinea asta !...

— Nu, nu, suspină Sabina printre lacrimi.

Aprinse o altă țigară, și la lumina chibritului o zări în treacăt, îngrămădită, cu mîinile și cu picioarele strînse, cu ochii larg deschiși, fixîndu-l în umbră.

— Pentru ce, pentru ce ? reluă Sabina în întuneric. Nu ți-am făcut nimic, nu-mi vorbi așa, fiindcă nu ți-am făcut nimic...

Gaetano simți cum i se umflă pieptul de milă. De milă și de speranță împreună, o speranță sufletească care-și făcea loc printre bănuieli. Dar nu se mișcă, ci rămase țintuit să fumeze, neîncrezîndu-se în sine însuși.

Stăteau tăcuți și atenți ; din stradă urcau pînă la ei zgomote rare și, mai tîrziu, începură să se audă tropăituri sonore de copite pe pietre. O trăsură opri în fața hotelului. O auziră plecînd și, în tăcerea care urmă, Castiglia își dădu seama că acum erau mult mai străini unul de altul, mult mai dușmani.

— Nu dormi ! îi spuse încercînd să fie aspru.

Îi veni în minte îndatorirea de a doua zi. Ar fi trebuit să facă o vizită familiei Campanile, niște rude îndepărtate ale mamei sale. Acestea nu-i trimiseseră cadoul la Montrone ci-i scriseseră invitîndu-i să treacă pe la ei într-o seară, cînd vor fi la Neapole. Hotărî să nu se ducă și formulă biletul pe care urma să-l trimită personal în cursul dimineții.

— Dormi ? întrebă el.

Sabina respira liniştită.

— Dormi ? o zgîlţîi.

— Nu, nu, protestă ea cu glas tînguitor, ridicînd pentru o clipă, din pernă, capul zburlit.

O oboseală neaşteptată îi coborî pe frunte ; redeschizînd cu greu ochii i se păru că a adormit şi se întoarse furios spre Sabina. Stătea adîncită în pernă şi plîngea tăcută, cu umerii goi, zguduiţi de un tremur continuu.

— Nu trebuie să dormim, spuse, coborînd din pat.

Deschise larg obloanele, şi, neclintit, în lumina dimineţii, abia îşi aruncă ochii spre marea lăptoasă.

O lumină alburie făcu să se vadă camera în dezordine, cu hainele trîntite pe scaune, cu resturile de mîncare aruncate pe masă, cu valizele pe jos.

Se vîrî din nou sub cearceaf ; patul era rece.

Îşi acoperi ochii cu dosul mîinii. Lumina zorilor îl rănea. Atingînd, din întîmplare, un picior al soţiei sale îl simţi îngheţat.

— Plec în oraş, îi spuse.

Ea nu ridică ochii să-l privească.

— Plec, repetă el, sărind din pat şi adunîndu-şi hainele. Tu să nu te mişti de aici. Mă întorc numaidecît, beau doar o cafea. Dacă ciocăne cineva, tu trebuie să răspunzi : „Linişte, soţul meu doarme". Nimic altceva, ai înţeles ? Şi să nu te culci, e clar ?

Femeia se întorsese să-l privească, cu ochii stinşi de plîns, cu buzele vinete. Aproba din cap, observîndu-l cum se mişcă.

— Nu te razi ? întrebă.

— Da, să mă rad ! vru să-i răspundă. Cu înmormîntarea pe care mi-ai adus-o pe cap.

Sabina îşi întoarse capul urmărindu-i toate mişcările.

Se privi în oglinda din baie. De la nas îi coborau, spre colţurile gurii, două cute albastre, adîncite într-o piele cu porii dilataţi de oboseală. Îşi dădu cu puţină apă pe ochi.

— Ce faci ? îndrăzni să întrebe Sabina, cu voce scăzută.

Îl văzu ridicînd pantofii ei albi, subţiri şi noi şi încuindu-i în valiză.

— Aşa nu-ţi trăsneşte să pleci, îi răspunse.

— De ce mă umileşti ? Nu vreau să fug, începu să plîngă din nou Sabina, întorcînd ochii.

— Mă întorc imediat, repetă el fără s-o privească. Şi vreau să te găsesc trează.

Ieşi. Sabina auzi cheia învîrtindu-se de două ori în broască.

IV

O porni grăbit de-a lungul trotuarului. Nu cunoştea acel colţ din Neapole şi înainta la întîmplare, simţind cum răcoarea dimineţii îi face bine la tîmple. Dar oboseala i se închegase parcă în noduri dureroase în ceafă şi în genunchi, şi, printre căscături şi tresăriri, îşi dădu seama că articulaţiile îi trosneau dureros.

Ajuns într-o piaţetă privi în jur, căutînd o catenea. Dar prăvăliile erou închise şi, învîrtindu-se pe călcîie, se văzu înconjurat de un pătrat de ziduri murdare, de porţi înguste şi zăvorîte. Sus, bolta cerului devenea tot mai verde, şi, în tăcere, se auzeau izbiturile lente ale mării ce se afla atît de aproape.

Nu avu puterea s-o pornească pe strada abruptă, şi se întoarse luînd-o pe o ulicioară cu lespezi cenuşii şi alunecoase.

Un om îl urma urcînd încet.

— Vreţi ziare ? întrebă cînd fu în dreptul lui. Şi îi întinse foaia pornind mai departe cu pachetul său, încă nedezlegat.

Gaetano Castiglia îşi continuă drumul cu ziarul în buzunar.

Acum pasul său era mai sigur, fiindcă aerul îl trezise.

Simţea în mînă greutatea cheii de la hotel, prinsă de un triunghi mare din fier damaschinat.

Şi o văzu în gînd pe Sabina care, desigur, era pe punctul să adoarmă.

Sau poate se omoară, se gîndi.

Se concentră să examineze această eventualitate ; străbătu în minte comera şi baia, încercînd să-şi imagineze cum ar putea Sabina să facă asta. Cu briciul lui, ori cu lanţul de la baie. De la fereastră nu putea sări, pentru că era la etajul I.

Mergea lăsîndu-se în voia acelui gînd. În timp ce grăbea pasul, se simţea cuprins de o bucurie rece, de teroare şi din nou de bucurie, apoi de groaza de singurătate şi gol ; îşi simţea gura amară la gîndul că ea se omorîse, că se sugru-

mase, sau că-şi tăiase venele din cauza ruşinii cu care-l acoperise.

Aţîţarea îl părăsi şi-o văzu din nou adormită, întinsă în pat în chip josnic, indiferentă la durerea pe care-o tîra cu el. Şi el, care o crezuse o sfîntă, fără nici o legătură cu pămîntul !

Lărgindu-se, străduţa îl aruncă într-o piaţă triunghiulară ; în faţa obloanelor zăvorîte, se mişcau rufele puse la uscat.

Văzu firma unei cafenele şi vru să se oprească în aşteptarea deschiderii.

Ridicînd ochii îşi simţi pupilele săgetate de lumina care cădea de sus. Se sprijini de zid să răsfoiască ziarul. Erau publicate fotografiile unui atac fascist la sediul unui ziar din Milano, şi ameninţările de grevă pe care socialiştii le făceau în declaraţii scurte. Privi fără să vadă fotografia mai mare, în care lumea fusese surprinsă fugind printr-o piaţă afumată, iar doi fascişti erau aplecaţi asupra unui om doborît la pămînt. Unul dintre fascişti avea pe cap o pălărie cu boruri late, iar omului culcat la pămînt şi însîngerat îi ieşeau din pantaloni poalele cămăşii.

Îndoi ziarul, simţindu-se părăsit de oameni şi complet ieşit din ale sale. Simţea o durere în piept, un gust rău sub limbă şi în jurul dinţilor.

Se văzu zdrobit şi-o văzu pe mamă-sa cu acel surîs printre zbîrciturile feţei. Dar, revenindu-şi, îşi jură să nu-şi piardă calmul şi că, întors la hotel, n-o să ridice glasul şi nici n-o s-o lovească pe Sabina.

Între canaturile întredeschise ale cafenelei apăru un om. Îl urmări pe Gaetano Castiglia cu

ochii pînă cînd medicul traversă piaţa şi ajunse în faţa lui.

— Trebuie să aşteptaţi puţin, dacă doriţi cafea, spuse omul.

Castiglia se refugie la o masă, la adăpost de lumina care pătrundea în local prin uşa larg deschisă.

— Puţină apă şi un lichior, comandă prefăcîndu-se că citeşte.

Aştepta ţinîndu-şi tîmplele în pumni şi fixînd mirat ziarul desfăcut. Lichiorul îi otrăvi gura definitiv ; simţea cum i se ridică acreala din stomac ca o coloană îngheţată şi elastică.

Omul din cafenea încercă să vorbească arătînd fotografia din ziar. Spuse, aşteptînd răspunsul :

— Dacă regele nu-i opreşte, ăştia cine ştie unde au să ajungă.

Plecă apoi cu sticla de lichior.

Gaetano Castiglia o vedea pe Sabina adormită, cu braţele inerte pe pernă.

Sau poate nu. Poate îi era într-adevăr frică şi-l aştepta trează. Pentru că era nevinovată şi poate numai teama neaşteptată şi emoţia de a se simţi soţia sa o împiedicase să-şi amintească faptul, nenorocirea care i se întîmplase cînd era copil. Trebuia să fie nevinovată. Altă salvare nu exista pentru ei. „Am făcut din ea o doamnă şi dacă m-a înşelat, o omor", se gîndi.

— Caíeaua, îi spuse omul, fără prea multă formalitate.

Castiglia ridică o clipă ochii ca să-l privească. Era bătrîn, cu şapca pe frunte şi cu mustăţi mari, albe.

— Arătați ca după o noapte rea, îi spuse omul. O nenorocire ?

Castiglia negă de dincolo de ceaşcă.

— Vreți să-mi dați ziarul ? reluă celălalt întinzînd mîna. Vreau să citesc despre fasciştii ăştia.

Luă foaia, depărtîndu-se.

Şi cafeaua i se păru acră ; nu-l încălzi ci-i căzu în trup fără să urnească fierea îngheţată care i se depusese între cerul gurii şi stomac.

Se gîndi la ficat, la acea formă plăpîndă şi moale, pe care omul o poate distruge aşa de uşor ; simţi apoi că-l doare şoldul şi-l fricţionă cu mîna pînă cînd junghiul dispăru.

Trebuia să se întoarcă. Porni pe străduţă auzind cum se trînteau obloanele unor ferestre.

Înţelese că dac-ar găsi-o adormită, ar putea spera în inocenţa sa. Un suflet nevinovat nu rezistă somnului, îşi repetă.

Cînd învîrti cheia în broască şi deschise uşa, o găsi trează, şezînd pe pat. Îmbrăcase un tricou.

— Mi-era frig, se scuză ea. Cearcănele din jurul ochilor îi ajungeau pînă la pometi. Nu a ciocănit nimeni, spuse ea în continuare.

— Fă puţină ordine, îi răspunse el scoţîndu-şi pantofii. Se trînti pe pat îmbrăcat în timp ce ea se mişca prin cameră, împingea valizele în colţuri şi împacheta mîncarea rămasă.

— Nu ! îi porunci el, cînd o văzu oprindu-se în dreptul ferestrei.

— Priveam marea, spuse Sabina, retrăgîndu-se.

— Acum ajunge, culcă-te.

Clătină din cap.

— Aş vrea să mă îmbrac.

— Culcă-te !

În juponul care-o făcea şi mai slabă, se apropie de pat cu braţele încrucişate.

— Mi-e ruşine, vorbi ea, cu ochii plecaţi. Lasă-mă să mă îmbrac. Cu lumina asta...

— Culcă-te ! Acoperă-te !

Ea se vîrî sub cearceaf cu un geamăt.

— Să nu uiţi de familia Campanile, îi şopti ea.

— N-o să mai mergem la ei. O să le trimit un bilet.

— Dar, ne aşteaptă ; mama ta a insistat atîta...

— Nu mergem, îi răspunse, silindu-se să-şi păstreze calmul. Nu te pot duce acolo. Pînă cînd nu aflu, vom rămîne închişi aici.

Sabina se acoperise pînă la gură şi din cînd în cînd era cutremurată de un fior.

Gaetano nu vru s-o privească. Fumînd, fixa dulapul din faţă, care strălucea din pricina soarelui ce strecurase în cameră o rază de lumină.

— Nici Neapole, nici trăsură, pînă cînd nu aflu, ţinu el să-i spună.

Sabina stătea nemişcată pe pernă, cu privirea în tavan, fără să plîngă.

— Tu n-o să mă crezi niciodată, ştiu. Şi eu ce pot să fac ? Ce vrei să-ţi povestesc ?

— Acum e prea devreme, îi răspunse el. Dar la zece o să caut doctorul care-o să te vadă.

— Eu îţi jur, îţi jur pe Sfînta Fecioară că nimeni nu mi-a făcut nimic, niciodată. Oh, de-aş putea să mor ! strigă Sabina.

Îşi împreunase mîinile şi le ţinea deasupra capului, disperată.

Simţi că alunecă într-un val de oboseală bine făcătoare şi vru să se aplece spre ea, să-i mîngîie părul şi obrajii.

— Îţi jur, îţi jur, strigă iarăşi Sabina, ţinînd ochii strînşi.

Dinţii îi scrîşneau puternic. Se întoarse iute pe o parte ascunzîndu-şi faţa la pieptul lui, îl îmbrăţişa, jurînd într-una, şi-l strînse pînă cînd pe Castiglia îl duru.

— Dacă eşti nevinovată nu ai motiv să fii deznădăjduită, îi spuse încet. Dacă eşti nevinovată, dacă m-ai iubit.

— Sînt virgină, sînt virgină, hohotea ea, lovindu-se cu capul de pieptul său.

— Dacă eşti nevinovată, şi un alt medic, în afară de mine, îmi jură că inocenţa ta e posibilă, îţi voi cere iertare în genunchi, mă las călcat în picioare de tine, îi şopti din nou Castiglia. Vei avea tot ce vei dori. Dar...

— Nu mi-a făcut nimeni nimic, plîngea Sabina fără să-l asculte. Nimeni, nimeni...

O alinta, îi mîngîia umerii, părul.

— Mi-e rău, reîncepu Sabina, încercînd să-şi stăpînească hohotele. Mă simt cu totul sfîşiată. Mi-e rău. Nu mă duce astăzi la doctor.

— Bine, lăsă să-i scape Castiglia. Astăzi îl caut. O să mergem mîine.

Ea dădea din cap tresărind în timp ce suspina lung.

— Tu ştii cît sînt de bun, reluă Castiglia. N-ai avut pînă acum nici un motiv să te plîngi de mine. Vreau numai să te ştiu nevinovată. Mi se cuvine, eşti a mea...

— Sînt nevinovată. Am jurat pe Sfînta Fecioară. Trebuie să mă crezi, repetă slab Sabina.

Se desprinsese de el şi, cu o margine a cearceafului, îşi ştergea saliva şi lacrimile care-i pătrunseră tricoul. Apoi căzu pe pernă.

— Dezbracă-te, îi şopti Castiglia, desfăcîndu-şi cravata.

— O nu, nu ! îl rugă ea, acoperindu-şi faţa.

— Dezbracă-te !

— Lasă-mă. Fie-ţi milă. Nu, nu mai face nimic ! Dar îl şi ascultă, dezbrăcîndu-se pe sub cearceaf. Intuneric, se rugă ea.

— Nu contează, răspunse Castiglia.

Era deja peste ea, buimăcit de oboseală, dar grăbit din nou să încerce, să spere.

Ea-l primi supusă, cu buzele strînse, cu braţele inerte.

— Priveşte-mă, priveşte-mă ! îi poruncea gîfîind.

Fata însă îi spuse, suspinînd :

— Omoară-mă, omoară-mă !...

Cînd termină, Castiglia simţi cum aleargă oboseala prin oase ca o furnicătură şi cum îl izbeşte apoi în ceafă cu o copleşitoare, definitivă violenţă.

În tăcere, rămase nemişcat peste ea, apoi alunecă pe o parte, pe pernă, cu vinele clocotind, uscate, simţind că îndoiala sa a crescut şi mai mult, fără pic de speranţă.

Închise ochii, căutînd să respire. O auzi pe femeie răsuflînd atît de aproape de el ; răsuflarea ei alterată de noaptea pierdută îi ajungea pînă la bărbie.

— Dormi, îl invită ea, suspinînd.

Negă agitînd mîna ridicată.

— Nu putem să mergem așa la acei Campanile, încercă din nou Sabina.

— Nu mergem, nu te pot duce, reuși el să-i răspundă.

O simți că se mișcă, îndepărtîndu-se de el și din unduirea cearceafului înțelese că se ghemuia căutînd un refugiu împotriva oboselii.

— Nu trebuie să dormim, îi spuse.

Și, numaidecît, ca să recapete putere, se trase jos din pat, se tîrî în baie, și-și puse ceafa sub apa rece de la robinet.

— Dumnezeule ! suspina, tremurînd.

Se ridică și văzu în oglindă, sub prosop, propria-i față, răvășită, umflată și unsuroasă.

— Sabina ! strigă.

Vocea îngropată în cearceaf îi răspunse.

— Nu dormi ! îi spuse el cu severitate.

Se pieptănă, orîndui pe etajeră obiectele de ras și forfecuțele.

Reintră în camera unde Sabina deschisese doar pentru o clipă ochii rătăciți.

— Trebuie să alungăm somnul, începu el să vorbească, plimbîndu-se în sus și-n jos. Aici nu se va dormi pînă cînd nu aflu. Scoală-te, îmbracă-te !...

Mergea înainte și-napoi, cu mîinile adîncite în buzunare, fără pantofi.

— Mă simt rău, se văită Sabina, ghemuită în pat.

— Scoală-te ! porunci. O să ieșim un moment ca să bem ceva cald.

V

La cafenea, după două limonade calde, continuară să stea la masă în tăcere.

— Gîndește-te, îi șoptise încă o dată Castiglia. Și decide-te să vorbești. Pentru binele tău ; mărturisește-mi totul înainte ca mîine să mergem la doctor.

Furtuna din ziua precedentă lăsase în urmă un cer albastru, strălucitor, străbătut de nori iuți, ușor destrămați la marginile lungi și albe.

O umbrelă mare îi adăpostea de soare ; celelalte mese erau goale ; chelnerii priveau din prag porțiunea de stradă care se termina cu un zid înalt, pe creasta căruia se vedeau coroane de copaci, ierburi și cioburi scînteietoare de sticlă. Un lustragiu, alungat din cafenea, îl privea încă din colțul său îndepărtat pe Gaetano Castiglia.

Nu se priveau. Stăteau amîndoi închiși în ei, izolați în propria oboseală, atenți la obiectele de pe masă sau la rarele lucruri de pe stradă.

Strada se umplu deodată cu un camion înțesat de oameni ce cîntau ; la curbă încetini mersul ca apoi s-o pornească cu viteză. Erau fasciști ; în spatele camionului se opintea o mașină plină și ea ochi de oameni în cămăși negre, cu capul de mort pe piept. Trecură agitînd mîinile și ciomegele.

— Iar îi ciomăgesc pe cei din port, spuse unul din chelneri. Pe ăia de la Federația Mării, pe socialiști. O să citiți mîine în ziar !

— De ce ? întrebă Sabina, fixîndu-și soțul.

— Nu-ți bate capul cu asta. Nu te privește, îi răspunse Castiglia.

— Ăștia o să ne prostească pe toți, continuă chelnerul.

— O să-i domolească regele, îi răspunse alt chelner.

— Regele, da, îl luă în râs celălalt. Dacă nu se hotărăște o dată, îi suflă și lui tronul.

Vorbeau privindu-l pe Castiglia, dar se îndepărtaseră văzînd că el nu binevoiește să le răspundă.

Strada era din nou pustie ; răcoroasă și umedă în dreptul umbrei pătate a zidurilor, și albă și uscată pe fîșiile însorite.

— Să mergem, spuse Castiglia, ridicîndu-se.

Porniră spre hotel, fără să scoată o vorbă.

În cameră, orînduită acum, se așezară ; Castiglia la masă, Sabina într-un fotoliu mic.

— Dacă-mi dai cheile, aranjez lucrurile în sertare, spuse Sabina.

Nu-i răspunse. Ca să se controleze, să nu înceapă să urle, avea nevoie de tăcere. Soția îl spiona, reținîndu-și din ce în ce mai des căscatul cu mîna.

— Mă doare, spuse ea.

— Ce te doare ? reuși el să întrebe.

— Mă doare burta. Dar și restul. Toate alea mă dor, se văită ea, îndoindu-se în fotoliu.

„Nu vrea să vorbească, am speriat-o, se gîndi Castiglia. Greșesc, trebuie să par bun, vesel, ar trebui să mă arăt bucuros".

Dar nu reușea să se urnească.

Sprijinit de masă privea fîşia îndepărtată a mării ce apărea şi dispărea în soare.

— Culcă-te şi dormi, îi spuse. În seara asta mergem la teatru.

— Vrei totuşi să mă duci ? întrebă Sabina.

— Desigur, îi răspunse. Acum odihneşte-te.

O simţi apropiindu-se de el şi atingîndu-i ceafa cu mîna.

*

Ieşind de la teatrul *Mercadante* simţi că soţia îi strînge braţul cu pasiunea pe care o descoperise la ea în timpul îndelungatei lor logodne

— Ce frumos ! îi spuse.

Şi surîdea uitînd de toate, înveselită de lumini, de muzică, de colţul catifelat al lojii unde stătuseră mai mult de două ore să vadă şi să asculte. Încercase de cîteva ori să-i ţină şi mîna într-ale sale şi Castiglia, lucid, i-o lăsase o clipă, ca apoi s-o retragă discret, fără s-o jicnească.

În trăsură, în drum spre hotel, se sprijinise de umărul său, surîzînd şi căscînd.

Dar ajunşi în pat Gaetano înţelese că nu trebuie să-i dea răgaz, ci să profite de acele momente ca, în sfîrşit, s-o facă să vorbească. Nu o îmbrăţişă. Rămase pe pernă fără a se întoarce măcar pe o parte, ca s-o privească.

— Pentru ce ? întrebă Sabina, care se apropiase de el în zadar.

— Pentru ce nu vrei să vorbeşti ? Ai şi uitat de medicul de mîine ? îi răspunse.

Se retrase tăcută de lîngă el.

— Nu vreau să te mai ating pînă cînd nu aflu, îi spuse Castiglia.

Numaidecît își dădu seama că ea se cuibărise în colțul său ca să doarmă. Aprinse lumina și o obligă să se întoarcă.

— Astăzi te-ai odihnit, ai fost la teatru ! Acum vorbește.

— Am jurat. Vrei să mă jur iarăși ? Pe ce vrei să mă jur ? îl imploră Sabina, palidă. Ce să fac ca să mă crezi ?

— Bine. Ajunge. Ai să auzi ce va spune medicul.

Spuse asta simțindu-se sfîșiat de durere.

Acum era sigur că l-a înșelat și se gîndi că poate ar fi trebuit s-o bată, s-o alunge din cameră, s-o insulte.

— Dacă îmi vor spune că nu ești virgină, te omor ! îi spuse cu glas scăzut.

Sabina nu-i răspundea ; își ținea mîinile pe ochi ca să se apere de lumină. Gaetano se gîndi să facă întuneric ca s-o ajute să vorbească.

Cum stinse lumina simți cum se apropie de el, încercînd să-l cuprindă cu brațele.

— Nu mă duce la doctor, îi șopti ea. Nu-mi face lucrul ăsta.

O ascultă tăcut, cu inima zvîcnind dureros în piept în așteptarea altor cuvinte ; dar Sabina nu continuă.

— Să dormim, îi spuse ea după un minut prelungit. Și tu ești obosit. Mîine...

— Trebuie să mărturisești, știi asta, îi răspunse. Sau dacă nu, mîine ne ducem la Mon-

trone! Am să văd eu, cu mătușile tale, ce s-a întîmplat.

Acum Sabina plîngea din nou, văitîndu-se de dureri la pîntece, la stomac, încovrigîndu-se toată lîngă el, de la picioarele înghețate pînă la frunte.

— Ce vrei să mă faci să-ți spun? suspină ea. Ce?...

— Trebuie să-mi spui tot, dacă vrei să te iert. Tot! murmură Castiglia.

Ținea brațele înțepenite pe lîngă trupul său imobil și se lăsa îmbrățișat de femeie, atent doar la furia care-i spumega în creier.

— Tot, repetă el. Ceea ce ți s-a întîmplat. Eu știu. Ca și cum aș vedea. Cîrciuma... Toți oamenii aceia... Nu mai poți să taci!...

Ea plîngea tremurînd lîngă el, alergînd cu mîna pe pieptul său.

— Cu toată dragostea pe care ți-o port... îi scăpă ei într-o tînguire. Nenorocita de mine...

— Trebuie să vorbești, îi răspunse el, calm. Ai jurat. Chiar dacă ai jurat fals, nu contează. Dar acum trebuie să vorbești, înțelegi? Trebuie să scoți tot la iveală, dacă vrei să te iert, tot, tot...

Sabina, fără putere acum, își lovea capul de umărul său.

— Nenorocita, nenorocita de mine... plîngea. Ar trebui să mor imediat, nu mai vreau să trăiesc!...

— Cine a fost? izbuti el s-o întrebe.

Cîntări tăcerea femeii și gîfîitul care, în întuneric, o imobiliza alături de el, înfrîntă.

— Cine a fost? repetă întrebarea încet

— Dar n-a făcut nimic, se revoltă Sabina, cu glasul frînt. Nu ne iubeam .. N-a reuşit să-mi facă nimic...

— Cine a fost ?

— Odată, cînd ne duceam la primărie, se porni ea disperată. A venit în urma mea, m-a împins în grajdul acela gol, care e alături de primărie... Acum doi ani... Dar nu mi-a făcut nimic ! Pentru că a leşinat numaidecît.

— Cine ? spuse Castiglia, cu gura uscată ca o coajă de nucă.

— Carbone, şopti ea, Carbone Vincenzo.

VI

Scotocind printre amintiri, Sabina îl vedea pe Vincenzo Carbone cu mustăţile acelea lipite pe chipul tînăr, şi cu uniforma de locotenent.

— Cînd ? întrebă Gaetano.

Se simţea îngheţat, dar perfect calm, ca eli berat şi complet desprins de cea care tremura alături de el. În tăcere, şi-o închipuia pe mai-că-sa.

— Ţi-am spus, suspină Sabina cu greu. Acum doi ani.

— Şi ce ţi-a făcut ?

— Dar ţi-am spus ! îi răspunse ea printr-un hohot lung. N-a putut să facă nimic. A leşinat.

— De ce n-a putut ?

Simţea cum vocea îi ieşea fermă din gură, atentă la cuvintele pe care trebuia să le spună.

— A leşinat, spuse din nou Sabina. M-a înghesuit în perete şi mi-a astupat gura cu mîna. Dar eu nu am stat locului, mi-era frică. El a încercat, m-a împins, dar n-a reuşit...

— Vrei să spui că nu ţi-a dat chiloţii jos ?

— Da, suspină ea istovită. N-a reuşit. Apoi numaidecît l-am văzut căzînd şi atunci m-am repezit afară şi am fugit...

Gaetano respiră lung, mereu atent la plînsul şi la tremurul corpului ei întins.

— Încolo, nimic ; spuse disperată Sabina. Nimic altceva, îţi jur. Eu nu ştiam, mi-era doar frică... Întotdeauna mi-a fost frică de el. N-a reuşit să-mi facă nimic.

— Nu este adevărat, îi spuse el.

Sabina se strînse lîngă el cu putere.

— Ba da, urlă parcă sufocîndu-se. Am jurat ! Aşa e, e adevărat, vrei să mă vezi moartă...

— Şi azi noapte jurai, şi nu era adevărat ! îi răspunse el cu glas scăzut. Acum trebuie să mărturiseşti totul. Sau mîine ai să auzi ce spune medicul. Şi apoi ne întoarcem la Montrone.

— Nu mă mai vrei, plîngea Sabina. Asta e. Nu mă mai vrei. Pentru că sînt o nenorocită. Şi tu eşti un şarpe, vrei să mă vezi moartă...

— Vreau să ştiu adevărul, îi spuse fără să ridice glasul. Doar ceea ce încerci să-mi ascunzi, asta vreau. Sau, dacă nu mărturiseşti, o să auzim de la doctor. Şi cînd medicul va spune, eu voi hotărî.

— Dar ce ai de hotărît ? îl întrebă, gemînd. Sînt soţia ta. Eu pot să şi mor, dar dacă mă vrei trebuie să mă iubeşti !...

Gaetano tăcu, renunţînd în mod deliberat să caute alte cuvinte, să-i răspundă, s-o mai grăbească. Numai tăcînd va putea acum să afle, numai dispreţuind-o şi constrîngînd-o să vadă în jur doar ruşinea de care era acoperită. Rămase nemişcat, se feri de mîna care-l căuta, evită buzele care se apropiau de obrazul său.

Din nou Sabina hohoti disperată.

— Trebuie să mor ! strigă ea cu capul înfundat în pernă. Asta vrei, aşa vei fi mulţumit...

— Trebuie să vorbeşti, se forţă el să răspundă. Ceea ce mi-ai povestit nu e nimic. N-ai fi cum te-am găsit dacă nu s-ar fi întîmplat altceva.

— Ţi-am spus tot.

— Atunci, dacă ai conştiinţa curată, dormi, îi răspunse el. Nu-ţi fie teamă de doctorul de mîine şi dormi.

Din nou Sabina se eliberă de cearceaf, căutîndu-l şi îmbrăţişîndu-l. Castiglia rămase inert la atingerea mîinilor care-l mîngîiau.

— Nu te purta aşa, gemea femeia.

— Nu mă atinge, îi spuse. Nu vreau să mă atingi pînă nu-mi spui.

Mîna ei îşi încetini mîngîierea şi apoi se opri.

— Dar ce trebuie să-ţi spun ? se împotrivi slab Sabina.

— Nu este adevărat că s-a întîmplat numai atunci. Ci şi în alte dăţi. Asta vrei să-mi ascunzi ? răspunse bărbatul.

Îl vedea pe Vincenzo Carbone plimbîndu-se pe şoseaua satului sau stînd cu prietenii în faţa bisericii. Cu trei zile înainte de căsătorie se întîlniseră şi Carbone îl salutase surîzînd, cu mîna la cozoroc. Acum înţelegea semnificaţia acelui surîs şi încetineala ironică a mîinii care se ridica să salute. Locotenentul Carbone : băiat de negustor, devenit ofiţer activ după război, venea din cînd în cînd în permisie de la Torino, sau de unde se găsea ca să-şi plimbe mantaua şi sabia ce-i atîrna la şold. La ora aceea Carbone Vincenzo rîdea de el, se plimba, bucurîndu-se de bunul pe care i-l luase...

— Altă dată s-a întîmplat ca şi prima oară, spuse surd Sabina. Tot la grajdul ăla, dar n-a reuşit.

— Pentru că a leşinat, silabisi Castiglia. Sîngele îi furnica palmele, venele gîtului i se zbăteau

— Nu, dar... s-a simţit rău şi m-a scăpat

— Şi apoi ?

— Nimic altceva, nimic altceva...

— Nu e adevărat ! o contrazise el, încordîndu-şi muşchii. Îl dureau oasele umerilor. Nu e adevărat ! Te-a prins şi te-a dezvirginat...

Sabina plîngea încet, fără rezistenţă.

Atunci Gaetano se ridică încet, o trase spre el, o luă de gît, o mîngîie şi vru să-i sărute ochii secătuiţi.

— Îţi face bine dacă vorbeşti, îi spuse el. Vorbeşte, dacă mărturiseşti totul, te iert. Trebuie să-mi spui tot...

— Pentru ce, pentru ce ? spunea ea, tulburată căutîndu-i cu mîinile. De ce mi-ai pus pe

umeri crucea asta? Eu nu voiam... Eu te iubesc...

Sughiță puternic de parcă i-ar fi fost greață, se așează din nou pe pat forțîndu-se să nu vomite. Se relaxă apoi într-un vaiet.

— Mie trebuie să-mi spui, continuă Castiglia mîngîindu-i părul și fruntea. Tot, tot! Dacă nu, n-o să te simți niciodată bine, ai să poți toată viața otrava asta în trup... Hai... nu te mai chinui... vorbește...

— Da, îi răspunse. Da. Dar trebuie să ai milă. Eu am încercat să-ți spun. Eu voiam să fiu a ta, înainte. Așa ai fi văzut. Nu găseam cuvinte ca să-ți spun și tu mă respectai prea mult. Prea mult, ți-am spus întotdeauna. Eu speram, că, avîndu-mă, o să bagi de seamă. Atunci ai fi putut într-adevăr să te hotărăști dacă mă iei sau nu de soție. Eu n-am vrut să te înșel. Dar cum trebuie să se poarte o biată fată ca să se facă înțeleasă? Tu mă respectai, iar eu ce trebuia să scornesc ca să mă înțelegi?

— Da, da, îi șoptea Castiglia. Dar vorbește, vorbește.

— A treia oară m-a prins din nou în grajdul acela, m-a durut foarte tare și a ieșit și puțin sînge, dar puțin. Eu eram nenorocită și mi-era frică de el și de mătușile mele. Așa am mers la sora lui Carbone. În prăvălioara aceea unde face și cafea la oameni. I-am spus tot. Și ea s-a jurat că fratele său era mort după mine, c-o să mă ia de nevastă și c-o să mă ducă la Pinerolo, unde este ofițer. Își trase răsuflarea și se făcu mică în brațele lui.

— Mai departe !

— Elena Carbone spunea că fratele ei Vincenzo mă striga şi noaptea în somn, şi-i scria de la Pinerolo, de la serviciu, vorbindu-i de mine. Mai spunea că dacă voiam să-l liniştesc, puteam s-o fac. A zis că dac-o să mă duc la el acasă, o să-mi explice, o să-mi spună cît de mult ţine la mine. Şi uite aşa m-am dus într-o dimineaţă înainte ca permisia lui să se termine. Elena ne-a lăsat singuri iar el m-a chinuit tare. S-a întors după două luni şi-a trimis-o din nou pe sora lui să mă cheme. Eu nu mai voiam, şi-am refuzat, mai ales că Elena nu-mi transmisese niciodată salutări de la el. Dar ea s-a jurat din nou că fratele ei voia să mă ia de nevastă. Aşa m-am lăsat tîrîtă. Am stat cu el o oră după amiază. Dar nu l-am lăsat să mă dezbrace. Nu m-a văzut niciodată goală, să mor dacă nu-i aşa...

— Şi apoi ?

— Asta-i tot. Zău. N-a mai apărut, nu m-a mai căutat. Nici Elena nu m-a mai căutat. Trei luni după-aceea te-am văzut pentru prima dată şi cum te-am privit....

— Răspunde : şi cu mîinile ?... În gură... ?

— Nu ! urlă Sabina. N-am făcut nimic. N-am văzut şi n-am atins nimic niciodată !

O îndepărtă de lîngă el, frînt de oboseală şi de miile de înţepături dureroase care-i străbăteau trupul. Nici Sabina nu mai încercă să-l îmbrăţişeze. Plîngea tăcută, cutremurată din cînd în cînd de cîte un suspin înfundat.

O auzi apoi sculîndu-se şi vomitînd în baie.

Rămase nemişcat în întuneric. Pupilele îi ardeau sub pleoape ca două greutăţi de foc.

După-amiaza era, probabil, destul de înaintată ; din stradă urcau prin obloanele închise zgomote de căruţe şi glasuri.

Sabina nu mai plîngea şi se întoarse cu grijă sub cearceaf ; cînd şi cînd îi scăpa doar cîte un vaiet ca de animal bolnav.

Castiglia nu reuşea să gîndească. Acum Vincenzo Carbone devenise o figură înceţoşată care i se strecura printre meandrele şi ungherele întunecate ale memoriei. Cît despre Elena Carbone îşi amintea doar că avea capul strîns într-o coadă neagră, de femeie tînără.

Timpul şi lumea i se amestecaseră în minte, creierul îi şovăia prăvălindu-se de la imaginile acelea diforme, de persoane vrăjmaşe, în noi bănuieli nemărturisite.

Cîteva ore fu zdrobit de un somn zbuciumat. Cînd redeschise ochii văzu apărînd printre crăpăturile obloanelor luminile nopţii, iar în penumbră o zări pe Sabina, albă ca o moartă, dormind cu braţele în dezordine.

VII

In timp ce se rădea în baie, simţea cum ziua trecută i se mişcă în stomac ca un vin prost. Noaptea care urma îi apărea ca un munte în

față. Era năucit. Studiindu-se în oglindă, de la favoriți la bărbie, își dădu seama că inconștient încerca să-și evite propriii ochi.

„Nu trebuie să-mi fie rușine, reacționă în sine ; eu i-am oferit totul, ea — doar o frumusețe stricată."

Înțelese că trebuie să se întoarcă la Montrone. O să folosească drept scuză timpul urît de la Neapole.

„Nu pot să iert, judeca în timp ce orîndula pe etajeră briciul și pămătuful, dar deocamdată n-am nici o soluție. Poartă numele meu ; dacă o reneg, rămîne de capul ei, în cîrciuma aia sau mai rău, la cheremul tuturor. Iar pe de altă parte, onoarea mă împiedică s-o țin lîngă mine, să uit, și s-o apăr."

Un calm extraordinar îl încremenise, luminîndu-l. Palpitațiile îi dispărură, indispoziția fizică fu cumpănită de primele tresăriri ale unei noi energii.

„Numai eu pot judeca, eu care am pătimit, se gîndi. Și numai eu am dreptul să hotărăsc și să acționez."

În picioare, în fața chiuvetei, străbătu încet Montrone, cu gîndul, pe șoseaua pietruită pînă la bucata care ducea spre grădina familiei Castiglia. Văzu toate colțurile zidurilor, toate ușile, văzu lumea, privirile, auzi saluturile. Țăranii și negustorii poate că aflaseră, și vorbeau de el, salutînd-o pe Elena Carbone în prăvălia sa de vinuri și cafea.

„Nu mă cunosc, încheie înghețat, dar mă voi cunoaște !"

înțelese că trebuie să se hotărască înainte ca vreo urmă de milă să i se strecoare în trup, ca să-l împiedice. Se gîndi la mama lui, la acele surîsuri pline de compătimire, văzu clubul din Avellino, unde o dată pe an se ducea împreună cu mamă-sa la o serbare unde totul era urmărit și comentat.

Și văzu, mai ales, revolverul tatălui său. Astfel, căpătă certitudinea că trebuie s-o ucidă, s-o șteargă fără îndurare de pe fața pămîntului.

Se întoarse în pat. O liniște rece îl calmase definitiv. Fantezia, pusă în mișcare, stingea încet, încet, orice urmă de oboseală fizică. De aici înainte trebuia să gîndească, să prevadă și să studieze orice mișcare, orice cuvînt.

O auzea respirînd, învăluită în cearceaf, dar i se părea că este un lucru cu totul străin de el.

Pentru o clipă văzu veriga lanțului gros care se păstra încă în podul familiei Castiglia. Se pare că de acel lanț un străbunic al său ținuse ani de zile o soție nebună.

Nu, Sabina trebuia să moară în mod nobil. Merita asta pentru dragostea pe care i-o purtase.

O nouă neliniște, subtilă, răutăcioasă îi irita gîndurile cele mai hotărîte ; ca și cum ar fi trebuit să se supună imediat ordinului său de răzbunare și necesității de purificare.

Încercă să nu cedeze acestei nerăbdări care ar fi putut să-l împiedice să-și ducă acțiunea la bun sfîrșit.

Nu trebuia să mai dea curs sentimentelor, ci să respingă deopotrivă fie nodul lipicios de

emoție, pe care falimentul dragostei sale i-l punea în gît, fie dorința de a se arunca într-o acțiune necercetată în amănunt.

Noaptea, tîrziu, adormi fără să se mai străduiască și, cu toate gîndurile care-l frămîntaseră, nu visă nimic ; cînd se trezi, se simți mai tare ca oricînd în ultima vreme.

Sabina ieși din baie, fără culoare și frîntă de coșmarurile nopții ; îl privi, așteptînd să-i vorbească.

Se așeză apoi pe pat, puțin aplecată, sperînd să primească un salut, o sărutare.

— În dimineața asta ne întoarcem în Montrone, îi spuse el.

— O nu, nu, îl rugă ea liniștită.

— Și mîine te duc la Atripalda, la mătușa ta. Va trebui să-i povestești totul, cum mi-ai povestit mie. Trebuie să știe cine ești.

Coborî din pat ca să nu trebuiască să respingă încercările ei de a-l îmbrățișa, și în timp ce se îmbrăca o vedea ascultîndu-l supusă, făcînd mișcări încete ca o bolnavă.

O trăsură îi duse la gară : băură în tăcere o cafea ; ea, mereu în așteptare, îl privea cînd și cînd, pe cînd el stătea ca un străin.

— Nu m-ai iertat, îi spuse ea, cu ochii plecați, cînd fură în tren.

— În fața mamei, deocamdată, nu trebuie să ai figura asta, îi răspunse. Numai mătușii tale ai să-i spui. Și să nu ceri ajutor de la nimeni.

— Eu nu vreau pe nimeni, se umili ea.

Deschise ziarul ca să n-o mai privească. Cu pălăria ei albă şi mănuşile îl scotea din sărite şi-i tăia puterile.

Trenul se tîra pe o cîmpie verde, încălzită de soare, dar pe fereastra deschisă intrau rafale de vînt rece şi rotocoale de aburi iritanţi din cauza pulberii de cărbune.

Simţea privirea Sabinei căutîndu-l, cercetîndu-l, mai sperînd încă.

— Nu-mi spune nimic, nu mă obliga să vorbesc ! îi porunci el pentru a o împiedica să deschidă gura. Şi nu plînge.

Se ascunse după ziar, dar nu reuşi să se concentreze asupra unui gînd lucid ca acela pe care-l avusese în timpul nopţii.

Înţelese totuşi că trebuia s-o suporte şi să se prefacă în unele împrejurări, cum ar fi, de exemplu, cînd se vor întîlni cu mama sa, pentru ca lucrurile să nu se precipite şi planurile să i se dea peste cap.

Aceasta era comportarea cea mai dificilă. Aşteptarea asta josnică îl imobiliza cu legături dureroase, în timp ce simţirea sa era departe, în plină mişcare ; se liniştea doar imaginîndu-şi scopul realizat.

O trăsură îi duse la Montrone. Era o trăsură închisă pe care Castiglia o alesese ca să poată străbate şoseaua satului la adăpost de privirile lumii.

Îşi conduse soţia în cameră şi ciocăni la uşa mamei.

— Iată un şal pentru tine, îi spuse surîzînd. Nu e cine ştie ce. L-am cumpărat la Neapole,

în gară. Am avut timp urît, n-am putut să ne plimbăm.

Doamna Magdalena îl privea, cercetîndu-i fiecare rid de pe față.

— Nu ai un aer prea sănătos, îi spuse.

— Din cauza oboselii, răspunse el vesel. Ea este și mai obosită ca mine. N-o întreba prea mult.

Doamna Magdalena clătină din cap, apoi sună ca să-i comande Catarinei să facă vreo mîncare specială.

A fost o masă tăcută.

Sabina nu ridica ochii din farfurie. Castiglia vorbea puțin, cu ton ce nu suporta tăgadă, care înghețа frazele pe buze.

Între cursele cameristei și așezatul obiectelor pe masă existau minute foarte lungi, pe care Castiglia le controla printre crăpăturile ochilor.

Dar doamna Magdalena nu părea să dea atenție. Ascunsă în spatele unui surîs, își sorbea supa distrată. Evident, voia să se țină la distanță de o atmosferă nouă, cu care ea se trezise în casă pe neașteptate. O singură dată, după ce a pus lingura jos, s-a oprit un moment și a privit-o cu coada ochiului pe Sabina, care se făcuse mică pe scaun, și apoi pe fiul său. El primi privirea cu o față atît de impasibilă, încît mama putu să surîdă din nou, prinsă parcă de cine știe ce gînd neînsemnat.

Apărură, în sfîrșit, pe masă, mandarinele și săculețul de smochine cu marginea răsucită cu grijă, de jur împrejur. Cînd Castiglia înclină

capul, mîna Sabinei, care se întinse să ia o fructă, tremură.

Doamna Magdalena, întrebă din ochi, cu buzele împinse înainte. Fiul o asigură ridicînd prudent din umeri.

O lăsară pe bătrînă singură, imediat după cafea.

În camera lor văzură pe noptieră, de o parte şi de alta a enormului pat dublu, umflat de aşternuturi, amforele de apă şi mentă pregătite de Caterina.

Rămăsese s-o aştepte în trăsură.

— Cere-i nepoatei dumitale să-ţi arate cămaşa din prima noapte, îi spuse mătuşii.

Acum auzea, de dincolo de geamurile închise ale casei, rare hohote de plîns potolite numaidecît. Apoi Sabina ieşi singură.

— N-a vrut să te însoţească, îi este ruşine de tine, îi spuse Castiglia.

Întoarse trăsura ca să meargă spre Montrone.

— Lasă-mă să plec, îl rugă Sabina, încet.

— Unde ?

— Oriunde. Lasă-mă să plec, nu putem s-o ducem aşa, îi spuse ea din nou.

Îl privi ; era palid, cu ochii încercănaţi şi vineţi, deşi peste noapte se odihnise.

— Nu vreau să fiu socotită nenorocirea ta, spunea femeia. Tu mă ţii la distanţă. Ţi-e scîrbă. Nu mai vreau în ruptul capului să petrec o noapte ca cea trecută. Lasă-mă să plec. Alungă-mă.

— Nu se poate îi răspunse, biciuind calul

Porți numele meu. Oriunde te vei duce, vei purta numele meu.

— Dar eu vreau doar...

— Tu nu poți să vrei ! Numai eu am dreptul să vreau sau să nu vreau.

Acum urcau în tăcere pe drumeagul dintre castani. Șoseaua din Montrone, la acea oră de după-amiază, era pustie. Numai cîte un copil alerga, alungîndu-și porcul sau capra, ca să facă loc trăsurii.

Fiecare piatră, fiecare frunză era pentru Gaetano Castiglia o imagine a morții. Zidurile roase îl supărau, praful de pe drumeagul dintre castani îi murdărise sufletul. Dorința de curățire, de abandonare într-o baie purificatoare, îl stăpînea ca un foc îngrozitor.

— Rușine, peste tot rușine, mormăi el, mai mult din ură pentru toate, decît pentru a o umili din nou pe Sabina, care zăcea istovită, alături de el.

În curte o dăscăli ca să fie sigur.

— Du-te în camera ta și nu vorbi cu nimeni, îi porunci.

Apoi se așeză în grădină să fumeze. Pentru a-și face plimbarea prin sat trebuia să aștepte apusul.

Se va plimba o oră bună pentru ca toți să-l poată vedea liniștit, neștiutor, împăcat cu el însuși. Știa că va trebui să suporte privirile iuți și atente, dar se simțea pregătit. Din fiecare poartă se vor aținti ochi asupra lui, iar cei care aflaseră vor murmura, așteptînd pe șosea, întoar-

cerea sa, pentru a-l mai examina o dată cu viclenie, din cap pînă în picioare. Dar era gata, cu tot sîngele rece necesar. Nici unul din cei care-l cunoşteau nu va putea să-i spună Elenei Carbone că l-a văzut agitat. Şi Elena Carbone va sta liniştită, îndepărtînd orice teamă. Acea plimbare în sat trebuia să-i fie dedicată, pas cu pas, numai ei, Elenei Carbone. Pentru că în planul lui Castiglia ea era o a doua persoană care trebuia să plătească. Vincenzo Carbone era prea departe şi cine ştie cînd urma să vină în permisie. Trebuia deci să-l lovească măcar în sentimentele sale fraterne.

Adormise. După ultimele tînguiri şi o slabă încercare de a-i ţine mîna, adormise cu fruntea brăzdată uşor de o cută.

Aştepta fumînd. Din cînd în cînd, îl zguduia un tremur.

Aprinse lampa pe noptieră şi rămase pe loc, privind-o. Îşi simţea gura uscată. Sabina suspina, avînd braţul drept întins pe pernă.

— Sabina, încercă s-o strige, încet.

Vru s-o mişte puţin.

Apoi se hotărî ; se dădu jos din pat cu grijă, luă chibriturile şi coborî scara, oprindu-se la fiecare treaptă. Revolverul era într-un birou din sufragerie ; îl găsi pe întuneric şi coborî în pivniţă, la lumina unui chibrit.

Văzu o lumînare, o aprinse, înfăşură apoi două-trei zdrenţe în jurul mîinii şi al revolverului şi apăsă ţeava pe un sac de făină. Trase. Funcţiona. Răsuflă uşurat.

Aşteptă îndelung ciulind urechile. Casa rămăsese însă îngropată în somn.

Urcă din nou scările, cu prudenţă, şi se întinse pe pat.

Sabina nu se mişcase ; braţul continua să-l atîrne moale pe pernă.

Nu putea s-o ucidă cu revolverul ; ar fi alergat cu toţii şi l-ar fi împiedicat să îndeplinească şi ce-a de-a doua răzbunare. Se sculă, luă briciul din baie şi-l aşeză pe scaun, lîngă pat. Aprinse din nou o ţigară.

Acum tremura mai puternic şi era scăldat într-o sudoare îngheţată. Simţea cum îl apasă în gît dorinţa de a plînge, de a urla. Scrumul ţigării îi căzu pe piept, pe cearceaf. Stinse ţigara şi aprinse alta, apoi încă una.

Întinse mîna după brici, îl ridică să-l privească şi istovit îl puse din nou pe scaun.

Simţea cum i se zbate în piept un urlet de groază ; dinţii îi clănţăneau de parcă ar fi avut febră.

Întinse din nou mîna, dar nu reuşi să ţină briciul drept.

Nu mai ştia nimic. Se simţea înfierbîntat, palmele îi erau lipicioase din cauza sudorii, creierul îi fierbea în craniu la gîndul că nu va avea forţa necesară.

O privea pe femeie cum respira, ţinîndu-şi capul sprijinit pe îndoitura braţului.

„E frumoasă, se gîndi. Soarta..." îi trecu prin minte

Luă din nou briciul în mînă şi iarăşi trebul să-l pună jos ca să-şi şteargă, de cearceaf, palma asudată.

În genunchi, cu muşchii încordaţi, gata să-i ţîşnească din piele, îi acoperi gura cu mîna stîngă, şi-o lovi iute, apăsînd gîtul pînă cînd auzi cum se stinge hîrşîitul, lamei. Carotida, îşi spuse ; sîngele ţîşni, şuvoiul creştea fulgerător.

Simţi cum zvîcnesc picioarele femeii şi-o văzu dînd ochii peste cap ; braţul de pe pernă tresări.

— Eu sînt, te omor !... şopti el, gîfîind.

Ridică briciul, privi gîfîind tăietura enormă care despărţea capul de trup. Curgea sînge mult, valuri, valuri ; o privi fix, pînă văzu bine capătul venelor retezate, de acum goale. Coborî din pat ; se ţinu să nu cadă. Tîmplele îi erau strînse într-un cerc de fier.

Ocoli patul şi îi lipi capul de trunchi cu gingăşie ; alergă după prosop ; îi şterse obrajii şi urechea stîngă, şi-i puse în jurul gîtului un burete. Cu un colţ al cearceafului acoperi puţin pata mare de sînge care inundase jumătate din pat. Se aplecă şi-o sărută pe frunte o dată, de două, de trei ori. Dintre dinţii care scrîşneau îi ieşeau cuvinte imposibil de stăvilit.

— Frumoasă... silabisea tremurînd puternic : Frumoasă... Ucisă...

Îşi scoase maioul şi indispensabilii îmbibaţi de sînge şi gol, se tîrî în baie ca să se spele. Un geamăt şi o forţă care-i palpita în nervi ca o ploaie de scîntei îl făceau să tremure.

Se îmbrăcă în baie, strîngînd cu disperare pleoapele ca să nu se vadă în oglinzi și se întoarse din nou în cameră ca s-o privească. Fața și brațul descoperite erau de o gingășie infinită, dar patul nu era acum decît o baltă de sînge.

Ieși în vîrful picioarelor și, ajuns la capătul culoarului, ciocăni la ușa mamei. Știa că în acele prime ore ale dimineții este trează.

— Trebuie să plec, îi șopti. Las-o pe Sabina să doarmă pînă tîrziu. Fă-o atentă pe Amalia.

— Bine, răspunse vocea mamei. Te-au chemat ? S-a întîmplat vreo nenorocire ?

— Da, dar nu e nimic grav, o liniști el.

Ieși ; în grădină deschise larg gura în vîntul rece al dimineții. Era încă întuneric, doar de-a lungul munților alerga o dungă subțire de un verde spălăcit.

Străbătu satul, cu mîna în buzunar încleștată pe revolver.

Prăvălia Elenei Carbone era la capătul drumului, lîngă biserică. Se refugie dincolo de clădire și se așeză, fumînd, pe poteca dintre castani.

Răul îl părăsise, tremurul îi căzuse în mușchi, lăsînd locul unei siguranțe extraordinare în mișcări. Nu se gîndea la nimic ; privind ceasul, aștepta o oră, urmărind limbile pe cadran și-apoi încă o jumătate.

Se ridică în picioare doar atunci cînd un clopot din vale anunță ora cinci.

Cerul devenise mai verde şi şoseaua din Montrone se înfunda întunecoasă în penumbra dimineţii. Uşile prăvălioarei erau întredeschise; Elena Carbone făcea curăţenie în local.

Femeia deschise şi-şi ridică chipul înconjurat de coada încă nepieptănată.

— Domnul doctor!... spuse mirată.

— Ai cafea?

— Imediat, îi răspunse ea, ţinînd mătura cu amîndouă mîinile. Apoi surîse: Dar, dacă aşteptaţi un minut...

Se întoarse cu spatele şi Castiglia începu să tragă numaidecît. Sub lovituri, ochii ei se umplură de lacrimi şi se încovoie spre pămînt. Castiglia continuă să apese cu atenţie pe trăgaci, deşi cele cinci gloanţe se terminaseră de mult.

Ieşi în fugă, o luă pe potecă cu revolverul în mînă şi alergă spre gară. În vale sunau alte clopote. Încetinind pasul, ca să răsufle, Castiglia văzu, în lumina zorilor care se ridicau, satul Avellino, roz-cenuşiu.

Puse revolverul în buzunarul vestei. Imediat oboseala i se prăbuşi în spinare ca o greutate enormă care-i strivea ceafa şi omoplaţii.

Coborî pînă la gară tot cu paşi iuţi, dar calm. Ciocăni în uşă, lovi cu picioarele pînă cînd apăru un om cărunt, cu haina aruncată peste maiou.

— Telegrafiază aşa jandarmilor, îi porunci Castiglia: „Vreau să mă predau".

Intră şi se aşeză pe o bancă, dar numaidecît ieşi afară şi căscă gura, însetată, sub o cişmea.

— Dar ce spuneți, ce spuneți ?... alergă după el bătrînul, împiedicîndu-se.

— Telegrafiază jandarmilor. La Avellino, înțelegi ? Am omorît două femei.

Își dădu haina la o parte, ca celălalt să poată vedea patul revolverului.

Se așeză din nou. Omul îl privi prostit încă un minut, apoi ieși în fugă, gesticulînd.

Se lungi pe bancă, închise ochii și rămase nemișcat, pînă cînd inima își reluă bătăile normale. Lemnul tare, dar binefăcător, îl ajută să se odihnească. Acum se simțea eliberat de orice neliniște.

Și pentru prima dată, în sfîrșit, se simți mai presus de sine.

PARTEA A TREIA

I

Sprijinindu-se în mînerul umbrelei, don Alfonso Castiglia aştepta, abandonat în acea aşteptare pe care de acum o considera lipsită de sens, dar căreia pentru nimic în lume n-ar fi îndrăznit să-i pună capăt.

Cînd şi cînd se întorcea pe scaunul incomod de cafenea şi privea pentru a nu ştiu cîta oară trăsura. Birjarul îi răspundea tot cu o privire, şi atunci preotul îi confirma înţelegerea cu o strîmbătură, şoptindu-i parcă : „Aci stă, nu fi îngrijorat".

Apoi, schimbînd leneş ţinta, don Alfonso îşi opri ochii pe plăcintele enorme, grase şi pline de cremă care se înălţau ca nişte turnuri în vitrina unei brutării.

Erau moi, cu foi bogate şi adînc ondulate avînd parcă şolduri şi torsuri, presărate cu vanilie. Strînse una în alta, erau aşezate pe patru rînduri, acoperite cu o plasă subţire care ar fi trebuit să le apere de muşte.

Atunci preotul numără din nou, în minte, banii înnodaţi în batistă. Doamna Magdalena i-i vîrîse în mînă, ca şi cum nu le-ar fi dat importanţă, dar chiar din gara Avellino, în timp ce îşi cumpăra bilet, don Alfonso se simţise

legat cu un lanț dublu de acea sumă, pentru care trebuia să dea socoteală pînă la ultimul bănuț. De patruzeci și opt de ore, orice cheltuială îl costase o tresărire, ca de pildă, cafeaua asta ce se răcea pe masă, comandată inutil, cu cîtva timp înainte, de avocatul Colantuoni, to varășul său de aventură.

Cu ochii învăluiți se întoarse să exploreze piața plină de urletele vînzătorilor, străbătută de femei care se foiau de la o tejghea la alta.

Mirosurile acide ale verdețurilor de munte și izul de pește se răspîndeau în valuri unduitoare ; în colțul său umbros, din cafenea, don Alfonso se lăsă nimicit de acel vacarm.

Privirea lui mioapă, trecînd de la birjar la plăcinte, și de la acestea la piață, se fixă în cele din urmă pe poarta care de cel puțin două ore îl înghițise pe avocatul Colantuoni.

„Imbecilul !" gîndea despre el preotul. Apoi își spuse : „Vor să mă vadă mort."

Și i se păru că a irosit o viață urmărindu-l pe Gioacchino Russo căruia doamna Magdalena voia să-i încredințeze apărarea fiului său.

„Imbecilului îi convine să-l cunoască pe Russo, gîndi în continuare don Alfonso, și pentru asta mă face să alerg de două zile ca un măgar. Dar la mine, care sînt cu un picior în groapă, cine se gîndește ?"

Dreptunghiul clădirilor înconjura un cer de un albastru puternic ; din străduțele laterale năvăleau mereu în piață, cu grămada, alte și alte care și cărucioare, femei, copii cu coșuri, un cor de strigăte și chemări, care-l asurzeau pe

bietul preot ca şi cum întregul oraş Neapole i-ar fi perforat tîmplele.

Era o zi cu soare şi vînt uscat ce înăsprea buzele şi strîngea trupul sub haine, într-o pojghiţă de sudoare ca în plină vară. Deşi vlăguit de aşteptare, don Alfonso nu-şi putea reţine dezgustul la gîndul că dintr-un minut în altul va trebui să se ridice şi să alerge din nou, pe jos sau cu trăsura, cu batista în mînă şi cu genunchii moi, dintr-o anticameră într-o cafenea, în goană după acest Russo de negăsit.

Fixă din nou, cu încăpăţînare, poarta edificiului de piatră veche. Pe trotuar rătăceau umbre leproase de cerşetori, pierde-vară, hamali de piaţă, vînzători de scaune şi printre aceştia zări, în sfîrşit, înaintînd, faţa rotundă, lucioasă şi agitată a lui Colantuoni. Îi făcea semne cu braţele, dîndu-i de înţeles că trebuie să pornească.

— Este, este ! spuse cu trudă glăsciorul avocatului. Am aranjat. Mi-a vorbit, înţelegi ? Acum trebuie numai să ne ţinem de el, dar repede, repede...

— Cafeaua, îi spuse don Alfonso.

Celălalt înghiţi dintr-o sorbitură băutura rece.

— Trăsura, unde e trăsura ?...

Urcară, ajutîndu-se reciproc.

— Ocoleşte palatul, trebuie să urmărim o altă trăsură, pe aceea a avocatului Russo, strigă Colantuoni.

— Asta-i expediţie curată, ce să mai vorbim ! zise îngrijorat birjarul.

Acum Colantuoni îşi privea tovarăşul cu ochiul umed şi încruntat al triumfătorului.

— Erau acolo o sută de persoane. Dar mi-am făcut loc. Numele Castiglia nu-i este necunoscut. Acum mergem după el la Curtea cu juri. Poate vom putea să-i vorbim după şedinţă, sau la masă, ori la cafea. Dar, în sfîrşit, am dat ochii cu el... povestea el gîfîind într-una şi sucindu-şi gîtul strîns şi asudat în cămaşa sărăcăcioasă.

— Să ne-ajute Dumnezeu, reuşi să spună don Alfonso.

În faţa marii porţi a tribunalului ţărani şi orăşeni, cu şepci şi pălării, aşteptau în grupuri.

— Trebuie să ne aşezăm mai deoparte, explică birjarul. Altfel ne zobesc ca pe fasole. Puteaţi să-mi spuneţi mai înainte. Mă gîndeam eu la tot ce trebuie...

Petiţionarii, în grupuri de trei, patru, vorbeau cu glas scăzut, supraveghind uşa. Don Alfonso încerca să le studieze chipurile, dar nu înţelegea nimic.

— Toţi sînt oameni care-i datorează avocatului recunoştinţă, îi explică Colantuoni. Oameni pe care Russo i-a apărat sau pe care trebuie să-i apere. Sau rude de-ale persoanelor care sînt judecate.

— Mereu i-aşa aici. În fiecare zi, în fiecare dimineaţă lăsată de Dumnezeu, adăugă birjarul.

Don Alfonso privea disperat, ţinîndu-şi mîinile înfundate în haină şi degetele înfipte în batistă.

— Cum o să facem ? întrebă. Oare e posibil ?... Dacă cumnata mea m-ar fi ascultat...

trebuia să ne adresăm episcopului. El da, ne-ar fi recomandat acestui Russo.

— Da, el s-ar fi grăbit, îl luă în rîs Colantuoni, răsucindu-şi într-o strîmbătură faţa tînără, grăsulie şi deja trecută, unsuroasă din cauza alergăturii din ultimele două zile. Chiar episcopul, bine aţi zis. Dar nu ştiţi că Russo e liberal? El cu preoţii nu are de-a face, nu se uită la ei nici cu coada ochiului...

Acum petiţionarii păreau străbătuţi de un fior, grupurile se desfăcuseră, pălăriile şi şepcile lăsaseră craniile descoperite. Şi, numaidecît, în poartă apăru o trăsură, mînată de un om, care răsucind biciul în aer, striga să i se facă loc.

— Ia-le-o înainte, ia-le-o înainte! urla Colantuoni, ţinîndu-şi genunchii apăsaţi în scaun şi privirea ţintă la trăsura lui Russo, ce abia reuşea să-şi deschidă drum. Se întoarse şi don Alfonso şi văzu o mînă întinsă, care alegea, nesigură, alte mîini ridicate să salute.

— Iată-l, spuse Colantuoni, muindu-se.

Cele două trăsuri merseră o clipă alături.

— Sîntem aici, domnule avocat, am venit la Curtea cu juri, la Curtea cu juri! striga cu curaj Colantuoni, descoperindu-se.

Şi don Alfonso putu să vadă ridicîndu-se o clipă chipul lui Gioacckino Russo, surîzînd la adăpostul mustăţilor lui groase şi cenuşii. După ce făcu un semn cu mîna, omul se concentră imediat, ascultînd tot ceea ce un secretar, substitut sau elev, îi citea în grabă, răsfoind paginile unui dosar.

Trăsura o porni mai repede. Colantuoni și preotul o luară pe urma ei.

— Țin-te după ea ! porunci avocatul birjarului. Aproape, cît mai aproape.

Apoi respiră, și-și șterse sudoarea dintre bărbie și gulerul cîrpit.

— Frumos bărbat, spuse hotărît don Alfonso.

Colantuoni aprobă din cap cu greutate :

— Da, frumos bărbat, parcă-i din fildeș, răspunse în sfîrșit. Dar are și un noroc extraordinar, știți ! Ați văzut cum aleargă lumea după el ? Nu-i numai genial, e și norocos.

— Ar putea să fie ministru, spuse și birjarul, întorcîndu-se. Tot orașul Neapole putea să fie al lui. N-ar trebui să ridice decît un deget. Dar este un domn ; un domn, pe Dumnezeul meu ! Dacă vrea, apără lumea gratis. L-ați auzit vorbind ? E dulce ca mierea...

— Și norocos, insistă Colantuoni, strîmbînd din gură. I-au purtat noroc și stelele și familia. Totul a fost ușor pentru el, întotdeauna...

Don Alfonso își umezea buzele uscate de vînt. Lungindu-și din cînd în cînd gîtul vedea trăsura care-i preceda. După ce străbătură numeroase străduțe ajunseră într-un bulevard mare, întortocheat, bătut de soare, cu copaci rari și cu frunzele de primăvară acoperite de praf. Trăsura lui Russo își iuțise mersul și acum goneau cu viteză ; din cînd în cînd un om se descoperea pe trotuar, iar mîna lui Russo se ridica în aer ca să răspundă.

— Și la Curtea cu juri întreba preotul, ce facem ?

Colantuoni se întoarse brusc, parcă jignit.

— Ce facem ? Aşteptăm ! răspunse el. Cum ? Eu vă aduc aici de la Avellino şi numai în două zile vă pun în braţele unui rege al barei şi dumneavoastră vă îndoiţi ? Îl aşteptăm. Oare nu vă daţi acum seama cu cine avem de-a face ?

— Ştiu, ştiu, tuşi contrariat don Alfonso. Dar dacă nu-l interesează ? Dacă nu reuşim să-i vorbim ? Dumneata, mă înţelegi, cumnata mea, doamna Magdalena Castiglia, n-o să ne-o ierte. Cel puţin mie. Dumneata... poţi oricînd să te descurci, dar eu îi sînt rudă. Şi băiatul îmi este nepot. Şi-apoi, ştii dumneata că de alaltăieri pînă astăzi am aruncat două sute douăzeci de lire ? Alergînd prin Neapole ca nişte turbaţi.

Colantuoni îi suportă ieşirea cu hotărîre.

Mai strigă o dată la birjar ca să-l aţîţe să nu piardă distanţa, apoi se întoarse să-i răspundă.

— Dumneavoastră, familia Castiglia, l-aţi vrut pe Russo. Doamna Magdalena mi-a spus : sau Russo sau nimeni, vorbi el, răspicat, pălind puţin cîte puţin. Şi acum vă caliciţi ? E un lucru depăşit, se înţelege, dar dacă mi-aţi fi încredinţat mie apărarea lui Gaetano Castiglia nu vă luam nici un ban. Ei, da. Numai că eu sînt un biet avocat din Avellino, fără renume. Ei, da ! Eu nu sînt Russo. O să vedeţi dacă vă va spune altceva decît v-am spus eu. Nu v-am explicat eu cum e cu autopsia fetei ? Nu v-am vorbit eu de răzbunarea onoarei şi de răzbunarea indirectă ? Dar dumneavoastră spuneţi : Russo. Dumneavoastră porunciţi, dumneavoastră plătiţi iar eu

sînt aici la ordinul dumneavoastră. Pentru că aş fi putut...

— Bine, bine, îl opri cu greutate don Alfonso. Nu eu aveam căderea să hotărăsc. Cumnata mea a avut dorinţa asta ; eu am doar datoria să rămîn credincios familiei.

— Atunci nu-mi reproşaţi mie că s-au dus cele două sute de lire ! se înfurie, cu răceală, Colantuoni.

Dinţii mici, cu marginile îngălbenite de nicotină, îi ieşeau printre buze.

„Idiot scîrbos, avocat de găinari", gîndi don Alfonso. Dar răspunse :

— Nu-ţi reproşează nimeni nimic. Dar nu vreau să mă întorc la Montrone cu mîinile goale.

Celălalt deschise larg braţele.

— Rugaţi-vă lui Dumnezeu, îi răspunse. Eu fac tot ce pot, chiar dacă nu vă datorez recunoştinţă...

— Dar cînd vei reuşi să vorbeşti cu acest Russo ?

— V-am spus : sau la Curtea cu juri, sau la restaurant, sau cînd va servi cafeaua. Daţi-vă seama... Noi trebuie să ne ţinem de el ca umbra.

— Bine, bine, se resemnă don Alfonso.

Ajunseră la tribunal ; aici furnicau alţi oameni alergînd în întîmpinarea trăsurii lui Russo, care se oprise. Îl văzură ridicîndu-se în picioare şi coborînd.

Masiv, cu hainele cenuşii bine întinse pe pîntec, cu părul lung, căzut în şuviţe uşoare şi dezordonate pe guler, Gioacchino Russo, după

ce strînse mai multe mîini, aşteptă nemişcat să i se facă loc. Surîdea, dar nu răspundea la întrebări. Aproba binevoitor din cap ; rotea într-un cerc îngust un lanţ de aur, ieşit pe jumătate din vestă, pe care-l ţinea între degetul mare şi arătător.

Cînd avu loc de trecere înfruntă scara cu pas uşor şi cu umerii drepţi. Pe urma sa venea, împiedecîndu-se, secretarul sau substitutul care citea cu voce tare din dosar.

— Mi-e teamă numai de mutra acestui piază-rea, spuse Colantuoni. Este secretarul său. Cu nasul ăla de harpie. A făcut tot ce-a putut ca să mă ţină departe de el. Dacă n-o să reuşim să-i vorbim, de vină o să fie numai harpia asta.

— Dar ce-o să-i spuneţi ? Şi-acum ce-o să facem ? tremură din nou don Alfonso.

— Eu mă duc sus, cum este normal, îi răspunse celălalt. Dumneavoastră aşteptaţi.

— Aici ? Iarăşi ? se înspăimîntă preotul.

— Sau aici, sau în cafeneaua de vizavi. Sau veniţi cu mine sus ; ce pot să vă spun ? Am intrat în horă trebuie să jucăm. Aici nu sîntem în sacristie...

— Bine, o să te aştept la cafenea. Dar cît o să dureze ?

Colantuoni ridică din umeri dîndu-şi importanţă.

— Două-trei ore, cine ştie ? Sîntem la Curtea cu juri. Nu ştiu nici măcar ce dracu face Russo acolo înăuntru, dacă are un proces sau altceva. Dumneavoastră aşteptaţi, eu mă ţin după el.

Și o luă la fugă pe trepte cu pași măsurați.

Preotul coborî precaut din trăsură.

— Vreți să știți unde mănîncă excelența sa Gioacchino Russo ? întrebă birjarul, rămas cu banii de pe cursă în palmă.

— Pentru ce ?

— Nu aveți nevoie de el ? Parcă așa am auzit, răspunse omul, surîzînd printre zbîrcituri. Dacă socotiți c-o să vă fie de folos eu pot să vă spun. În fiecare zi, regulat, ia masa în același loc. Are o masă specială.

— Spune, suspină don Alfonso, adăugînd încă o monedă celorlalte.

Apoi, traversă strada prudent și se așeză în cafenea.

Avea în față scara monumentală, acoperită cu ipsos, a tribunalului, străbătută cînd și cînd de o umbră neagră care cobora sau urca în viteză. Alte umbre stăteau ghemuite mai departe, femei cu pachete, copii îmbrăcați în negru cu ghete prăfuite.

Cerul devenea albicios în fierbințeala vîntului. Sunau clopotele.

Preotul comandă o mentă, și-și întinse pe sub masă picioarele, pregătindu-se să aștepte.

— După cafea. Să nu părem agitați, mai șopti Colantuoni. Și nu-l mai priviți în felul ăsta. Ar putea să se supere.

Don Alfonso roti din nou privirea dincolo de geamurile restaurantului. Afară apa murdară, de mare, tremura în jurul stîlpilor ce susțineau că-

suţele, palafitele, purtînd cu sine o spumă vineţie şi dopuri de plută.

— Şi un bilet, un bilet nu poţi să-i trimiţi ? vru să sugereze iarăşi don Alfonso.

— Destul că am făcut să-i parvină unul la Curtea cu juri. Biletul Magdalenei Castiglia, v-am spus doar. Acum să nu exagerăm, răspunse Colantuoni.

Mîncaseră la o masă situată în celălalt colţ faţă de masa lui Russo. Marele avocat continua să stea singur, dincolo de paravanul format din palmieri şi din vase cu peşti. Între geamuri stagna un aer cald, împrospătat cînd şi cînd de o adiere dinspre mare, care mişca verdele uscat al palmierilor cu zgomot de coji aruncate.

— Acum trebuie să te duci, îşi pierdu răbdarea don Alfonso. Da cine-i el ? Regele ? E singur, haide. Dacă pierdem ocazia asta...

Colantuoni nu răspunse şi preotul intui că bietul om era paralizat de timiditate.

— Haide, haide ! profită don Alfonso. Ridică-te. Acum te cunoaşte. Înainte.

Colantuoni, verde la faţă, aproba. Îşi pipăia cravata, îşi netezea părul.

— Domnule ! izbucni preotul deodată. Dacă-i aşa, atunci mă ridic eu. Dar e posibil ? De două zile...

— Da, da, bine, suspină celălalt.

Se ridică, cu greutate, şi se îndreptă spre frunziş.

Preotul se întinse să privească. Colantuoni stătea drept în faţa lui Russo. Şi celălalt, stînd jos,

asculta cu fruntea înclinată peroraţia pe care i-o şoptea. Apoi Colantuoni se aşeză.

Emoţionat, pe neaşteptate, don Alfonso încetă să mai spioneze.

Îşi impuse să privească pe geam apa mării şi dopurile care unduiau nervoase în sus şi-n jos.

Acum rezultatul nu putea fi decît un da sau un nu, dar treaba fusese pusă la cale şi lui nu mai putea să i se aducă vreo vină.

Suspină uşurat, dar imediat îi fu ruşine.

„Bietul Gaetano, stă la închisoare", se gîndi.

Vru să-şi concentreze gîndul asupra nepotului.

„O duc bine. Nu trebuie să fiţi îngrijoraţi. Nu veniţi la mine. Jur că sînt liniştit."

Don Alfonso ştia pe dinafară acel prim bilet, dat unui jandarm care-l adusese apoi la Montrone. Doar două rînduri pe un cartonaş, şi un simplu G. ca iscălitură.

„Îmbecilul, comentase doamna Magdalena. Nu vrea să fim îngrijoraţi. Zice că e liniştit. El !"

Şi numaidecît se decisese pentru Russo.

Don Alfonso îşi amintea că femeia era calmă, rece, palidă ca o moartă, dar stăpînită de o furie ce-i usca vorbele între dinţi. Se înfiora şi acuma în gînd, mai mult din pricina siguranţei cumnatei sale şi a ordinelor pe care aceasta le dăduse, decît din cauza atrocităţii acelei dimineţi.

Russo, decisese ea, şi el fusese trimis ca să-i îndeplinească porunca.

Şi, ca să-i ţină tovărăşie, i-l împinsese pe Colantuoni care, de trei zile, se agita în sus şi în jos la Avellino, pentru autopsie, alergînd la închisoare, la jandarmi ; acest Colantuoni care era

şi el la fel de înspăimîntat de sîngele rece şi de siguranţa doamnei Castiglia.

Ţăranii fuseseră alungaţi de la garduri, jandarmii putuseră să rămînă în casă doar un minut.

Iar el, don Alfonso, trebuise să le ţină piept două zile. Nici măcar pretextul liturghiei nu-i servise la nimic.

„Imbecilul, o auzise spunînd, urmărind atentă, ca întotdeauna o broderie minusculă şi inutilă. Ai văzut rezultatul autopsiei ! A umblat cu toţi. O femeie de stradă... Cu toţi. Numai el putea să se prindă în plasă, se înţelege. O... Acum e dovedit. Ar fi trebuit să-l bat cu biciul ca atunci cînd avea şase ani. Numai biciul e bun pentru cine nu ştie să se maturizeze. Dar acum o să vedem, o să vedem..."

Don Alfonso îşi amintea de orele din sufragerie, de tăcerea care domnea în casă.

Cu toate astea nimic n-a putut întrerupe desfăşurarea obiceiurilor de familie. Prînzul şi cina, ziarele, intrările şi ieşirile Amaliei, care tremura ca o frunză, dar asculta mută, ca de obicei... totul continuase să se desfăşoare în mod normal, conform tradiţiei şi obligaţiilor casei. Iar bătrîna, cînd ridica ochii de pe broderie şi încrunta fruntea murmurînd „fiul meu" şi-apoi iar „imbecilul", nu-şi îngăduia decît un suspin. Dar, firesc, incertitudinea disperată a celorlalţi nu putea cîştiga nimic din suspinul acesta.

„Nici o zi de închisoare, aţi înţeles ? o auzise spunînd. Nici una. Procesul să fie judecat imediat ! Avem nevoie de Russo. Va fi achitat."

„Dar familia Carbone ?... Ce vor spune, ce vor face ?" îndrăznea don Alfonso.

De Sabina nu se putea vorbi, dar de nenorocita de Elena i se părea...

Doamna Castiglia dădu din umeri.

Oameni de nimic ! Codoşi. Vor avea mii de martori împotriva lor, îi răspunsese.

„Eu stau de veghe ; vreau să văd ce vor îndrăzni să pretindă, dacă vor avea curajul să mişte un deget."

„Spun că o să vină chiar el, locotenentul, replicase don Alfonso."

„N-o să vină. Vrei să pariem că n-o să vină ?" ridicase ea ochii cu mîndrie.

„Dar dacă-l vor cita ca martor ?..."

„Citat sau nu, n-o să vină." O să fie bolnav sau mai ştiu eu ce. Dar n-o să calce prin Montrone. La ora asta trebuie să ştie destul de limpede că aici nu-i o atmosferă bună pentru el. Dacă ţine la grade. La urma urmelor, ce importanţă are ? Autopsia spune că ea a avut raporturi constante cu bărbaţii. Ce ne mai interesează Carbone ?"

Don Alfonso tăcuse.

„Russo, mai adăugase doamna Castiglia. El este omul care ne trebuie. Iar la Avellino toţi vor îndoi spinarea. Te vei duce la Russo. Mîine, dumneata şi Colantuoni."

Gioacchino Russo trecuse dincoace de palmieri cu Colantuoni după el. Don Alfonso se ridică în picioare. Celălalt îi întinse mîna surîzînd :

— A acceptat, a acceptat! şopti Colantuoni. Tremura tot şi-şi freca mîinile.

Russo surîdea.

— Chiar că am acceptat n-aş putea spune. Dar a fost un fapt important, ceva impresionant. Şi omeneşte mă interesează. Însă am atîtea angajamente... Trebuie să mai văd... Mai ales să vin, la Montrone, să cunosc...

Se aşezase şi sucea binişor o ţigară între degete.

— Montrone, spuse iarăşi, cu acel surîs. Alunele... Am o amintire din copilărie, o tortă de ciocolată cu alune, făcută de mama mea...

Colantuoni începuse să vorbească, înfăţişînd satul, casa Castiglia, arătînd importanţa faptului pe care ziarele îl înfruntaseră cu un elan nemaivăzut.

— La Avellino se vorbeşte chiar de un nou cotidian. Ar urma să iasă cînd va începe procesul...

Gioacchino Russo continua să mîngîie ţigara aranjînd cu unghia tutunul blond care ieşea afară. Aproba, binevoitor, distrat.

— Desigur, desigur, spunea cu voce joasă.

Don Alfonso simţea cum i se zăvorăsc în gît mii de cuvinte pe care ar fi vrut să le spună. Şi numaidecît îl năpădi ruşinea pentru oboselile suportate în acele zile, pentru îndoielile şi duşmănia pe care le simţise faţă de bietul Colantuoni. Îşi revăzu nepotul şi se dispreţui mai tare. „Doamne, Dumnezeule!... se gîndi cu mintea înflăcărată, iartă-mi egoismul."

— Dar dragă colega, intervenea încet Russo ca să-l tempereze pe Colantuoni.

Acesta, înflăcărat, își frîna imediat entuziasmul elocinței, își trăgea răsuflarea și reîncepea să vorbească, dînd alte relații despre familia Castiglia, despre proprietățile lor, despre emoția întregului Avellino.

— Oamenii vor coborî din munți și vor dormi lîngă tribunal...

— Da, consimțea Russo gînditor. Nu numai la Avellino, ci și la Neapole întîmplarea a provocat o mare emoție. Acestea sînt lucrurile care dezvăluie Neapolul nostru cel mai intim.

Fuma absorbit între amplele volute albastre.

— Și apoi, folosi Colantuoni ultima sa fărîmă de risc. Este specialitatea dumneavoastră...

Gioacchino Russo înălță ochii și ridică mîinile ca și cum s-ar fi apărat. Obrajii de fildeș fură crestați de riduri minuscule, imprevizibile.

— Da. Filantropul care devine asasin, îndrăgostitul care-și ucide iubita, un om de cultură, un om de inimă care devine feroce. Asta se numește specialitate? Nu, nu e specialitate. Este mister. Pentru asta este emoționată toată lumea de la munții Irpini pînă la Neapole. Nici măcar medicina legală nu reușește să dezlege aceste taine. Cel mult vorbește de delicvență, de delicventul „orb din punct de vedere moral", așa cum îl descrie marele nostru maestru Silvio Venturi. Dar nu. În cazul delictelor de onoare trebuie să spunem că sfințenia și nedreptatea, dreptatea și oroarea se amestecă într-un mister unic. Și acest mister din sufletul omenesc nu poate fi

măsurat. Iar cine moare sau ucide din dragoste nu este numai Othello este şi Hamlet, da, chiar Hamlet !... Se întrerupse şi strivi mucul ţigării aproape cu tristeţe. Specialitatea mea, reluă surîzînd dezolat. Nu, nu-i vorba despre nici o specialitate, ci de fondul nostru.

Tăcu, cu gura deschisă, căutînd parcă un cuvînt hotărîtor. Întinse degetul şi-şi scoase buzele în afară.

— Pentru că din străfundul nostru se poate ridica oricînd o fantasmă.

Aprinse ţigara.

Colantuoni şi don Alfonso îl priveau tăcuţi, cu uimirea respectuoasă şi totodată neliniştită a celui care vrea să suporte totul, care se aşteaptă la tot.

— Oh, iată-l pe Geppetto, rîse cu blîndeţe marele avocat.

În uşă apăruse secretarul său cu braţul îndoit în jurul unui teanc de cărţi. Se apropie cu paşi prudenţi, ca o pasăre, înclinîndu-se în faţa grupului.

— Geppetto, îl primi Russo vesel. Vorbim de dubla omucidere din Montrone. E un lucru măreţ. Ce-ai spune dacă aş primi să-l apăr ?

Omuleţul se agita, iritat.

— Cu toate cîte le avem pe cap, excelenţă ? spuse în grabă, ştergîndu-şi saliva din colţurile gurii. Săptămîna viitoare plecăm la Roma...

Don Alfonso pîndea, Colantuoni profita.

Russo înclină capul şi ascultă surîzînd argumentele secretarului. Ridică apoi o privire li-

nistitoare spre preot și-l bătu peste mînă pe Colantuoni.

— Geppetto este dușmanul pasiunii mele, explică, în sfîrșit, surîzînd în timp ce secretarul, liniștit, alunecă pe un scaun. Nu mă lasă să fac ceea ce îmi oferă cîștig. Pretinde să mă mulțumesc cu ce am, sau să mă dedic politicii. El vrea să mergem la Roma. Oh, Geppetto, ești o doică ! Pe jumătate îndrăcită, dar totuși o doică.

Colantuoni rîdea, iar don Alfonso simțea cum i se deschide înainte o mare speranță.

— Ei bine, voi decide după ce voi face o vizită la Montrone. Duminică, hotărî repede Russo.

Își strînse fruntea într-o cută gînditoare. Cu mîinile bine sprijinite pe masă îi ignora acum pe ceilalți, urmărind cine știe ce gînduri.

— Cumnata mea... crezu că trebuie să adauge don Alfonso. Puterea doamnei Castiglia... O să vedeți, o s-o cunoașteți, merită ajutorul dumneavoastră...

Dar Gioacchino Russo, cu fața din nou destinsă, se ridică surîzînd sub mustățile-i mari.

— Un moment, se agită Colantuoni.

Făcu semn unui chelner care le dădea tîrcoale. Protestă, insistă, se încurcă, pînă cînd patru coniacuri străluciră, aliniate, pe masă.

— Duminică, spuse încă o dată Russo, fără să privească pe nimeni în față. Putem să ajungem la Montrone la zece. Cu o mașină. Nu-i așa Geppetto ? Ne-am înțeles ?

Rămase o clipă tăcut, atingînd atent, cu vîrful degetului, marginea paharului, apoi se îndreptă hotărît spre uşă.

— Atunci : prieteni ! surîse întinzînd mîna lui don Alfonso.

— Pe duminică. Dumnezeu să vă binecuvînteze, spuse preotul, plecîndu-şi fruntea.

Gioacchino ridică palma eliberată şi-şi întinse buzele sub mustăţi.

— Dacă vreţi dumneavoastră, răspunse repede.

Îl văzură îndepărtîndu-se cu secretarul care se agita în jurul său, întîi la stînga, apoi la dreapta, vorbind mult, fără să fie ascultat. Doi oameni simpli se descoperiră făcîndu-i loc să treacă.

— Ce om ! reuşi să spună Colantuoni.

— Da, repetă şi don Alfonso. Dar privit de aproape se vede că are cincizeci de ani.

Colantuoni îl compătimi rîzînd.

— Cincizeci, şi ce dacă ! Aş vrea eu să am cei cincizeci de ani ai săi. Nu există femeie care nu şi-ar ridica fustele pentru el.

Don Alfonso suportă în tăcere vorbele acestea. Se aşezară din nou.

— În braţele lui, suspină iarăşi Colantuoni entuziasmat. Chiar în braţele lui v-am pus...

Preotul reuşi să-şi înghită emoţia.

— O să fie un proces extraordinar. O să-l cîştigăm cum am dansa un tangou, se exaltă Colantuoni, cu ochii întredeschişi. Şi eu am să stau alături de el în complexul de apărare ! Tare vreau să văd mutrele celor din Avellino...

— Şi dumneata ? Dar de pledat o să pledeze el, nu-i aşa ? se îngrijoră don Alfonso.

— Desigur, rîse Colantuoni, răsturnat pe scaun. Dar va rezulta că pregătirea apărării am făcut-o împreună. Sub dublă iscălitură, înţelegeţi ? Ce zi ! Şi eu care m-am irosit zece ani la Avellino...

„Trebuie să iasă bine, trebuie neapărat să iasă bine. Doamne, Dumnezeule !" gîndea emoţionat preotul, cu voce şoptită.

— Un tangou, vă spun. Sînt dispus să-mi pun numele în joc contra doi bani, rîse Colantuoni. La Avellino n-am văzut de cînd sînt un lucru asemănător. O... va fi un imn, un altar pentru dreptate ! Aceştia sînt oamenii care vă trebuie. Unul la mie în felul ăsta ar fi de-ajuns pentru Italia !

Don Alfonso se simţea eliberat şi respira adînc ca după o oboseală neomenească. Apoi întinse o mînă spre coniacul lui Gioacchino Russo, rămas neatins.

II

De pe terasa casei Castiglia se vedea automobilul oprit dincolo de grădină, cu botul negru, dreptunghiular, întors spre sat. Pe una din portierele deschise ieşeau afară carîmbii şoferului ce dormea întins.

La capătul drumului şedeau ţărani îmbrăcaţi în haine de duminică, privind casa.

— Verdele acesta, respiră profund Russo, îl visăm la Neapole.

Îmbrăţişă valea cu o privire şi numaidecît ochii tuturor se întoarseră spre coroana munţilor ; frunzişul variat, de la castani pînă la aluni, pierdea din desime, lăsînd liber orăşelul Avellino ca o pată limpede în centrul cîmpiei.

— Tocmai această tăcere impresionează, continuă Russo, mergînd de-a lungul parapetului terasei, peste care se ridicau ici şi colo vase mari de piatră sculptate. E o tăcere tragică, nu ? Se înţelege că aici conştiinţele se înflăcărează şi sentimentele se exaltă. În oraşe totul trece neobservat, oamenii, din pricina grabei, pierd însuşirea lor cea mai adevărată. Un fapt ca acesta, al lui Gaetano Castiglia, este exemplar : la oraş nu s-ar fi întîmplat, pentru că viaţa citadină corupe, ridiculizează. La oraş totul devine boccaccesc, n-aţi reflectat ? Boccaccio însuşi fiind orăşean n-a reuşit să scrie tragedie. În schimb aici, în absolut, unde fiecare este el însuşi, aici conştiinţa explodează..."

— Desigur, vreţi să spuneţi că... îndrăzni Colantuoni.

Don Alfonso şi secretarul îl urmau pe marele avocat la distanţă de un pas, strîngînd pleoapele în soarele după amiezii.

— Aş îndrăzni, voi îndrăzni să spun, îşi continuă Russo gîndurile, că acest fapt îşi are originea într-o autentică sănătate morală, nu în cedări şi compromisuri. Noi va trebui să ne batem într-o tranşee dublă : viciu mintal, total sau parţial, pentru răzbunarea indirectă asupra Elenei Carboni, motive grave, foarte grave, de jicnire a onoarei. Dar, şi aceasta este cea de-a doua tran-

şee a noastră, nu trebuie, din respect pentru noi înşine, să ne îndepărtăm de ceea ce constituie convingerile noastre cele mai intime ; că aceasta este o crimă, desigur, dar este o crimă născută din forţa sănătoasă a naturii, teribilă ca explozie vulcanică, dar tradiţională, indestructibilă, în felul ei sfîntă...

— O faptă grecească, o faptă grecească, izbucni vocea ascuţită a lui Colantuoni.

— Grecească, da, ca civilizaţie ! Răzbunarea, la Eschil, era un mare act de civilizaţie, se îndreptă gînditor Russo. Dar aici există ceva mai mult. Există sîngele nostru latin, există puterea omului jicnit, există sentimentul dreptăţii de nesuprimat. Dumnezeu ştie cîtă dragoste deosebită nutresc eu pentru D'Annunzio, respectînd geniul său indiscutabil, dar...

— O mare pagină literară, desigur, strecură Colantuoni.

Russo şterse ceva în aer cu un gest blînd al mîinii. Abia surîzînd îl privi pe don Alfonso, pe secretar şi pe Colantuoni îngrămădiţi în faţa lui.

— Dumneavoastră vă gîndiţi, probabil, că noi divagăm, spuse apăsînd un deget pe haina preotului.

Don Alfonso dădu din umeri, roşind.

— Fiţi liniştit, surîse în continuare Russo. Cea mai bună modalitate de a ne pregăti constă în a lăsa creierul să lucreze !

— Desigur, partea civilă... încercă Colantuoni.

Russo ridică mîna pentru a frîna orice insinuare sau teamă zadarnică.

— Știu ce vor spune, răspunse aproape plictisit. Aș putea să anticipez toată pledoaria. Dar nu prezintă nici o primejdie. O exclud. Vor spune că Gaetano Castiglia este un om viciat, fiul unui tată semialcolic, el însuși exaltat, melancolic, solitar, inept. Îmi cunosc oamenii. Vor pune în joc cărțile pozitivismului. Dar va fi foarte ușor să replicăm : iată un om viciat care pînă acum însă nu s-a manifestat niciodată ca atare, care a fost un sfînt timp de patruzeci de ani, fiu bun, devotat, studios. Un om tîrît de dragoste, o pasiune alimentată de flăcări pure. Pentru că el nu voia numai s-o iubească pe soția lui. Vroia s-o ridice, să facă din ea o doamnă. Ceea ce ne-a relevat acum cîteva minute doamna Castiglia este de o importanță enormă : acest om a aruncat, într-un singur an de logodnă, patruzeci de mii de lire pentru educația fetei, a acelei Sabine ! Prețul a două sau poate trei vile. Aceasta este o informație care dezvăluie fondul sufletesc al său și care le va vîrî în cap juraților o opinie precisă, absolut favorabilă. Dumneavoastră, domnule Colantuoni, știți că nici un paragraf arid de drept nu poate fi o pîrghie mai bună decît un sentiment sănătos, că o lege nu se poate face împotriva bunului simț.

Cei trei îl urmăreau, aprobîndu-l în tăcere și sorbindu-i cuvintele.

După ce dădură ocol terasei, Russo continuă să-și plimbe privirea peste cîmpia toropită de soare.

— Doamna Castiglia, reluă el, ce gazdă extraordinară ! Saloanele din Neapole ar avea mult

de învățat de la ea. Pînă și despre torta de ciocolată și alune : amintirea mea din copilărie...

Întinse o mînă, o puse pe brațul lui don Alfonso, îl atrase spre el și-o porni iarăși alături de preot, de-a lungul parapetului.

— Da, îi spuse. Nu e vorba de creaturi tîrîte de destin, ci de personalități excepționale, create prin exemplul unei vieți austere și severe. Și acestea sînt calitățile pe care timpurile noastre, slavă Domnului, încă le mai respectă.

Întinse mîinile.

— Și scrisorile, scrisorile acelea ! Lucrurile pe care Gaetano le-a scris Sabinei. Și ea lui ! Din fericire sînt în mîna noastră ; este un material prețios. Vor plînge la Curtea cu juri ! Dovedesc stări sufletești înălțătoare ; ea, evident abandonată, îl invită fără pudoare în pat, iar el, în schimb, îi explică în fiecare scrisoare că o respectă, că nu se va atinge de ea pînă în ziua nunții. E scris, e dovedit, repetat...

Începu din nou să se miște, se așeză în sfîrșit să privească țăranii strînși în grup la capătul satului.

— Acest interes al poporului este mișcător, spuse el, aplecîndu-se spre Colantuoni. Dragă colega, să nu-l uităm niciodată. Poporul este adevăratul nostru judecător și susținător. El decide înaintea juraților și a președintelui tribunalului. Poporul este acela care scrie actul de acuzare al procurorului, și care inspiră apărarea. Un jurist devine arid ca un os din cauza obișnuinței de a judeca. Poporul nostru îl tîrăște cînd este sigur de buna sa judecată...

Colantuoni scuipă, aţîţat.

Plimbarea reîncepu. Un colţ de umbră tăia uşor pietrele calcinate ale terasei. Pe o măsuţă de fier erau ceşcuţe goale de cafea, căni de apă, pahare cu fundul acoperit de mentă.

Don Alfonso tuşi înainte de a scoate la iveală ceea ce ţinea în sufletul lui de mai multe ore.

— Excelenţă, vocea i se auzi, în sfîrşit, stridentă. La masă, cumnata mea nu v-a spus un lucru.

Russo se opri să-l privească, invitîndu-l să continuie prin semne scurte din cap.

— Da, reluă don Alfonso, căutînd la fiecare cuvînt curajul necesar pentru a-l pronunţa pe următorul. Nu v-a spus. Desigur a uitat, sau nu i a dat importanţă. Au fost fasciştii aici ieri. Ce vreţi, au venit, au cerut audienţă. Ştiţi, au avut întotdeauna slăbiciune pentru nepotul meu. Nu pentru că el s-ar fi interesat în vreun fel de ei, înţelegeţi ? — dar ei i-au făcut curte. Pentru alegerile de primar sau pentru altceva, nu ştiu. Ţi bine, s-au oferit să ne sprijine. Au spus că în ziare, şi chiar în afişe, vor recunoaşte în nepotul meu un apărător al onoarei, al tradiţiilor noastre, în sfîrşit, aceste lucruri pe care dumneavoastră le-aţi spus aşa de bine mai înainte.

— A, aşa ? spuse Russo muşcîndu-şi gînditor buzele.

Apoi încruntă fruntea şi se opri cu două degete vîrîte în buzunarele vestei înflorate. Dădu în sfîrşit din umeri, clătinînd şuviţele albe de la tîmple.

— Să facă, să facă !... răspunse.

— Excelență ! se aplecă secretarul spre el. Dar cu fasciștii... Noi, care am fost întotdeauna liberali... Cine știe ce alte răutăți ne vor spune adversarii.

Russo îl privi surîzînd, din nou senin.

— Nu, alianță nu vrem ! răspunse. Dacă ne sprijină, bine ! Profităm din tot ce va rezulta mai bun de aici. Dar eu nu am simpatii fasciste, pentru numele lui Dumnezeu ! Am dovedit acest lucru cu sacrificii răsunătoare. Mi-au oferit poduri de aur, de mai multe ori ! Este, Geppetto ?

Înainte de a continua, lăsă să i se stingă surîsul. Apoi :

— Dacă vor face ceva, nu vor putea decît să ne susțină. Va fi o ciorbă cu tot soiul de zarzavaturi. Și apoi, trebuie să recunoaștem că, o opinie fascistă există acum, a prins. Pe mine nu mă mulțumește, dar trebuie să spun că fasciștii s-au schimbat mult în ultima vreme. Și acest Mussolini, cu voie sau fără, e mai puțin demagog decît pare ; poate este singurul cap politic care funcționează în Italia, să vorbim sincer ! Vor trebui să se schimbe, dar și noi va trebui să facem la fel. În ceea ce mă privește nu mi-e teamă de răutăți. Și apoi, în chestiuni din astea, fasciștii nu sînt proști. Vor să facă impresie bună, să demonstreze că respectă sentimentele naționale, legea, tradițiile. Să-i lăsăm în pace, nu trebuie să fim îngrijorați. Să vorbească. Doamna Castiglia i-a ajutat... în mod sensibil ?

— Două mii de lire, răspunse cu glas scăzut don Alfonso. Cheltuielile de tipar, știți. Dar nu aș vrea...

Russo aprobă grav.

— Poate nu vor fi aruncate în zadar. În sfîrşit, nu n-au cum să ne prindă, spuse în încheiere.

— Grea cruce, suspină don Alfonso, înspăimîntat, ca şi cum ar fi ascuns cine ştie ce gînduri greu de exprimat.

— Fiecare va purta crucea sa, îl consolă cu o căutătură veselă Russo.

Ceilalţi aprobau în jur.

— Mi s-a făcut sete, schimbă vorba Russo.

Porniră spre salon.

Mai tîrziu, după o ultimă convorbire cu doamna Castiglia, cei patru se regăsiră în grădină.

Se şi făcuse seară ; lungi fîşii violacee împărţeau cerul, iar prin văzduhul împrospătat alergau strigăte de păsări.

Doamna Castiglia, din fotoliul său de pe terasă, o privea pe bătrîna Caterina, pe servitoarea Amalia şi pe omul din curte, care, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, primiseră poruncă să aştepte lîngă gard pentru a săruta mîna avocatului.

Don Alfonso îi însoţi pe musafiri pînă la automobil.

— Acum vreţi, desigur, să vă întoarceţi la rugăciunile dumneavoastră, îi spuse Gioacchino Russo. Trebuie să mărturisesc : nu-i iubesc pe preoţi, vedeţi cît vă vorbesc de sincer ! Dar cu un preacucernic ca dumneavoastră — şi pentru mine acest cuvînt spune tot — cu un preacucernic ca dumneavoastră este o plăcere şi o onoare să discuţi.

Surîdea ţinînd în mîinile sale mîna uscată a bătrînului.

Don Alfonso clipi din ochi.

— Este pedeapsa noastră să nu fim iubiți destul, se simți obligat să răspundă preotul. Eu aș vrea să vă spun...

Dar cum să poată ? Căuta disperat cuvintele, clătina din cap, neîncercînd măcar să-și elibereze mîna care se găsea tot între palmele reci și sănătoase ale lui Russo.

— Spuneți, spuneți, îl încurajă acesta.

— Eh, fata aceea... vorbi în sfîrșit, preotul, vlăguit. Nu era rea. O țărancă, știți...

Russo surîdea.

— Dar se înțelege, îi răspunse Russo, continuînd să-i scuture degetele osoase. Cu viclenia anumitor fetișcane de astăzi nu s-ar fi vîrît în încurcătură. Vă e teamă că se vor spune vorbe urîte ? Lăsați-ne pe noi, legea a fost inventată anume...

Don Alfonso renunță. Retrăgîndu-și mîna, rămase pe loc, prostit, privindu-i cum pornesc liniștiți spre sat.

Mașina îi urma încet, hurducăind pe pietre.

— Este o idee care ne-a venit, doamnei Castiglia și mie, explica Gioacchino Russo secretarului și lui Colantuoni, care mergeau cu pași mărunți alături de el. Într-adevăr, femeia asta s-a irosit trăind într-un astfel de sat, izolată de lume. Este un caracter extraordinar, o adevărată romană din antichitate, din familia Grahilor...

Coborau pe șosea : de-a lungul zidurilor, și pe la porți oamenii se descopereau și salutau respectuos. O femeie căruntă, de la o fereastră, cînd întîlni privirea lui Russo își împreună mîinile.

— Miroase urît, explică tulburat Colantuoni. Știți, țăranii : oameni și animale în aceeași cameră.

— Da, dar sînt oameni aspri, adevărați, nobili. Cu un respect omenesc care în orașe s-a pierdut pentru totdeauna, răspunse Russo.

— Fiindcă sînteți dumneavoastră, îi șopti Colantuoni. Aici ziarele nu prea se văd, dar dumneavoastră sînteți cunoscut ca o legendă...

— Cîrciuma, spuse celălalt, oprindu-se.

În fața intrării localului stăteau în grup oameni tineri și în vîrstă. Se dădură la o parte în tăcere, descoperindu-se.

În local — un fel de bucătărie joasă și lungă, plină de mirosuri grele — Gioacchino Russo și escorta sa fură întîmpinați de o altă tăcere. O grămadă de damigene desfundate închidea un colț depărtat. În penumbră, cărțile de joc de pe mese abia se zăreau.

Se așezară lîngă ușă, Gioacchino Russo privea cu vioiciune în jur. Colantuoni, rușinat, tușea zadarnic, secretarul ședea îmbufnat.

— Cum este ? întrebă Russo încet.

— E o femeie ca multe altele ! o țărancă. Cealaltă mătușă stă tot la Atripaldo. A plecat însă din casă. Am încercat să adun informații, și aici Colantuoni tuși din nou. Dar nimic special. Din păcate, rămîne de dovedit dacă e codoașă sau nu. Nu există probe, nici bune, nici rele. Ce vreți : Sabina Cetara și mătușile sale. Țărani, nu persoane de seamă.

Russo îl asculta plimbîndu-și privirea de la un colț la altul. Fumul de tutun prost plutea ca o

ceaţă la jumătatea camerii. Acum, pe mese, cărţile de joc erau mişcate într-o tăcere neomenească. Cînd şi cînd un tînăr sau un bătrîn arunca o privire iute pe care Russo o susţinea pînă cînd celălalt şi-o retrăgea, definitiv.

O femeie bătrînă ieşi din spatele unei perdele şi, văzîndu-i le veni în întîmpinare cu mîinile împreunate. Învăluită în haine cernite, de doliu, se opri înaintea lor şi aşteptă cu faţa aspră, imobilă.

— Cetara, mătuşa Sabinei, spuse Russo.

— La porunca dumneavoastră, excelenţă ! răspunse ea.

Din acele trăsături aspre, vocea îi ieşise umilă, înspăimîntată.

— Mă cunoşti ? întrebă în continuare Russo.

Femeia îşi acoperi faţa cu mîinile, pînă la ochi.

— Cum aş putea să nu vă cunosc ? Sînteţi cineva, răspunse femeia. Şi numaidecît, ca şi cum ar fi fost cuprinsă de alte spaime : Dacă vreţi putem să vorbim dincolo, adăugă arătînd perdeaua.

Russo făcu un semn de împotrivire cu capul. Cu fruntea încruntată, cu o buză între dinţi, se uită la secretar care luă numaidecît un scaun şi invită femeia să se aşeze.

— Dar, ce vreţi ! se tîngui ea, abia sprijinindu-se de margine.

Îşi apăsă mai departe degetele pe gură.

Russo, aplecat peste masă, cu ţigara între dinţi, îşi îndreptă privirea asupra ei şi apoi, într-o clipită, o lăsă să alunece asupra oamenilor care ţineau tăcuţi cărţile în mînă.

— Nu ai bărbaţi în familie. Nu ai pe nimeni care să vorbească pentru tine ? o întrebă.

La început să dea din cap, tremurînd.

— Nu avea teamă, continuă Russo, aproape surîzînd. Nimeni nu vrea să te păgubească.

— Jandarmii au şi venit. De trei ori au venit. Şi a trebuit să merg de două ori pînă la Avellino. Doamne Dumnezeule ! tremură ea.

— Noi nu avem de-a face cu jandarmii, răspunse secretarul.

Dar Russo, cu mîna, îl făcu să tacă.

— Nu trebuie să-ţi fie teamă, reluă el cu blîndeţe. Tu eşti numai mătuşa femeii ucise, a Sabinei. N-ai nimic comun.

Femeia dădea din cap. Buzele ei strînse îi lăsaseră cute în jurul gurii.

— Tu ai acest local. Şi nu este puţin într-un sat ca ăsta. Trăieşti, eşti liniştită. Nenorocirea a avut să te atingă, dar astăzi poţi să stai totuşi liniştită, spuse Russo cu glas scăzut.

— Biata fată. Ce moarte blestemată a avut ! suspină femeia.

Russo aprobă. Trase un fum din ţigară, măsurînd în continuare cîrciuma, oamenii, podeaua de pămînt umed, bătut.

— Te-a căutat cineva ? Vreun avocat ? Un om al legii ? În sfîrşit, careva ? întrebă apoi.

— Nimeni, excelenţă ! răspunse femeia, căscînd ochii.

— Eşti sigură ? reluă imediat Russo, întinzînd un deget uşor pe masă. Tu pari o femeie cumsecade. Nici unul din noi nu are intenţii rele. Şi pe doamna Castiglia o cunoşti. O persoană

de cuvînt care poate face şi desface. Nepoată-ta a înşelat un om de onoare, cred c-ai înţeles asta ?

Femeia asculta cu fruntea plecată. Mîinile-i, căzute în poală, stăteau împreunate ca pentru rugăciune.

— Nenorocire, nenorocire, repetă ea.

— Ei bine, reîncepu Russo. Nenorocirea s-a întîmplat. Dar acum nu trebuie să te vîri şi tu în încurcături. Dacă a venit careva sau dacă va veni nu trebuie să cazi în cursă.

— În cursă, repetă femeia, strîmbîndu-şi buzele. Ce cursă ?... Eu pe doctorul Castiglia nu pot decît să-l respect. La Avellino, cînd m-au chemat jandarmii, i-am dus un ibric de cafea proaspătă. Clătină din cap. Apoi continuă : Ce ştiam, eu dacă îmi daţi voie ? Ce putem să fac ? Nepoata mea : cine o cunoştea ? Şi pe mine m-a înşelat, care am ţinut-o aici ani de zile ca pe o fiică. Parcă-i făcuse cineva farmece. Trebuie că avea în vine sîngele maică-si, nu acela al neamului Cetara, care nu s-a făcut niciodată vinovat de ceva. Un ibric de cafea i-am dus, jandarmii au şi scris. Eu, în faţa doctorului Castiglia, azi ca şi ieri, nu mă pot decît închina.

Vorbise cu capul în jos, dar fără emoţie, ca şi cînd ar fi lăsat să se depene un gînd în sfîrşit eliberat.

— Uite cum se vede un om adevărat ! Aşa trebuie să fie, ca tine ! îi spuse Russo căutînd să-i fie pe plac. Dar ia spune : mama Sabinei...

O lăsă să-i prindă vorba din zbor.

Ea dădu din mîini :

— A murit numaidecît, dar parcă era un diavol. Trei copii a aruncat pînă s-a măritat. L-am auzit pe fratele meu certîndu-se cu ea pentru acei trei copii...

— Trei copii ?

— Neterminaţi, excelenţă ! Mergea să-i facă farmece ca să nu-i aducă pe lume. Voia să rămînă fată. Pînă cînd a luat-o frate-meu. A murit numaidecît. Şi el, la fel.

Gioacchino Russo reflectă. Dar femeia nu continuă. Mîinile din poală continuau să se strîngă, împletite.

— Atunci, reluă Russo, dacă cineva vine să-ţi vorbească...

— A venit unul, spuse ea cu voce stinsă.

— Cine ?

— Unul, un avocat. Acela care va apăra interesele familiei Carbone. Voia să mă descoasă şi m-a întrebat dacă nu vreau ca memoria Sabinei să fie apărată împreună cu aceea a Elenei Carbone. Pleacă, i-am spus. Era tînăr. Nici n-am vrut să-l ascult, excelenţă.

Russo aprobă cu gesturi largi.

— Chiar aşa trebuie să faci, îi răspunse. Dacă tu apari în faţa tribunalului îţi pierzi numele. Îţi pierzi numele şi averea. Tu te poţi ruga pentru Sabina Cetara, cea care a murit, şi nimic mai mult. Familia Carbone nu trebuie să împartă nimic cu tine. Dacă vii la tribunal, adu-ţi aminte de asta, îţi pierzi numele şi averea. Pe Carbone lasă-i singuri cu soarta lor.

— Ei poartă toată vina. Acea Elenă, acea... spuse femeia, întunecată. Înainte de-a muri a zis că îl iartă. Auzi vorbă ! Voia să-l ierte pe doctorul Castiglia : e ca şi cum ar fi blestemat pînă în ultima clipă. În casa asta ar fi trebuit să fie un bărbat. Asta este nenorocirea noastră : un bărbat ar fi spălat ruşinea pe care ne-a făcut-o acest Carbone...

Russo o lăsă să vorbească. Răsturnat pe spetează privea din nou cîrciuma. Un bătrîn se ridică şi aprinse o lumină ; în cercul îngust umbrele deveniră gigantice.

Femeia, terminîndu-şi spovedania, se înghemui strînsă pe scaun.

— Atunci, ai înţeles : nu trebuie să pui pe nimeni să te reprezinte. Nu trebuie să intri în tribunal, îi repetă Russo, aplecîndu-se din nou peste masă. Aceasta se numeşte „parte civilă". Şi tu nu trebuie să te laşi prinsă în laţ. O să-ţi pierzi banii şi numele. Ai înţeles ?

— Am înţeles. O vorbă a dumneavoastră — cum să spun ? — e lege, răspunse femeia, strîngîndu-şi faţa în mîini. Excelenţă, fiţi binecuvîntat, dumneavoastră îmi faceţi o cinste. Ce pot spune mai mult ?

Russo se ridică. Femeia îi prinse mîna şi i-o sărută cu putere de mai multe ori.

— Dacă vreţi să-mi faceţi cinstea... să beţi ceva. Se spune că vinul este bun, îndrăzni femeia, zăpăcindu-se.

— Mulţumesc, da, îi răspunse Russo, pe loc.

În picioare, cu spatele spre uşă, cu cei doi oameni care-i stăteau în preajmă, aşteptă să se întoarcă femeia cu tava şi paharele.

Bău dintr-o răsuflare, bărbăteşte. Colantuoni şi secretarul trebuiră de asemenea să scurgă paharul pînă la fund.

— Bun. Atunci ne-am înţeles. La revedere, spuse Russo, bătînd-o uşor pe spate, cu degetele.

Ea se mai închină o dată, neştiind ce să mai facă. Apoi iute, îi prinse din nou mîna şi-şi apăsă cu putere buzele pe dosul palmei.

Afară se înserase. Grupul din faţa cîrciumii se desfăcu iarăşi. Russo porni înainte cu degetele înfipte în vestă.

Un bărbat se desprinse din masa neagră a celorlalţi şi făcu doi paşi ca să ajungă la aceeaşi înălţime cu Gioacchino Russo.

— Un domn nu trebuie să folosească cuţitul ! spuse el.

Russo se opri privindu-i craniul acoperit cu păr negru, ochii, haina de postav de duminică.

— Cum te cheamă ? îl întrebă surîzînd.

Celălalt clătină din cap. Apoi răspunse dezvelindu-şi dinţii :

— Summonte Salvatore, excelenţă.

— Ţăran ?

— Da, excelenţă. Ţăran, dar şi zidar, dacă doriţi, încercă să rîdă Summonte cu şapca în mînă.

— Pentru ce ai spus lucrul ăsta ? îl întrebă Gioacchino Russo, scoţîndu-şi degetele din vestă.

Celălalt se legăna pe picioare.

— Domnii nu trebuie să folosească cuțitul, repetă întinzînd gîtul.

— Și pentru ce? Poți să explici pentru ce?

— Pot călători. Să fugă dacă se simt jicniți, încercă să explice Summonte, pe jumătate îngîndurat, pe jumătate surîzător.

Russo îl privea în ochi. Celălalt își desprindea o clipă pupilele de la el, dar numaidecît reîncepea să-i susțină privirea.

— Unde ai făcut armata? întrebă din nou Russo.

Omul își destinse puțin umerii.

— În Nord. Casale, Alessandria și Cuneo, răspunse surîzînd larg. Apoi războiul. Isonzo, excelență.

În jur ceilalți oameni mormăiau, rîzînd de Summonte. Pînă cînd se apropiară de el pe la spate și-l înghițiră în grup.

— Summonte, spune cîți nemți ai împușcat? se auziră glasuri.

Și alte glasuri:

— Iertați, excelență!

Dar omul se eliberă și veni din nou în fața lui Gioacchino Russo, așteptînd surîzător.

— Pe Sabina Cetara, pronunță Russo răspicat, ai cunoscut-o?

Buzele lui Summonte se lipiră acoperind dinții. Scuturâ încet din cap că nu.

— Nimeni n-a cunoscut-o? întrebă Russo, privind în jur, ridicat puțin în vîrful picioarelor.

Oamenii îl priveau în tăcere, cu ochii negri, nemișcați.

Russo îi mai cercetă o dată cu faţa ridicată.

— Nimeni ? repetă înălţat pe vîrfuri.

Toţi priveau : Summonte clătina încet din cap.

— Nu cum spuneţi dumneavoastră, excelenţă, răspunse în sfîrşit. Noi nu ştim.

Russo se aşează din nou pe tocuri. Surîse. Apoi ridicîndu-şi barba, rosti :

— Bravo, sînteţi oameni de onoare, oameni cumsecade ; bravo !

Ridică mîinile pentru a termina, şi-i salută fluturîndu-şi-le o clipă, pînă cînd unul mai îndrăzneţ i le prinse, i le strînse şi i le sărută ; apoi un altul, şi altul...

Atunci secretarul şi Colantuoni înaintară căutînd loc. Şi, în sfîrşit, Gioacchino Russo putu să treacă printre capetele goale, răspunzînd surîzător la saluturi, în timp ce cu degetele, vîrîte în dreapta şi în stînga vestei, învîrtea lănţişorul de aur.

Mergînd în umbră ajunseră la automobil.

— Colantuoni, la lucru, spuse Russo, strîngînd ambele mîini ale colegului emoţionat. Ai văzut cum se începe ? Acum avem un singur adversar : partea civilă a familiei Carbone. Şi procurorul, dar pe acesta — Dumnezeu să-l ajute ! N-aş vrea să fiu în pielea lui cu vîntul care bate la Curtea cu juri ! Pe după-amiază, la Avellino. Să te găsesc cu lista eventualilor juraţi.

Îi scutura mîinile, fixîndu-i ochii umezi şi nimiţi.

Automobilul plecă trezind cîinii, şi o luă prudent pe un drum prăfuit.

— Oameni... zise Russo, întins pe perne. Oameni extraordinari ! Ce adoraţie mi-au dovedit. Dacă procesul se judecă cu porţile închise îmi reduc jumătate din satisfacţie.

Secretarul tăcea ghemuit în colţ.

— Ştiu de ce eşti îngrijorat, îl luă în rîs Russo. Ţi-e teamă de Colantuoni, crezi că vrea să te prostească, să-ţi sufle scăunelul... Rîse deschis netezîndu-şi mustăţile. Dar nu vezi că e dobitoc din naştere ? Voi să-l mîngîie : Fii liniştit !

Secretarul suspină, oscilînd între uşurare şi bănuiala nealungată.

— Ce primire vi s-a făcut, excelenţă ! înţelese în sfîrşit că trebuie să spună. Lui Amoruso, lui Genunzi aş vrea să văd dacă le-ar săruta cineva mîna. Le-aţi apărut ca un sfînt.

Automobilul mergea încet printre tufişurile de castani, săltînd pe drumul prost. Dincolo de geamuri cerul apărea întunecat, cu o margine mai deschisă, desenată de-a lungul conturului munţilor.

— Pe Genunzi, pe Amorusi, pe toţi... se repezise secretarul, tîrît parcă de emoţie, îi aveţi în buzunar ! Ah, ce-ar plăti ei pentru un proces ca ăsta ! O să-l cîştigaţi din trăsură...

Salivă.

Şi începu iarăşi :

— Ce ocazie ! Şi eu care n-am înţeles-o pe moment ! Acum văd achitarea lui Castiglia. O să vă sărute mîinile întreaga Italie !

Russo tuşi, îşi întinse picioarele.

— O să fiţi un Dumnezeu... continuă celălalt.

— Geppetto, îl făcu să tacă Russo, cîntînd parcă. Tu eşti conştiinţa mea cea rea.

III

Cu cămaşa lipită de piele, din cauza transpiraţiei, Colantuoni se simţea pierdut. Gioacchino Russo îl privea sever, din cealaltă parte a mesei.

— Frica dumitale este doar o încurcătură, sfîrşi prin a-i spune, iar Colantuoni clătina umil din cap, sesizînd pericolul.

Încercă să-şi şteargă sudoarea dintre ceafă şi guler, cu batista, blestemîndu-se în tăcere pentru judecăţile pe care le riscase.

— Nu am vrut să-mi permit, încercă să răspundă sufocîndu-se. Jur că intenţiile mele... Mă gîndeam...

Umbra înăbuşitoare a cafenelei era chiar plăcută dacă ridicai ochii să priveşti piaţa de dincolo de geamuri, calcinată de soarele estival. Copacii, cu coroanele lor pătrate, stăteau ţepeni ca nişte nicovale. În fund se afla tribunalul din Avellino, cu corpul său masiv, de un alb consumat. De acolo şi pînă la cafenea alerga reverberaţia trotuarului pustiu.

— Trebuie să mă înțelegeți. Toate aceste noutăți... se opintea Colantuoni, vlăguit.

— Ce noutăți ! se irită cu răceală Russo, încrețindu-și fruntea frumoasă. Pentru că partea civilă a familiei Carbone a făcut două declarații bătăioase ziarelor ? Pentru că ai spus că și clientul nostru poate să ia șase sau opt ani ? Nu știai asta dinainte ? Auzi vorbă, noutăți !

Și-l fulgeră cu privirea.

Colantuoni suportă, aprobînd din cînd în cînd, plin de bunăvoință, ca și cum ar fi implorat dreptate. Pe masă erau sticluțe de apă, pahare, ceșcuțe de cafea murdare.

— N-o să ia mai mult de doi ani, și aceasta cu suspendare, scandă Russo. Asta dacă ne merge rău, repet. Și o să aibă chiar sacrosanta libertate provizorie : o să-l coste patru mii de lire, dar nu vor putea să i-o refuze. Vrei să-ți pariezi cămașa, domnule nu știu cum ?

Cu nasul în jos Colantuoni continua să aprobe, mușcîndu-și limba între dinți.

— Dumneata nu trebuie să gîndești, sau să faci pe nehotărîtul. Ce spun eu, asta trebuie să faci ! îl încolți Russo, cu vocea lui liniștită dar seacă, necruțătoare. Nu-ți face probleme. De probleme mă ocup eu. Nici nu trebuie să apari în fața procurorului general, a părții civile, a juraților. Pentru dumneata nu există, sînt ca Polul Nord, ca sanscrita ! Înțelegi ? Dacă vrei să înveți, ascultă și înghite. Să continuăm cu lista.

Colantuoni desfăcu din nou foaia.

— Montaguto Orlando, citi, trăgîndu-şi răsuflarea.

— Mai departe, spune-mi tot, trebuie să-ţi smulg vorbele cu cleştele ? îl asaltă imediat Russo, lovind cu pumnul în masă.

Colantuoni înghiţi.

— Eh, spuse. Nu-l cunosc. Este un profesor. Nu locuieşte la Avellino ; nimeni n-a ştiut să-mi spună nimic despre el. Am întrebat... jur... dar nimic...

Rămase tăcut, gata să se plece sub o altă răbufnire. Apoi reluă nesigur :

— Palumbo Nicola.

Gioacchino Russo îi smulse foaia din mînă, o străbătu într-o clipă de sus pînă jos, o îndoi şi i-o aruncă cu o ultimă răsuflare de nerăbdare înăbuşită.

— Dar chiar nimic, spuse. Ai o săptămînă. Ştiu că nu este tot aşa de simplu cum ai bea un vermut, dar nu trebuie să te ocupi decît de asta. Despre aceşti eventuali juraţi eu trebuie să ştiu totul : viaţa, moartea, întîmplările extraordinare, accidentele. Totul ! Dacă nu, cum am să mă orientez pentru a determina alegerea sau excluderea lor ? îi trag la sorţi ? Eu trebuie să ştiu dacă unuia i-a fugit nevasta, dacă altuia i-au dezvirginat fata, dacă unul are un frate încornorat sau dacă i-a fugit o rudă în America cu... un *gigolo* etc., etc. Mă înţelegi ? Vreau să ştiu care dintre ei, fie că-s profesori sau ingineri, au suferit vreo jicnire. Şi eventual în ce alte procese au funcţionat ca juraţi.

Acum îl fixa pe Colantuoni cu ochi înflăcărați și cu bărbia puternic ieșită în afară de sub arcul mustăților.

— Pe aceste jigniri probabile sau potențiale va trebui să-mi axez pledoaria. Trebuie să știu cum trebuie să-i iau, direct sau în răspăr. Ei îmi sînt utili ca și președintele tribunalului. Dar pe ăsta îl cunosc, e un plîngăreț și e gata să se gudure. Munca noastră e o muncă științifică, Colantuoni : vîră-ți bine asta în cap ! Ai o săptămînă. Umblă, aleargă. Totul în scris. Și fără bărbi : două rînduri de nume ; lucruri concrete. Ajunge să notezi : soră dezvirginată, fiică sedusă, jurat în procesul cutare, verdictul cutare. Sau nimic, dar un nimic pe care va trebui să mi-l motivezi, prin viu grai. Metodă deci, metodă.

Sfîrși silabisind cu degetul ridicat.

Colantuoni ascunse foaia în buzunar. Îi trecu prin minte că ar fi putut să se apere, invocînd propriul entuziasm, dar consideră mai util să tacă, gîndindu-se că poate în felul ăsta îl determina pe Russo să-și îndrepte gîndurile în altă parte.

— Ah ! Iată-l, spuse pe neașteptate Russo, întinzînd brațul în direcția pieței.

Don Alfonso Castiglia înainta în soare, înotînd în haina sa neagră.

— Scapă-mă de el ! strigă Gioacchino Russo, punîndu-și mîinile în cap. Hai, Colantuoni, du-te afară și ia-l, să nu-l mai văd în fața ochilor ! Astăzi, nu ! Cu mania care l-a apucat, cine-l mai suportă ?! Ca și cum ar fi el Gaetano

(astiglia ! Şi apoi am ajuns să-l consider piază rea !

Colantuoni ieşi, scoţîndu-şi haina, şi se cufundă în soare ca să-l oprească pe don Alfonso.

Russo îi văzu întîlnindu-se, vorbind şi-apoi îndreptîndu-se spre conul de umbră al unui trotuar. Respiră uşurat.

Cu un pahar în mînă se relaxă, adunîndu-şi gîndurile.

De pe pietrele lustruite ale pieţii venea un miros pătrunzător de bălegar de cal ; sub cerul incandescent zidurile stăteau nemişcate. Primăvara izbucnise impetuos. Russo privi din nou obloanele, lăsate de-a lungul pieţii, edificiul greoi al tribunalului, şirul de trăsuri sărăcăcioase, părăsite în umbră, fiecare sub o pînză scurtă, albă şi ondulată, şi vînzătorul de îngheţată, care dormea cu fruntea sprijinită în mînă şi picioarele apăsate pe oiştea căruţului său colorat.

Are să fie răcoare între zidurile masivului tribunal în timpul apropiatului proces.

Gioacchino Russo simţi cum i se potrivesc în minte unele fraze, scoase un carnet ca să noteze numele a doi psihologi : Scüle şi Tanzi, ale căror texte ar fi putut să-i furnizeze o serie de expresii deosebite. Leneş, îşi închise stiloul. Scüle şi Tanzi — se forţă din nou să dibuie, psihologia şi pasiunea, desigur. Scotoci cu imaginaţia în dulapul cu cărţi din biroul său din Neapole.

Se simţea obosit. Din cauza căldurii neaşteptate, avea o apăsare în stomac ca după o

masă foarte copioasă. Băuse prea multe cafele şi prea multă apă. Noaptea se scursese într-o zăpuşeală constantă ; cea mai bună cameră, din cel mai bun hotel, şi-o amintea ca pe o închisoare de sudoare şi de aer învăpăiat. Se va bucura de plăcuta răcoare a serii napolitane abia peste două zile.

Respinse însă gîndurile acestea. Va trebui să vorbească timp îndelungat cu comitetul studenţilor din Avellino care-i trimiseseră o petiţie şi cu care se va întîlni spre seară în acea cafenea.

Stînd cu spatele întors spre piaţă, privea din nou oglinzile împodobite cu arabescuri aurite şi înflorate, umerii tineri şi blonzi ai unei femei care zbura pe vîrful picioarelor să verse un corn al abundenţei plin cu flori şi bomboane de ciocolată, într-un colţ al oglinzii celei mari.

Un omuleţ negru ţîşni de dincolo de bar şi, văzînd că este privit, îşi luă cu un gest iute şapca din cap, ascunzînd o sub şorţul de ospătar.

*

— Într-adevăr este frumoasă ideea unui ziar scris în întregime de tineret, spunea Russo. Trebuie să recunoaştem unele merite ale acestui război. A deşteptat minţile, a generat forţe noi...

Mergeau în umbra înserării. Pe bulevardul cu platani vuiau intens glasuri şi paşi.

Prin deschizăturile prăvăliilor se vedeau luminile slabe ale cîrpacilor şi croitorilor care în

timp ce lucrau urmăreau promenada. Grupuri familiale se scurgeau încet pe trotuare ; dinspre băltoaca adîncă şi întunecată a grădinii publice veneau strigăte de copii care alergau.

Şase băieţi stăteau alături de Russo ; îşi potriveau paşii după ai lui şi din cînd în cînd îndrăzneau să rostească şi cîte o vorbă.

— Vrem să fondăm şi un club, spuse unul. Un club pentru toţi, ca să discutăm. Fasciştii sau nu, numai să putem discuta. Aici, la noi, nu se face altceva decît să se vorbească, dar niciodată serios. Vom putea invita personalităţi să ţină conferinţe. De la Neapole sau chiar de la Roma, persoane elocvente, ca dumneavoastră, domnule avocat...

Russo surîdea, dădea din cap, privea înainte. Din cînd în cînd, îşi arunca ochii în dreapta şi în stînga, îi îmbrăţişa cu privirea, trei cîte trei, şi-apoi se uita pierdut la coroanele platanilor.

Soldaţii treceau în grupuri de pe un trotuar pe celălalt, intrau şi ieşeau din cîrciumi modeste.

— Desigur, în acest oraş al lui De Sanctis, răspundea Russo, în răstimpuri. Dar cîţi soldaţi ! Acest cartier seamănă cu o garnizoană.

— De la club — la ziar. Ni s-a părut că e o activitate mai adevărată, se precipită febril un alt tînăr. Un ziar mic... dar liber, care să-i primească şi pe liberali şi pe fascişti. O tribună liberă...

Gioacchino Russo înainta dînd tăcut din cap.

Dincolo de coroanele platanilor cerul era ca o piele întunecată, întinsă, moale, mărginită de profilul munţilor. Undele glasurilor din cafenele, din grădini şi din colţurile străzilor, în care femeile stăteau în grupuri, urcau într-un vuiet discordant.

La capătul bulevardului se întoarse, îndreptîndu-se din nou spre centru.

— Să ne aşezăm ! propuse Russo cînd ajunseră în dreptul primei cafenele.

Se aşezară în jurul unei mese ; o coroană de ochi tineri erau aţintiţi asupra lui Russo care oferi ţigări şi comandă vermut.

— Fondurile... Noi am avea o tipografie care ne-ar face preţuri convenabile, reluă repede unul din cei şase. Dar mijloace propriu zise nu avem. Cineva ar vrea să propună o subscripţie dar poate că nu e ceva serios. Ziarul ar apărea ca rezultat al unor acte de caritate, al unor pomeni. Şi cum vom putea spune adevărul, cerînd pomană ?

— Dacă dumneavoastră... îndrăzni un altul ; dacă dumneavoastră ne-aţi da un sfat... Partidelor ne-am adresa dar, ori nu fac nimic, ori vor să ne înscriem la ei.

— Da : partidele şi preoţii... surîse Russo.

— Aici, în schimb, trebuie să rămînem liberi, se încălziră alţii. Noi ne respectăm, chiar dacă gîndim altfel. Dar dacă ne vindem unui partid, dumneavoastră ştiţi...

Gioacchino Russo puse paharul jos. Gînditor, cu pleoapele aproape închise, rămase într-o tăcere care se transmise numaidecît de la el

la băieții aceia care așteptau aplecați înainte.

— E nevoie de o donație particulară, începu, în sfîrșit, Russo. O persoană foarte inteligentă care să înțeleagă...

Cei din jur îl ascultau privindu-l cu coada ochiului.

— Eu aș putea să vă dau o indicație, spuse Russo, aproape cu greu. Dar este un nume pe care aș vrea să-l pronunț numai între prieteni ca voi...

Tinerii așteptau.

— Noi... Mai devotați decît noi, nu numai prieteni, ci devotați, înșiră în tăcere o voce care pînă acum nu se făcuse auzită.

Gioacchino Russo fuma, se gîndea.

— Doamna Castiglia, din Montrone, mama imputatului din acest proces atît de faimos chiar înainte să fi început, spuse încet, cu ton liniștit. Este nu numai o doamnă filantroapă, ci și un om foarte civilizat. Dînsa va înțelege. Desigur, nu este momentul cel mai favorabil, acum, cu durerea pe care o încearcă...

Îi vedea în jur nerăbdători, de acum incapabili să mai stăruie.

— Da, dumneavoastră ați putea, reluă Russo privind în gol. Știu că-i place să facă asemenea lucruri. Dar nu mi se pare că ar fi momentul cel mai fericit. Desigur, eu aș putea să vă sprijin.

Tinerii se agitau schimbînd priviri.

— Cu două mii de lire, trei, cel mult, spuse în sfîrșit unul, noi am putea să începem foarte bine.

Gioacchino Russo reflectă, mîngîindu-şi încet cu mîna mustăţile, una după alta. Frazele scurte pe care le aruncau tinerii erau respinse acum de încruntarea sprîncenelor sale şi de cuta aspră a buzelor.

— Dumneavoastră, surîse în sfîrşit, ar trebui să faceţi astfel. Să promiteţi, dar cu multă băgare de seamă, pentru că avem de-a face cu o doamnă foarte fină, că veţi susţine cauza fiului său. Dumneavoastră sînteţi studenţi, despre doi am aflat că sînt înscrişi la drept. In cazul ăsta studiaţi procesul, jumătate ca avocaţi, jumătate ca ziarişti, cu o ureche spre aulă şi cu cealaltă atentă la vocea şi la sentimentele poporului. Pe deasupra, aceasta vă permite să lansaţi un ziar viu, legat de realitate... Fără realitate cum o să-i atrageţi pe cititori ? Cu poezii şi povestioare ? Cel puţin în primele zile o să vă fie de mare ajutor să începeţi cu un material atît de omenesc, atît de năvalnic. Ori nu ? Ştiţi, eu mă pricep puţin la lucrurile astea.

Tinerii se priveau între ei, aţîţaţi.

— Ceea ce spuneam... izbucni unul. Bisăptămînal, două pagini cu interviuri despre ce gîndeşte lumea din Avellino. Mamele, profesorii, ofiţerii, notarii, primarul, toţi în sfîrşit. Să le fie tipărite numele, prenumele şi ceea ce gîndesc despre proces. Dar este o idee extraordinară ! Şi ziarul ar porni ca un vapor.

Gioacchino Russo îi lăsă să vorbească, urmărind cu un surîs uşor acea pasiune, cînd îmbucătăţită, cînd compactă, pînă cînd şi ultimele argumente ale unuia dintre ei, care îndrăznise

să apere valoarea unei anumite pagini culturale de nesuprimat, fură potolite, atenuate, amînate.

— Iată, rezumă Russo. Trebuie să mergeţi la Montrone. Înainte chiar puteţi să-i trimiteţi doamnei Castiglia o scrisoare. Îi veţi spune că aţi vorbit cu mine. Eu, în ceea ce mă priveşte, îi voi trimite un bilet. Sînt în legătură cu dînsa...

Tinerii fremătau, incapabili să-şi stăpînească mîinile.

— Deocamdată am putea începe cu dumneavoastră, izbucnise unul. Excelenţă, domnule avocat, am putea avea vreo impresie a dumneavoastră asupra afacerii Castiglia, în cazul că ziarul ar putea ieşi imediat ?...

Gioacchino Russo clătină din cap încercînd să reziste.

— Ce vreţi să spun ? răspunse, deschizîndu-şi braţele. Este o poveste pasională. Iar pasiunea este substratul oricărei acţiuni, se amestecă, se contopeşte cîteodată cu însăşi existenţa omului. În timp ce vă aşteptam aici, reflectam : acest om, Gaetano Castiglia, este poate ca Giovanni Episcopo al lui d'Annunzio ? Şi aceasta e o problemă cu un singur fond : pasiunea. Pasiunea este cea care-l face pe Sfîntul Paul să strige : cine mă va elibera de această carne moartă ?... Şi Taine : eu sînt însăşi pasiunea mea. Aceasta este forţa necesară care l-a făcut pe Amiel să afirme că fără ea omul nu este decît ceva latent, o posibilitate, o mică piatră care aşteaptă izbitura metalului pentru a scoate scîntei... Eu nu voi încerca, prieteni, să expun

mii de argumente inutile ; nu voi căuta circumstanţe atenuante cu lampa slabă a negustorului. Eu am o singură sarcină : să explic, să cercetez, de ce, să spun ca Dante : sămînţa cea dulce devine amară... Un interviu, dragii mei, nu ! Nu acum. Vorbiţi cu doamna Castiglia, dar grăbiţi-vă. Chiar în seara asta. Lăsaţi-mă şi duceţi-vă să-i scrieţi. Iar eu vă promit că-i voi trimite, pînă mîine, cîteva rînduri pentru cauza voastră. Şi-apoi, pentru primul număr, dacă insistaţi într-adevăr, voi putea răspunde în scris la anumite întrebări. Dar în scris, da ? Pentru că eu trebuie să mă închid în biroul meu ca să reflectez într-adevăr. Şi apoi, dacă scriu şi iscălesc este şi mai serios...

Cîţiva tineri se învîrteau în jurul lui, în picioare ; ceilalţi săriră şi ei repede, îndată ce Gioacchino Russo se desprinse de pe scaun. Rămăseseră lîngă el, făcîndu-i loc.

— Dar, îndrăzni iarăşi unul din ei, procesul se va judeca cu uşile închise. Este aproape hotărît, nu ? Cum vom face să avem veşti ?

Russo flutură o mînă în aer.

— Cu uşile închise, repetă ironic. Niciodată nu s-a reuşit să se judece un proces cu uşile închise. Veştile zboară, se strecoară, aerul trece prin crăpături. Veţi vedea cum ziarele din Neapole ori din Roma vor reuşi să afle. Şi apoi există jandarmii de serviciu şi tot personalul din tribunal, care aleargă şi fug ca şoarecii, prin toate colţurile şi ştiu tot. Şi secretarul meu vă va ajuta. Uşi închise ! La Neapole vor apărea

ziare cu ceea ce se va strecura în fiecare zi prin acele uşi închise.

Rîdeau, se strîngeau în jurul lui. Pe faţa ilustrului bărbat se întindea acum un surîs larg. Le strîngea mîinile, aplecîndu-se cu ţigara asupra unui chibrit aprins de unul dintre ei cu repeziciune.

— Prieteni, mai spuse relaxîndu-şi pieptul. Dumneavoastră, din fericire, nu puteţi cunoaşte plăcerea de a fi înconjurat de tineri...

Îi privea clipind din ochi, abia clătinîndu-şi şuviţele de pe frunte. Iar tinerii se agitau în jurul lui, emoţionaţi şi amuţiţi.

— Ne-aţi făcut o mare cinste... spuse unul.

Alte glasuri se fărîmiţară în mulţumiri confuze.

— Vedeţi ? Vouă reuşesc să vă măturisesc ce gîndesc. M-aţi simţit, reluă Russo, îmbrăţişîndu-i cu o privire. Cele ce v-am spus despre pasiune mi le-am clarificat vorbind. Nici eu nu le înţelegeam bine, înainte. Ei, tinereţea este un stimulent, un tonic...

Se suceau agitaţi pe scaune.

— Şi Gaetano Castiglia ? Vorbiţi cu el ? Cum este ?

Gioacchino Russo susţinu întrebarea cu o expresie severă pe chip.

— Nu, încă n-am vrut să-l văd. Mîine. Poate mîine. Pentru mine este o întîlnire importantă. Pentru mine omul acesta nu este un oarecare pe care trebuie să-l apăr... Vreau să spun...

Se întrerupse ca şi cum ar fi căutat cu mîna expresia exactă care să se întipărească.

— Este un om de la care ştiu că trebuie să învăţ, spuse, în sfîrşit, cu glas scăzut, coborînd ochii. Este un om, o mare personalitate, un adevărat bărbat ! Încă nu reuşesc să-mi explic... Un avocat, fie el celebru sau mărunt, este de-obicei superior protejatului său. Dar în acest caz sîntem cel puţin egali. Simt că trebuie să-l înfrunt nu ca pe un client, ci ca pe un adversar. Disputa noastră va fi nobilă, o dispută de idei, de sentimente ; o dispută cu mine însumi, pentru că voi fi constrîns să-l contrazic, să-l pun în încurcătură. Este partea dureroasă a muncii, cînd devine meserie, să ne transformăm în specialişti care se apleacă pe jumătate duşmani, pe jumătate duhovnici asupra inimii omeneşti.

Flutură mîna parcă pentru a închide într-o pioasă paranteză ultimele lucruri spuse.

— În sfîrşit, surîse apoi. M-aţi obligat să mă spovedesc. Dar vă rog : aceste lucruri să nu circule ! Eu... trebuie să par cavalerul rătăcitor...

Se încruntă, privindu-i pe rînd, într-un moment de tăcere care se închise, rotindu-se în jurul mesei, ca o pecetluire.

— Aş vrea să rămîn cu dumneavoastră, suspină, în sfîrşit, Russo, parcă abandonîndu-se. Dar, chiar în seara asta : lucrul, studiul... Să ştiţi însă că eu nu uit nicioadată nimic : doamna Castiglia va avea biletul care vă priveşte, mîine dimineaţă.

Privirile aţîţate ale băieţilor îl asaltau de jos în sus.

— Şi apoi, se resemnă Russo, cu un gest larg, va avea loc procesul. Şi totul se consumă în vorbe... Dar dumneavoastră mă veţi căuta cînd voi fi aici pentru proces, nu-i aşa ? Seara, la ora plimbării, da ?

— Dar, domnule avocat... Este o onoare pentru noi... se bîlbîi o voce.

— Ştiţi, gîndurile serii... se închise în el Russo.

Ridică repede privirea.

— Şi acum trebuie chiar să mă lăsaţi. Aştept pe cineva. Vă rog. Fiţi delicaţi cu acea doamnă. Ne vedem după proces şi mergem să ne plimbăm prin Avellino. De acord ? Ca peripateticienii Socrate şi discipolii săi, *si licet*. Acum la revedere şi mulţumesc...

In picioare, tinerii se înclinau pe rînd repezindu-şi fruntea în jos, în timp ce-i strîngeau mîna.

— Pe Benedetto Croce, mai îndrăzni unul, întinzîndu-şi gîtul dincolo de ceilalţi, eu l-am citit în întregime. Dar aici nu se poate discuta cu nimeni. Dumneavoastră, desigur, îi cunoaşteţi opera... Vom vorbi, nu-i aşa ?

Le închise gura cu un surîs.

Se mai întoarseră să-l salute, unul cu un semn timid din mînă, altul cu o plecăciune.

Russo se resemnă în silă, să mai bea a nu ştiu cîta cafea. Pocăit, vru să remedieze răul bînd doar o picătură de lichior.

Se simțea epuizat, cu mușchii zdrobiți. Îndepărtînd orice grijă, reuși să-și ofere o pauză de uitare în așteptarea lui Colantuoni.

Gîfîind Colantuoni îl ajunse din urmă chiar în mijlocul plimbării. Aștepta ordinele, suspinînd.

Umbra deasă curgea compactă din masele negre de platani și din cerul catifelat, dînd mai multă viață globurilor din cafenele, cîrciumilor răzlețe și chipurilor omenești ce se mișcau în spațiul dintre ziduri și rîndurile de scaune adunate afară, în jurul meselor.

— O cazarmă ! se plînse Russo cu glas încet. Mi se pare că sînt într-o cazarmă.

— Așa e, aveți dreptate, încercă să se scuze Colantuoni. Toți soldații ăștia...

Dar Russo nici nu-l mai asculta, scîrbit de cafelele și vermuturile băute forțat.

— Vreți să vă însoțesc la restaurant ? îndrăzni Colantuoni.

— Însoțește-mă, însoțește-mă, căscă Russo arțăgos. Îmi pare rău, dar aș vrea să stau puțin liniștit. N-ai să te gîndești la cine știe ce, nu ?

— Asta ar mai lipsi, excelență ! Numai din plăcerea de a vă arăta localul...

— Să mergem. Lumea asta mă plictisește... spuse Russo ridicîndu-se cu greu.

Intrară în învălmășeala de pe promenadă. Colantuoni mergea cînd înainte să facă loc, cînd cu un pas în urmă. În vitrinele rare ale magazinelor erau expuse lucruri modeste, len-

jerie, seminţe selecţionate, pantofi, vase de pămînt.

— Acolo este restaurantul cel mai bun, arătă Colantuoni cu braţul.

— Bine, noapte bună. Şi ne-am înţeles, spuse Russo părăsind trotuarul.

Se apropie în silă de geamurile restaurantului, dar printre frunzele ascuţite ale palmierilor făcu numaidecît o descoperire norocoasă.

Stătu o clipă s-o savureze şi apoi împinse uşa.

— O curte cu juri completă, rîse zgomotos în timp ce intră. Imediat Fiore se ridică în picioare cu servetelul atîrnat de guler. Nu era singur ; cei doi străini de la masă priveau prostiţi.

— Parte civilă împotriva ta, ticălosule, nenorocire a mea ! se repezi la el Fiore, dîndu-i bobîrnace în stomac. Se refugiară după o coloană, printre vîrfurile ascuţite ale palmierilor. Îşi strînseră mîinile.

— De data asta, mă pui pe goană, nu ? suspină Fiore, încruntînd fruntea.

Russo surîse, se lăsă să alunece pe un scaun ; Fiore se aşeză şi el imediat, mutînd paharele răsturnate şi şervetelele încreţite cum se face la munte.

— Să nu-mi spui că te-ai şi resemnat, continuă Russo să surîdă.

Fiore sufla puternic şi-şi agita mîinile la înălţimea ochilor.

— L-ar achita chiar dacă l-ar apăra un începător ! Ai văzut ziarele de astă seară ? Tu, tu,

tu, pe toate paginile, în togă sau fără ; ăi de la Neapole abia încep. În frumoasă încurcătură m-am vîrît !...

Surîse toropit, cu ochii ţintă la adversar.

Russo strîmbă din gură.

— Ai arme, ai. Poţi să ceri expertize. Da, sigur, o poţi face... spuse apoi, din vîrful buzelor.

— Ce să mai fac, dragă Gioacchino ? Lumînări, asta da, pot să aprind, se irită celălalt o clipă. Hai să nu exagerăm. Vrei să mă vezi şi încornorat şi bătut ? Chiar tu vrei să mă consolezi ?

Şi rîse printre dinţi.

Un chelner se apropie, prudent, printre palmieri, se opri o clipă, dar se îndepărtă la un gest al lui Russo.

Se priveau în tăcere.

— Pe cuvîntul meu... dacă ai auzi ce se vorbeşte la Neapole ! Ai făcut bine că ai şters-o. Toţi te caută. Dacă ar îndrăzni, te-ar plăti să le laşi un proces ca ăsta...

— Cine ? întrebă calm Russo.

— Trei sînt, trei ! răspunse Fiore, ridicînd degetul. Cel puţin trei. Cu urechile astea i-am auzit. Poţi să te descînţi împotriva înjurăturilor pe care ţi le adresează colegii noştri. Şi încă cei mai de seamă, înţelegi ?...

Russo se destinse pornindu-se pe un rîs de care se molipsi numaidecît şi Fiore.

— Tu, la Avellino. Parte civilă. Cum puteam eu să mă aştept la asta ? surîdea în continuare Russo.

Celălalt întinse mîna şi-l bătu pe braţ.

— Un lucru se va spune, că a ceda în faţa ta este întotdeauna o onoare. Dacă stăm să ne gîndim, e mai bine, reluă Fiore. Închipuie-ţi că aş fi fost învins de un începător. Şi era posibil ! Măcar cu tine, te poţi consola întotdeauna ! Şi nici nu vor putea vreodată să mă învinuiască.

Avea craniul asudat. Desfăcu şerveţelul şi-l apăsă îndelung pe frunte.

— De un lucru pot să te asigur, făcu Russo. Pe Carbone al tău nu-l voi chema ca martor. Nu am ce face cu el.

— N-ai ce face cu el, repetă imediat Fiore, pe gînduri.

— Ţi-l las în întregime, întări Russo.

— Da, se agită imediat Fiore. Chiar pe seducător să ţi-l aduc la Curtea cu juri, să ţi-l aduc chiar eu ! O Gioacchino ! mă iei drept sfîntul Anton !

Rîse nervos clătinîndu-şi capul lucios.

— Cum o vrea Dumnezeu ! continuă el, dînd din umeri. Urări nu-ţi fac fiindcă nu ai nevoie de ele. Fă-mi tu mie, în schimb. Dacă ies în mod demn din toată povestea asta, este totuşi un succes.

— Să nu exagerăm, îl mîngîie Russo.

Celălalt suspină ; picăturile de sudoare se refăceau pe loc, îndată ce şi le ştergea cu şerveţelul.

— Trebuie să mă întorc, spuse, sculîndu-se de pe scaun. Sînt aşteptat. Ascultă-mă : nu servi nici un fel de mezeluri, nu te încrede în ei. Macaroane şi gata.

— Mulțumesc, rîse Russo.

Își strînseră mîinile peste masă.

— Și Castiglia ăsta al tău, ce fel de om e? mai întrebă Fiore aplecîndu-se.

Russo suspină.

— Vrei să știi? răspunse el. Asta este crucea mea. Știi că de trei zile încerc să-i vorbesc și nu reușesc? Nu mai de nu și-ar vîrî în cap să facă pe nebunul. Știi atmosfera de la Curtea cu juri...

— Nu l-ai văzut? Niciodată? rămase cu gura căscată Fiore.

— Ți-am spus: niciodată! ridică Russo mîna ca la jurămînt. Refuză să mă primească. Sau spune că nu se simte bine. În sfîrșit, o belea. Tu însă pune mîna pe conștiință și... gura.

— Pe dracu, spuse Fiore, încrucișînd mîinile pe piept. Doar mă cunoști!

Russo surîdea pierdut, cu ochii închiși.

— Ei, știu eu unde ai putea să mergi cu închipuirea, dragă don Antonio. Dar greșești.

— Zău, crede-mă, în procesul ăsta n-am chef să-mi închipui nimic. Pentru mine e pierdut, ți-am spus. Cînd am aflat de tine am vrut chiar să mă retrag. Îți jur.

Își strînseră mîinile încă o dată.

Chelnerul apăru, ezitînd, printre frunzele de palmier.

— Vin la gheață, comandă imediat Russo.

O oarecare somnolență îi apăsa pleoapele. La adăpostul coloanei se simți apărat de privirile oamenilor. Își întinse picioarele sub masă și nu se mai gîndi la nimic.

IV

Gaetano Castiglia se ridicase şi se plimba în tăcere prin cămăruţă cu mîinile împletite la spate.

— Înţeleg, spuse Russo. Acum sînteţi un alt om. Dar nu trebuie să refuzaţi ajutoarele, nu trebuie să rămîneţi departe de tot. Viaţa este o datorie şi pentru dumneavoastră...

Urmărea acel du-te vino al lui Castiglia cu ochi satisfăcut. Cele douăzeci de zile de singurătate petrecute în închisoare nu lăsaseră nici o urmă în înfăţişarea doctorului, bărbierit cu grijă, şi cu o dungă impecabilă la pantaloni.

— Mama mea, răspunse Castiglia, continuînd să umble. Numai la ea mă gîndesc. Îi scriu. Abia îmi răspunde. Îmi transmite veşti, pachete, dar nici un rînd. Eu i-am scris deja de două-trei ori. Simt că îmi este duşmancă. Nu m-a iertat. Căsătoria, vreau să spun, nu mi-a iertat-o, sînt sigur de asta...

Gioacchino Russo nu vru să-l consoleze sau să se adîncească în discutarea acelei stări de spirit atît de întunecate ; rămase tăcut, cu ţigara în gură, reflectînd. Apoi se hotărî să grăbească ritmul convorbirii.

— Cu voia lui Dumnezeu, spuse el, s-a sfîrşit totul. Acum trebuie să vă daţi seama de justa dumneavoastră valoare. Sentimentele dumneavoastră, prietene, sînt foarte nobile. Desigur, singurătatea v-a obligat să gîndiţi. Dar ce vreţi ? Să trăiţi într-un turn de fildeş ? Acum da. Dar

după proces ? Vreţi să vă retrageţi într-o leprozerie indiană ? Un om ca dumneavoastră. Trebuie să vă aruncaţi în viaţă, să faceţi şi să desfaceţi, să comandaţi !

Castiglia surîdea cu subtilitate, oarecum distant, chiar dacă era mişcat de cuvintele înflăcărate ale lui Russo. Îl privea acum stînd drept, cu picioarele depărtate, cu mîinile în buzunare şi cu ochii întredeschişi.

— Dumneavoastră, care aţi fost în America, aţi putea chiar să vă culcaţi cu două sute din cele mai frumoase femei din Neapole ! continuă Russo, însufleţit. Fruntea sus, atunci ! Nici un complex !

Castiglia aproba încet, aproape ironic.

— Adevărul este că sînt alt om. Dacă te gîndeşti bine, cineva se poate maturiza în douăzeci de zile mai mult decît în zece ani, răspunse el, cu glas încet. Mi se pare astăzi că înţeleg mai mult, că judec lumea mai bine. Chiar faptul că mă simt singur nu-mi displace. Ştiu că va trebui să fiu singur întotdeauna...

Russo îl asculta cu fruntea încruntată, măsurînd din ochi puţinii metrii ai camerei şi fereastra de sus, zăbrelită, care încadra un petec de cer, viu. Din cine ştie ce punct depărtat ajungeau la ei strigătele unor copii care se jucau.

— Nimeni nu m-a înţeles încă, se întunecă Gaetano. Ştiu că toţi cred că pot explica, că pot înţelege. Dar îşi fac iluzii. Nu ! Sînt altul, Gaetano Castiglia de odinioară e îngropat pentru totdeauna...

Russo nu mai vru să irosească alte cuvinte de consolare şi de îndemn. Sprijinit cu coatele de lemnul gol al mesei, aştepta calm, mişcînd, cînd şi cînd, capul în semn de aprobare.

— N-aş vrea să greşesc, adăugă Castiglia cu un ultim surîs. Dar eu nu doresc să ies de aici. E drept, cîteodată... Dar dacă reflectez o clipă găsesc că aici stau bine, neavînd nimic de-a face cu aceşti semeni murdari...

— Cuvinte mari, frumoasă noblețe sufletească, fu constrîns să răspundă Russo. Pacea, desigur, mînăstirea, contemplaţia. Dar nu avem dreptul, nimeni dintre noi nu-l are. Şi nici dumneavoastră. Veţi accepta libertatea, dacă se poate spune astfel, pentru că şi aceasta este o lege.

Castiglia îşi reluă mersul cu mîinile strîns unite şi cu barba sprijinită pe gulerul de mătase.

— Desigur, răspunse. Vorbeam teoretic. Poate pentru că este liniştitor să mă confiez dumneavoastră. Scuzaţi-mi libertatea : dar fiecare om are dreptul să aibă un prieten ca dumneavoastră, un tată, un frate, nu ?

Russo ridică mîinile ca să-l potolească.

— Cu dumneavoastră aş putea să vorbesc despre Sabina, să vă spun ce am gîndit despre ea, cum era, ce speram... se aprinse Castiglia. Cu dumneavoastră...

Tăcu ; făcu un efort şi pe faţa-i netedă apăru o grimasă de scuză.

— Atunci, începu Russo, sprijinindu-se în coate, am văzut că-mi acordaţi încredere ; vîrsta

nu-mi permite să vă fiu tată, din fericire, dar acum mi-am asumat aproape funcţiile unui tată. Dumneavoastră nu trebuie numai să mă ajutaţi, ci să mă şi credeţi.

— Foarte bine : asta se înţelege de la sine, surîse Castiglia.

— O, în sfîrşit, suspină Russo, ca la capătul unei mari nelinişti. Deci : dumneavoastră trebuie să staţi liniştit, să mîncaţi, să beţi, să vă stăpîniţi nervii. În cîteva luni totul se va termina. Poate chiar mai înainte, dacă nu va trebui să amînăm procesul.

— Să-l amînaţi ? se îngîndură Castiglia.

— Pentru formarea Colegiului de juraţi. Pot fi persoane inacceptabile, persoane care trebuiesc alese. Oameni care pot exprima judecăţi diferite. Dar nu vă faceţi griji. Citiţi, gîndiţi-vă la mama dumneavoastră, distrageţi-vă atenţia. Cel mai rău în închisoare este să te întristezi. Dar dacă vă tratează cum aveţi dreptul, şi aşa mi-aţi confirmat, atunci timpul nu vă poate dăuna.

Castiglia, cu mîinile înfundate în buzunare, cu o cută de-a lungul frunţii şi cu ochii îndreptaţi înainte, începu din nou să se mişte.

— Vedeţi, spuse el, eu credeam că veniţi să vă semnez hîrtii şi să-mi puneţi întrebări. Cîte nu mi-am imaginat ? În schimb, nimic din toate acestea ! Sînteţi ca un duhovnic ; nu întrebaţi nimic şi nu ştiu ce aşteptaţi de la mine ?... Vă aşteptam şi vă sînt prieten, dar acum ? Ce trebuie să fac ? Să vă vorbesc despre ceea ce am făcut ?

— Acestea sînt probleme de conştiinţă, şi fiecare le are pe ale sale, izbucni hotărît Russo. Să nu începem să filozofăm asupra acestor lucruri. Toate sînt frumoase şi sfinte. Dar noi sîntem aici ca să ne confirmăm încrederea reciprocă, respectul...

Se opri, urmărind cu coada ochiului efectul cuvintelor sale.

Castiglia, stînd pe loc, întors cu spatele său masiv, privea ferestrea înaltă.

Russo se aplecă mai mult în faţă.

— Dar ştiţi că vor apărea ziare noi şi afişe care vor vorbi de dumneavoastră ? Ştiţi că vor veni să vă ia de la Montrone — da, domnule, pe cuvîntul meu ! — cu muzică ? Cu mîna pe conştiinţă vă întreb : ce vreţi mai mult ?

Castiglia se întoarse, arătînd surîsul său intimidat şi reţinut.

— Pe mine ? Dar cine le cere aşa ceva ? Cine pretinde ?

Russo făcu un gest larg care însemna capitulare, concesie, acceptare.

— Dumnezeu ştie cît vă respectam, o luă el încă o dată, de departe. Şi Dumnezeu ştie că astăzi, cînd vă aflaţi închis, vă respect mai mult. Dar dacă vreţi să mă faceţi să plutesc în nori — şi puteţi s-o faceţi, iar eu va trebui să vă ascult, băgaţi de seamă — dacă vreţi să mă duceţi la esenţele lucrurilor, ca Socrate, va fi un lucru foarte nobil, dar pierdem timp.

— Timpul ? surîse Castiglia. Timp voi avea...

— Dar eu trebuie să încep să vă explic linia de acțiune pe care trebuie s-o urmărim, izbucni Russo ! Iar dumneavoastră mi se pare că priviți lucrurile din Olimp. Pentru Dumnezeu !

Aprobînd din cap, Castiglia se resemnă să se așeze pe scaun, de cealaltă parte a mesei. Își rezemă brațele și-și sprijini bărbia în piept.

— Trebuie să mă scuzați, spuse el.

— Ei, prietene, prietene... se tîngui Russo.

Rămaseră o clipă în tăcere. Castiglia aplecat, celălalt privindu-l de la cărarea din păr pînă la mîinile încrucișate pe masă.

— Vedeți, începu apoi Russo, cu un suspin puternic, avem avantaje mari asupra părții civile, asupra procurorului. Și pe președintele tribunalului îl cunosc bine. Dar mai sînt încă unele piedici. Există o întreagă aripă a magistraturii care luptă împotriva pedepselor, după părerea lor prea blînde, date deobicei celor învinuiți de un delict de onoare. Și în cazul acesta se va stîrni o adevărată bătălie. O simt în aer. O să-i învingem pe acești falși progresiști, dar și noi trebuie să ne organizăm, să prevedem...

— Declarația pe care am dat-o jandarmilor imediat după... era greșită ? întrebă în grabă Castiglia.

— Ba era perfectă, absolut perfectă, sublinie Russo numaidecît. Un mare document uman, dar și un text prețios. Mulți vor vrea să descopere în el premeditarea, se înțelege, dar eu voi putea în schimb să demonstrez, chiar cu cuvin-

tele dumneavoastră, acel *raptus*[1] care v-a făcut, în mod inevitabil, să meditaţi îndelung delictul. Nu premeditare ci activitate obscură a conştiinţei, nu manifestare a unei rafinate minţi criminale, ci o mişcare internă, lucidă, imperativă. Aceasta este materia mea, nu vă îndoiţi.

— Nu mă îndoiesc. Mă aflu în mîinile dumneavoastră, mărturisi Castiglia. Totul depinde de dumneavoastră.

— Oh, suspină, adînc Russo. Şi nu va trebui să vă simţiţi jignit dacă veţi auzi vorbindu-se de nebunie, degenerare etc.

Castiglia aprobă, strîmbînd uşor din buze.

— Se înţelege, explică Russo. Sînt armele adversarului. Se poate să nu le folosească şi atunci vom vedea dacă este cazul să le utilizăm noi. Cînd ai în faţă un ţel just, nu trebuie să analizezi prea mult, m-aţi înţeles ?...

Tăcu înainte de-a mai adăuga alte cuvinte. Cu un gest mască celelalte resurse, celelalte posibilităţi, neprevăzute.

— Mă vor supune unei expertize ? întrebă Castiglia.

— Noi nu o vom cere. Nu ne vom exercita acest drept, se încruntă Russo. Poate adversarii. Dar nu cred că vor îndrăzni, ştiu că sînteţi medic. Tactic nu le convine.

Rămas cu bărbia în piept, cu cutele adînci care coborau de la nas pînă la colţurile gurii,

[1] Termen latin folosit în legislaţie pentru a denumi jefuirea, deposedarea prin violenţă sau înşelăciune.

Castiglia reflecta, reluînd parca din timp în timp un vechi suspin.

— Nu trebuie să fiţi îngrijorat, spuse iarăşi Russo. Toată lumea ştie că nebunia despre care se vorbeşte la Curtea cu juri este un lucru, iar nebunia adevărată altul. Doar n-o să vă alarmaţi pentru asta, chiar dumneavoastră, care sînteţi medic, chirurg şi toate celelalte !

— Nu, desigur nu, spuse Castiglia.

Timp de un minut prelungit nu-şi vorbiră ; Castiglia stătea nemişcat, absorbit de cine ştie ce gînd curios, iar Russo îl studia cu atenţie.

În depărtare se auzeau încă, rare, neaşteptate, vocile copiilor care se jucau ; prin fereastră cerul de vară se arăta avînd un luciu compact, neatins de vreo umbră.

— Ar trebui să vedeţi oraşul. Parcă-i cuprins de febră, reîncepu avocatul. Nu se mai vorbeşte de altceva. Şi asta, după cum vă puteţi da seama, este bine. Pînă şi dogarii fac afaceri. Au sosit ziariştii de la Torino şi chiar de la Milano. În momentul ăsta ziarele vă rezervă spaţiu mai mult decît lui Mussolini.

— Este bine, într-adevăr ? întrebă Castiglia, fără să ridice ochii. Tribunalul nu va fi deranjat ?

— Oare trebuie să vă repet ? Atunci iată : este minunat, o mană cerească, scandă Russo cu degetul ridicat. Juraţii, preşedintele însuşi, procurorul nu pot ignora avîntul opiniei publice. Jur că n-aş vrea să fiu în pielea avocaţilor părţii civile. Au totul împotrivă, nu sînt luaţi în seamă...

şi-i înţeleg şi pe ei, da. Vor face apel la magistratură, la juraţi, vor spune că este necesar un mare exemplu etc., etc., etc.

— Atunci dumneavoastră sînteţi chiar sigur. Nu vă sperie nimic, şopti Castiglia.

— Dar v-am spus şi v-am repetat! M-am expus prin declaraţii particulare şi publice, se vaită Russo, care acum stătea în picioare cu braţele larg deschise.

— Bine, bine, mă aşteptam la asta, pronunţă încet Castiglia.

Ridică ochii, se desprinse de pe scaun şi se găsiră faţă în faţă.

— Vreţi să vă jur? repetă Russo, înfundîndu-şi mîinile în buzunare. Este o bătălie a mea, mai mult a mea acum decît a dumneavoastră. Mai mult decît dumneavoastră, chiar eu am ales acest risc.

— Bine, nu mai e nevoie să-mi spuneţi nimic, se rugă Castiglia, trecîndu-şi mîna peste frunte ca şi cum ar fi suferit. Vă cred. Cuvîntul dumneavoastră...

— O să vă scot de aici de braţ, la un minut după terminarea procesului. Aveţi cuvîntul lui Gioacchino Russo, adăugă avocatul, fără căldură. Dar acum trebuie să puneţi cruce la îndoieli, întristări şi nelinişti. Pentru dumneavoastră, pentru viitor. Nu, nu negaţi viitorul. Acum este necesar să vorbim. Linia pe care o vom urma este simplă, nu trebuie să adăugaţi sau să retrageţi nici un cuvînt din ceea ce aţi spus sau scris

în fața jandarmilor. Deocamdată, asta-i tot. Pentru amănunte avem timp. Data viitoare.

— Da, răspunse Castiglia, îngîndurat. Și după aceea plec o vreme la Neapole, sau la Roma. Va trebui să fac asta.

— Acum, într-adevăr rațional, îi spuse avocatul, apăsîndu-l cu o mînă pe spate. Acum sînteți omul la care mă așteptam.

Tăcură din nou ; stînd față în față, evitau privirile prea directe.

— O să ne revedem peste patru zile, începu în sfîrșit Russo să-și ia rămas bun.

Castiglia se agită puțin.

— Îmi pare rău pentru ziua de astăzi, îi spuse în grabă. Emoția, tristețea pe care o am în suflet... Nu v-am întrebat măcar dacă doriți o cafea sau altceva. Mi-ar fi adus. Aici sînt toți foarte amabili, într-adevăr. La ora asta, deobicei eu iau o mică gustare. Da, ca și copiii...

— Mulțumesc, mulțumesc, îi răspunse Russo, la ușă. Data viitoare. Și nu uitați : odihnă. Nici o supărare. Nimeni nu dorește să vă vadă distrus la începutul procesului. Nici orgolios, dar nici distrus ; acesta este adevăratul și marele secret. Dar este inutil să vi-l recomand. Cu ajutorul lui Dumnezeu l-ați înțeles foarte bine !

Mai schimbară o privire. Castiglia, așezat din nou pe scaunul său, aproba din cap cu o mînă la frunte.

— Foarte bine, spuse Russo. Eram sigur că o să vă reveniți.

Castiglia suspină, privind fix lemnul mesei.

— Ei, nu ! deschise Russo brațele : Nu vă lăsați copleșit din nou... Aici trebuie să fim una. Dumneavoastră și eu trebuie să formăm o singură ființă. Curaj !

Castiglia își clătină fruntea în palma cu care o ținea.

— Dar eu am ucis ! suspină, fără să-și arate privirea. Eu, eu singur. Dumneavoastră vreți să-mi joc rolul. Aveți dreptate, trebuie să mă scuzați. Dar eu am făcut singur ce-am făcut !...

Russo rămase o clipă cu gura căscată. Apoi ceva i se declanșă în piept, o lamă rece de furie rațională. Dintr-un pas, înconjură masa, îl ridică pe Castiglia, luîndu-l de subțiori, și-l așeză în fața sa. Pleoapele lui Gaetano se sbătură greoi.

— Ah, nu, domnișorule ! rosti Russo. Și vocea îi ieșea din gît precisă, dură. Iartă-mă, dar cînd eu zic nu, nu este ! Ai pus mîna pe brici, pe revolver, foarte bine ! Dar ai făcut dreptate ! Asta e ! Spune-mi : știi că ai făcut dreptate ?

— Desigur, răspunse cu greu Castiglia, palid, îndepărtîndu-și cu greu fața.

— Ai făcut dreptate ! Repetă !

— Da, așa e, am știut asta întotdeauna, o jur !

— Și eu am știut-o. Și toți o știm. Dar aici nu sîntem la Curtea cu juri ! Aici ești cu mine. Fără comedii ! Remușcări ? Foarte bine ! Dragostea dincolo de moarte și așa mai departe ? Foarte bine ! Dar nu între noi. Înțelegi ? În aulă eu nu am nevoie de nebunie, de vaiete, de plînsete !...

Rămase sufocat de răceala propriilor sale vorbe și slăbi strînsoarea ; Castiglia se dădu puțin înapoi, aranjîndu-și haina.

— Dar ce v-a apucat ? mormăi cu un surîs strîmb Castiglia.

— Știți foarte bine ce m-a apucat ! spintecă Russo aerul. Eu sînt ca dumneavoastră. Poate n-aș ști să ucid, dar sînt ca dumneavoastră. Facem parte din aceeași lume. Dumneavoastră o confirmați. O apărați. Dar să nu ne pierdem capul, să nu ne încurcăm cu remușcări, sentimente de vinovăție și alte prostii ! Ne-am înțeles ? Drama există, nu trebuie s-o mai inventăm. Atunci ajunge. O s-o jucăm pînă la sfîrșit. Dumneavoastră v-ați jucat rolul, nu ? Acum este rîndul meu. Vă rog să mă scuzați, dar îmi datorați ascultare. Eu n-am fost sub patul dumneavoastră ; dacă aș fi fost, vă jur că n-aș fi ridicat un deget ca să vă opresc. Jur. Așa trebuie să faceți și dumneavoastră, de acum și pînă la sfîrșitul procesului.

— Bine, mulțumesc ! răspunse Castiglia, reașezîndu-se.

— Și cînd vin data viitoare nu vă mai scuzați că sînteți melancolic sau altceva. Ca un copil ! întări Russo, atenuînd vocea.

Castiglia suspină, surîsul i se stinse.

— Vă mulțumesc, vă mulțumesc, răspunse el, cu voce slabă, ca și cum o oboseală extraordinară l-ar fi lovit, din nou, în plin suflet.

— O să vă vedem primar la Avellino, zău așa, încheie Russo.

Castiglia ridică uşor din umeri.

— Dacă vor vrea, spuse nepăsător. Dacă vor insista...

— Bine, foarte bine, fură ultimele cuvinte ale lui Russo.

Pe coridoare urmă un om în uniformă şi ieşi în curte. Şovăi o clipă, respins parcă de aerul incandescent.

Se simţea pus la o încercare grea, dar în acelaşi timp şi susţinut de o forţă intimă, de o certitudine pe care parcă o avea concretă, în piept. Se căţără în trăsura care-l aştepta în faţa închisorii şi, cu un suspin lung, îşi întinse picioarele să se odihnească.

Se gîndi cu o încetineală prelungită la desfătarea cafelei pe care o va bea imediat ce va coborî în piaţă.

Închise ochii ; o mare satisfacţie i se împrăştie în corp întărindu-l instinctiv, adunîndu-i în minte imagine după imagine, gînd după gînd. Oboseala rămase prinsă doar de muşchi, creierul, înfierbîntat, se descătuşă, zburînd cuceritor.

„Castiglia ! spuse el, ţinînd vorbele între dinţi şi limbă ; la dracu cu acest mare neghiob ! Da, dar ce mare iezuit şi ce comediant ! Şi cum mi-a mai ţinut piept !"

Surîse în sinea lui de omenescul acesta cu adevărat misterios, de taina pe care o reprezenta. Şi de obstacolele cu care medicina legală şi legile înseşi cred că înlănţuiesc natura noastră.

Pentru prima dată de cînd fusese la Montrone un sentiment de triumf i se revărsă în toate

venele. Ei doi, împreună, vor demonstra şi vor învinge. În mod egal!

Se simţi complet, hrănit din plin în sfera sa personală, a eului său exigent şi victorios.

În timp ce calul înainta păşind pe pietre şi lespezi, nu-şi ridică pleoapele. Nu avea nici un chef să vadă albastrul arzător al cerului nemişcat deasupra acelui oraş şi a acelor munţi pe care acum nu-i putea privi fără o prea greoaie mişcare de plictiseală.

Octombrie—decembrie 1960

Redactor responsabil : OLGA ZAICIK
Tehnoredactor SURICA MALCAŞ

Dat la cules 22.11.1965. Bun de tipar 28.01.1966. Apărut 1966. Tiraj 32.125 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 7,24. Coli de tipar 6. A. nr. 15.342. C. Z. pentru bibliotecile mari 85. C. Z. pentru bibliotecile mici 85—31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti, Republica Socialistă România, Comanda nr. 2175.